

RÉSZLETEK
NAGY TÖHÖTÖM
FIATALKORI NAPLÓIBÓL
(1937–1940)

Az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött
Nagy Töhötöm hagyaték alapján
sajtó alá rendezte, jegyzetekkel ellátta:

Keresztes András

Budapest, 2019

© Nagy Krisztina

© Keresztes András

(Az illusztrációként felhasznált fotók nagy részét – Nagy Töhötöm albumából – Nagy Krisztina bocsátotta e kiadvány rendelkezésére.)

A SZERKESZTŐ ELŐSZAVA

Ez az összeállítás elsősorban azoknak szól, akik Nagy Töhötöm életét és tevékenységét már ismerik: azoknak, aki olvasták már az önéletrajzi ihletésű, személyes tapasztalok alapján megírt *Jezsuiták és szabadkőművesek* című könyvét vagy egyéb írásait, amelyek az utóbbi években jelentek meg nyomtatásban vagy váltak elérhetővé a MEK (Magyar Elektronikus Könyvtár)¹ állományában. Ezért itt most nem is térünk ki élettörténetének és munkásságának részletesebb ismertetésére, röviden csak a következőket említjük meg a jelen napló jobb megértése érdekében:

Nagy Töhötöm 1926-ban

Nagy 1926-ban, tizennyolc évesen, a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen megkezdett tanulmányait megszakítva lépett be a Jezsuita Rendbe.

A noviciátus két évét Érden töltötte; 1928-tól három évig filozófiát tanult Szegeden. A Jézus Társaság képzési szokása szerint ezután három év gyakorlati munka következett: magiszter, azaz nevelőtanár volt a kalocsai jezsuita gimnázium diákokthonában. Teológia tanulmányait Innsbruckban kezdte 1934-ben, majd Szegeden folytatta 1935-től. 1937-ben szentelték pappá. A néhány évvel idősebb rendtársa, P. Kerkai Jenő ugyanebben az évben kezdte őt bevonni a két évvel korábban megkezdett nagy társadalom-szervezési munkájába: kezdetben főként az ipari

dolgozók érdekvédelmét ellátó, a katolikus egyház szociális tanításának talaján álló szegedi Hivatásszervezetben tevékenykedett, később a rohamos gyorsasággal kibontakozó agrárfjúsági mozgalom, a KALOT (Katolikus Agrárfjúsági Legényegyletek Országos Testülete) szervezésében vett rész. Az utóbbiban hamarosan a mozgalom második számú papi vezetőjévé vált. Ennek a Nagy Töhötöm számára jelentős, 1937-es évnek az elején kezdődnek a most közzétételre kerülő naplóbejegyzései.

¹ A Magyar Elektronikus Könyvtár URL-címe: <http://mek.oszk.hu/>. Nagy Töhötömnek az Előszóban említett valamennyi írása megtalálható a MEK állományában is.

Nagy Töhötöm felnőtt élete nagy részében naplót vezetett, s ezeknek a naplófüzeteknek jó részét – együtt az életéhez vagy tevékenységéhez kapcsolódó számos más dokumentummal – 1976-ban², azaz három évvel halála előtt, ő maga adta át megőrzésre az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárának, ahol azokat kezdetben a zárolt anyagok között helyezték el. De Nagy bizonyára remélte, eljön majd az idő, amikor a kutatók kézbe vehetik ezeket az iratokat is. (1946 után, a „szocialista” Magyarországon nem jelenhettek meg önálló írásai, még azután sem, hogy 1968-ban Dél-Amerikából visszatelepült hazájába. Fő műve, a *Jezsuiták és szabadkőművesek* is Argentínában jelent meg, először 1963-ban spanyol³, 1965-ben magyar, majd 1969 elején Ausztriában német nyelven⁴. Első magyarországi [hivatalos] kiadására csak a rendszerváltást követően, 1990-ben kerülhetett sor.)

Az elmúlt néhány évben először elektronikus, majd nyomtatott formában is hozzáférhető váltak az orosz fronton történő átszökéséről írt naplófeljegyzései⁵, majd az 1945-46-os évek naplója⁶. Ezekből ismerhetjük Nagy Töhötöm életének talán legizgalmasabb időszakát. Ugyancsak sok mindent megismerhetünk abból a kötetből, amelyik Nagy Töhötöm és Kerkai Jenő levelezését tartalmazza az 1939-től 1969-ig tartó évekből⁷. De keveset tudhattunk eddig Nagy Töhötöm ifjúkoráról. Ezt a hiányt igyekszik pótolni ez az összeállítás, amely az 1937 és 1940 közötti évek naplófeljegyzéséből közöl válogatást.

Nagy Töhötöm már 1926-ban, a jezsuita noviciátusban megkezdte a naplózást, de naplója éveken keresztül *lelki* napló volt. Elsősorban, sőt majdnem kizárólag azt jegyezte fel, milyen haladást vagy éppen visszaesést ért el a szerzetesi tökéletességre törekvésben. Kis túlzással úgy is lehetne fogalmazni, hogy az éveken keresztül feljegyzett önreflexikói a lelki küzdelmeiről szólnak. Csak 1937-től kezdve jelennek meg naplójában a külső eseményekre vonatkozó reflektálások. Ezért ezt a mostani forrásközlést is az 1937-es évvel kezdjük. A válogatásba elsősorban azoknak a napoknak feljegyzéseit vettük fel – de ezeket kivétel nélkül –, amelyekben ilyen „külső” eseményekről esik szó, azonban – mintegy ízelítőül – beválogattunk olyan feljegyzéseket is, amelyekben a belső lelki törté-

² Nagy Töhötöm 1945-46-os naplója nyomtatott kiadásának bevezetőjében tévesen szerepel az 1968-as év.

³ *Jesuitas y masones, con una carta abierta a Su Santidad Paulo VI.* Edición del autor. Buenos Aires, 1963.

⁴ *Jesuiten und Freimaurer. Mit einem offenen Brief an seine Heiligkeit Paul VI.* Wien, Frick Verlag, 1969

⁵ Az arcvonalon való átszökés naplója (1944. november-december). In.: Magyar egyháztörténeti vázlatok. 26. évf. 1-4. sz. / 2014. pp. 251-296.

⁶ Napló 1945-1946, kapcsolódó dokumentumokkal. Százhalombatta, EFO Kiadó. és Nyomda, 2019.

⁷ Kerkai Jenő és Nagy Töhötöm levelezése, 1939-1969. Százhalombatta, EFO Kiadó. és Nyomda, 2019.

néseiről ad számot. Lehetséges, hogy ezeknek a lelki „önboncolásoknak” a közlését egyesek bizonyos fokig indiszkréciónak fogják érezni, de e könyv szerkesztője úgy véli, hogy egyrészt közlésükre felhatalmazást nyújt az tény, hogy Nagy Töhötöm maga döntött úgy, hogy az utókorra hagyja ezeket a naplóbejegyzéseit, másrészt pedig ezek a valóban eléggé személyes és szubjektív jellegű feljegyzések lélektanilag tanulságosak, és segítik Nagy Töhötöm személyiségének és lelki fejlődésének jobb megértését.

I. 12.

Egyenlőre mesél! Pár pillanattal előtörtént:
Beszélgetünk valamiről és én az egyiket azt mon-
dottam, hogy „a G! Képítés!” De ebben nyitott
érvet volt, mert a téma sem volt komoly. Az
illető erre egyetelen dühbe gurult. Én meg-
látva nyitottam fel az egész megjegyzést, enyém
pszichológiaiilag. Rendelt elemem, létező is nem
létező, jellemző fogathatósáimat a fejekben vázta,
az orrom előtt hadarodott és a végén dühösen
elment — megjegyezni azért is, mert épp eszéltem.
Jordán, ezekben a pillanatokban még mindig
dühös és rajgató a megjegyzéseim. Legelőbb is
ig, ment el.

Na is én? Igaz örülök az eseménynek, mert
objektív helyzetben semmi sem volt az egész, le-
hetett volna nem történni el. De rajtam épp
nagy eredmény: tudok esélyes nélkül is nyugodt
lenni. Mások is voltak egyetelen dühbe gurultam,
nemcsak a felháborodástól a felháborító nélkülözhetetlen
magamban. Most azonban sokkal is jobban meg-
szólalok fogadtam az egészre. Na, na, hát ezekben
is, felháborodni ezen?! — De megvalósítom rajtam!
Hát így fogok én is, amikor de nélkül felháborodom,
is nevelés és éthetetlen figura vagyok. Igazán
négyesben, legalább itélem.

A nagy eredmény pedig az, hogy látom, hogy tudok
én is nyugodt maradni. Gah ment! Többre sikerült.

I. 13.

Ismét többre felbukkan a lét és a lét.
Nem is elhagyatottság érte. Nem elég olyan
szegény-tudattal, mint amennyit az a Jelen-függő
meghővel. Rettenet dolog az az őrült élet! Indult
tombolni benne minden, de legalább is meglesse.
És az igazán fagyos mintha. Most bitangam! Most
nem elhagyom semmit! Hídegy érel tovább haladni.
Tudom mégis értékesen vidi is!

Egy oldal a naplóból (1937. 01. 12.)

Részletek Nagy Töhötöm fiatalkori kézírásos naplóiból⁸
1937–1940

1937. I. 12.

Egyszerűen mesés! Pár pillanat előtt történt: Beszélgettünk valamiről, s én az egyiknek [az egyik növendéktársamnak] azt mondtam, hogy „Ez ön! Tipikus!” De ebben inkább évődés volt, mert a téma sem volt komoly. Az illető erre éktelen dühbe gurult. Eszmei magaslatra rántotta fel az egész megjegyzést, engem pszichológiailag kezdett elemezni, a létező és nem létező jellembeli fogyatkozásaimat a fejemhez vágta, az orrom előtt hadonászott, s a végén dühösen elment – megjegyzem, azért is, mivel épp csengettek. Gondolom, ezekben a pillanatokban még mindig dühöng és rágódik a megjegyzéseimen. Legalábbis így ment el.

No és én? Igen örülök az esetnek, mert objektíve bagatell semmiség volt az egész, tehát hibát nem követtem el. De rájöttem egy nagy eredményre: tudok erőlködés nélkül is nyugodt lenni. Máskor ilyen esetben éktelen dühbe gurultam, remegtem a felháborodástól, s fél napokig szitkozódtam magamban. Most azonban kedélyes és jóakarátú mosollyal fogadtam az egészszet. Na, na, hát érdemes felháborodni ezen?! – De még valamire rájöttem! Hát így festek én is, amikor ok nélkül felháborodom, ily nevetséges és érthetetlen figura vagyok. Igazán szégyenkezem, legalább utólag.

A nagy eredmény pedig az, hogy látom, hogy tudok én is nyugodt maradni. Csak mentől többször sikerüljön!

1937. I. 13.

Ismét többször felbukkant előttem a lelki üresség és elhagyottság érzete. Nem élek olyan kegyelemtudattal, mint amilyent az istenfiúság megkövetel. Rettentő dolog az üres élet! Inkább tombolna bennem minden, de legalább ez is meglenne. Ez az igazi favágó munka. Most kitartani! Most nem lehet elhagyni semmit! Hídeg ésszel tovább haladni. Talán mégis értékesebb idő ez!

1937. I. 16.

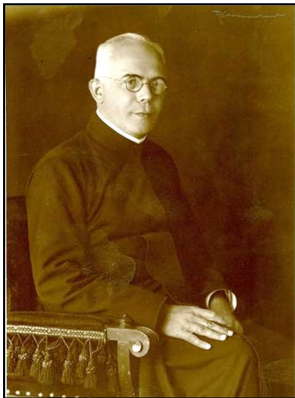
A mérleg egy kissé jobbra billent. Néhányszor tudtam bensőségesen imádkozni. Az a bizonyos érdekes megérzése a lelki ürességnek és elhagyatottságnak ma is

⁸ Az eredeti kézírásos naplóbejegyzések őrzési helye: OSZK Kézirattár, Nagy Töhötöm hagyatéka 216/13 fond

többször kísértett. Ilyenkor olyan elhanyagoltnak, árvának, lelkiileg törpének, nyomoréknak, sőt hitványnak éreztem magamat, hogy az egészen lesújtó volt. Több természetfölöttiséget, többször gondolni a Jóistenre!

Könnyen üget, akit a kegyelem hordoz, bezzeg a szegény gyalogjáró embernek nehéz a dolga!

1937. I. 17.

P. Bangha Béla

Állandóan P. Banghának⁹ segítek, őt ápolom. A kórházba kikísértem, kötéseket segítettam otthon cserélni. Így az egész napom teljesen le volt foglalva. Nem értem rá önmmal foglalkozni. Ezért aztán ma is elmaradtak a nagy önmérsztések. Most látom, hogy ha majd kint leszek az apostoli élet forgatagában, még jobban megnyugodok majd, még kevesebb időm lesz az állandó, szinte már beteges reflexiókra.

Valahogy az a benyomásom, hogy sokat használt nekem P. Banghának ápolása: véglegesen rájöttem, hogy tudok én nyugodt ember is lenni. Hála Istennek!

Az igazat megvallva azonban kissé félek ettől a nyugalomtól. Nem jelenti-e majd ez az ellaposodást is?

Ma több dologban nagyon éreztem a Jóisten segítő kegyelmét. Az ima is egy kis-sé jobban ment.

Mélységes részvétet érzek P. Banghával szemben: látom szinte összeomlani a fizikumát, s főleg látom, hogy mily hallatlan szenvedés neki, hogy nem dolgozhatik, pedig most folynak az Eucharisztikus Világkongresszus lázas előkészületei.

1937. I. 18.

P. Bangha nem tudja, hogy nagyon komoly baja van. Mondotta nekem, hogy a legnagyobb munka idején két betegsége is van; a fehérvérűség és ezek a nagy furunkulusok. Pedig az utóbbiak az előbbi végső stádiumát jelentik: ez a szétbomlás már. Sokszor beszél nagy terveiről, most akar csak igazán dolgozni. Sok mindent revideál régi harcmódorában és irányában.

⁹ *Bangha Béla* (1880–1940) jezsuita szerzetes, hithirdető, teológus, szerkesztő, író, „Magyarország sajtóapostola”.

Az ápolás miatt szinte egyáltalán nem érek rá önmagammal foglalkozni. Csak néha kapott meg valami különös erővel a Jóisten gondolata. Valahogy az is nagyon bevilágított ma, hogy valóságos kegyelmi csodának kell tartanom, hogy én ilyen nyugodt tudok lenni, s hogy belsőleg is így megnyugodtam. – Csak most este éreztem megint valami egészen különös, indeterminált indulatot magamban. Valami nagyra, erősre, hatalmasra éreztem vágyat, valamit tenni, tenni, dolgozni!! Ez kis nyugtalanságot hozott magával.

1937. I. 19.

Mindinkább óriássá nő előttem P. Bangha. Most látom, hogy milyen nagy ember. Talán nem olyan mély, de senki sincs olyan széles és egyetemes. Ő az, aki mindenhez hozzá tud szólni, aki mindenben tud eszmét adni.

Nagy nyugalmból ma majdnem kibillentem. Kezdett komolyan felháborítani egy dolog, de nem törtem ki. Ismét éreztem azt a különös feszülést az idegeimben. Mintha valami szét akart volna vetni. De aztán megnyugodtam. A Jóisten gondolata még minden nem tölti be a napomat. Csak néha-néha tűnik elő. Szorítani kell magamat, hogy ismét a régi becsületes kerékvágásba jussak.

[*Nagy Töhötöm későbbi beszúrása:*] P. Bangha, mondhatni csodálatosan meggyógyult, s az Eucharisztikus Kongresszus megrendezésében, szellemi irányításában oroszán része volt. A Kongresszus után még dolgozott egy ideig, de aztán ismét kezdett lassan összeomlani. Firenze, 1940. I. 31.

1937. I. 20.

Rettentően unom ezeket a följegyzéseket, különösen most, hogy oly ijesztően ellaposodtam. Már amolyan jófajta lelki küzdelem sem háborgat. Megy minden csendben és békében. Az imában keményen küzdök az elszórakozás ellen.

Ennek a feljegyzésnek ma az az értéke és érdeme, hogy egyáltalán megteszem, nem pedig az, hogy mit jegyzek fel.

Az egészen felbillentnek látszó lelki egyensúlyom most mintha kis nyugvópontra jutott volna. A végén még én is nyárspolgár leszek.

1937. I. 21.

Ma a rekreációban¹⁰ néhányan parázs veszekedést rendeztek a gárdapénzek¹¹ kezelése és felhasználása miatt. Én is bizonyos mértékig érdekelve voltam, be is

¹⁰ Rekreáció (itt): a jezsuiták rendházi napirendjében a közös kikapcsolódással töltött felüdülési időszak, többnyire az ebédet és/vagy vacsorát követően.

akartak rántani a vitába. Máskor ily esetben én lettem a fődisputáló, aki rakásra sértegette a többit, s aki metsző kifejezéseivel a megegyezésnek még a lelki alapjait is megsemmisítettem. Most azonban hallatlan nyugalmam egy pillanatra sem hagyott el; a vitába nem is bocsátkoztam be, sőt az egyik bűnbánót a végén még meg is nyugtattam, hogy nem nagyon figyeltek oda a többiek, s így nem is botránkoztak, pedig csak úgy harsogott az egész aula. Közben mondtam néhány-
nak, mennyire örülök, hogy ezek itt összekaptak. Mindjárt azzal magyarázták – s ebben volt is valami igazság –, hogy annak örülök, hogy mások is veszekednek, s nem csak én. Kijavítottam őket: Én már nem!! S ezt tartani is akarom.

P. Bangha ápolásában az bánt, hogy a többiek azt gondolják, hogy csak azért teszem, hogy így megnyerjem a pártfogását. Pedig még legtávolabbi gondolatom sem ez. Nem szorulok én már arra, hogy valaki engem még külön emeljen is!!! Emelődöm magam!

1937. I. 22.

Ma reggel különös erővel rontott rám a család utáni vágy. Nem volt ebben semmi érzelmi momentum, csak épp az otthon, a gyermek, aki az én folytatásom s a megértő szeretet után éreztem szinte fájó vágyakozást. Mert ezek itt nincsenek meg. A rendház nem puha fészek! „Nincs nekünk itt maradandó lakásunk.”¹² Életem folytatását sem találom itt meg. Olyannak érzem magamat, mint az erdőből kiemelt s messzire, nagyon messzire kiültetett facsemete. Egyedül, utód nélkül, tulajdonképp gyökértelenül állok itt. Annyira a túlvilágra építünk mi mindent, s ez így helyes is, hogy itt nem szabad gyökeret eresztenünk. A túlvilág azonban odaát van, s csak oly anyagtalán dolgokkal közelíthető meg, mint a hit és remény. A testből is álló ember ezek mellett még könnyen és mélységesen érezheti a sehová se tartozását. De szeretetet sem találni itt, legalább olyat nem, mint amilyen után vágyódik az ember. Itt túlságosan szublimálva van az a kevés kis szeretet is.

Ezért érzek én sokszor olyan heves vágyat a teljesebb boldogság, a család után. Gyökértelen árva, elhagyatott ember!

És amikor ezek a gondolatok megrohantak, szinte hangosan felkiáltottam: Istenem, neked adom áldozatnak ezt is! Igaz, az ég erre a kiáltásomra is bezárt ma-

¹¹ A jezsuita vezetésű *Jézus Szíve Szövetség* égisze alatt 1920-ban Szegeden alakult meg a szövetség gyermektagozata, az elemi iskolába járó katolikus fiúk és leányok szervezete: a Szívőgárda. A középiskolásokat a *Jézus Szíve Testőrgárda* fogta össze.

¹² „Tudjuk ugyanis, hogy ha földi sátrunk leomlik, Istentől kapunk lakást: örök otthont a mennyben, amit nem emberi kéz épített.” (2Kor 5,1)

radt, szobámban továbbra is csend, nagy csend maradt, senki nekem nem válaszolt, hogy ezt elfogadja-e, vagy egyáltalán van-e, aki elfogadná. De én ismét és újra, szinte vakon, mint aki egyszer már mindent odaáldozott, és most is csak következetes akar maradni, újra kiáltoztam, valahogy csak úgy lelkiileg, de teleharsogóan az egész túlvilágot: Istenem, fogadd áldozatul!!

1937. II. 8.

A napokban heves vita volt az asztalnál egy bagatell kérdésről. A végén ketten mindent egymás fejéhez vagdaltak, hogy: „Igen. Ön állandóan csomagokat kap hazulról” stb. ... „Ön pedig sokat és feleslegesen levelez...” és így tovább. Mélységes, alig legyőzhető utálat fogott el.

Néha, ily esetekben, oly rosszul érzem magamat itt, pedig alávaló farizeus vagyok, mert én magam is produkálok hasonló kijelentéseket.

Ez az én mostani utálatom tipikus eset. Mily könnyen törünk más felett pálcát. Nem értjük meg egymást. Nem tudunk a másik tépett idegeibe belepillantani, s jóakarató mosollyal megérteni őt. A másik mondanivalóját valahogy mindig a mi torz tükrünkben látjuk. Valamit hozzáteszünk, vagy belőle elveszünk. Ezért a sok meg nem értés és civódás.

Nekem valahogy az a benyomásom, hogy kétségbeejtően természetellenes dolog ez a kolostori összezárt élet. Nekem óriási penitenciám. Talán éppen ebben van gazdag érdemszerző ereje. – Csupa férfiak vannak itt összezsúfolva... kemény, érdes jellemek; nincs, aki gyöngéd elsimító szerepet töltene be. Szögletes, többé-kevésbé nyers, egyoldalúan aktív, törtető emberek, vagyis férfiak. S mindezek szigorú összezártágban. Néha, mint valami ketrecben szaladgálok a teraszon vagy udvaron, szeretnék ilyenkor fájdalmamban felordítani: annyira nyom a bezártság, a tenyérynyi kis kék égdarabok. Önkéntes rabság ez! Még annál is rosszabb. Aztán meglehetősen jó és formális képzést kapunk. Megnő a vitatkozó kedvünk, s mert nincs más, hát egymást gyilkoljuk. Mindenki legalább olyan okosnak tartja magát, mint a másikat, s ezért szent kötelességének tartja más véleményen lenni, lehetőleg majdnem minden dologban.

Szinte megüljük egymást kedélyét. Agyonnyomjuk egymást. Már tudjuk, hogy ez vagy amaz egész bizonyosan rögtön és azonnal ellent fog mondani. Ha esetleg elmarad az ellentmondás, módfelett csodálkozunk. Szentségi rohamot emlegetünk mindjárt.

Természetellenes ez a mi önkéntes rabságunk. Engem gyötör. Néha a kibírhatatlanságig nehéz. Egyesek aztán még külön is megnehezítik az életet. Persze, ezek

közé tartozom én is. Szúrós túske vagyok. Mindig nyugtalan, a nyárspolgáriasságnak gyűlölője s kipellengérezője.

Jaj nekem, mert ilyen nehéz természet adatott nekem!

*

Ma néhányszor előkapott valami lendületes vágy nagyot tenni. Úgy éreztem, hogy óriási fanatizmussal tudtam volna beszélni. Azt hiszem, később az lesz az én szónoki erőm, hogy az egyes részletekbe teljesen bele tudom majd magamat élni, s ugyanakkor az egésznek célkitűzése is a szemem előtt fog lebegni. A dolgoknak ez a belső és mély átélése sodorni fog magával, az pedig már könnyen ragad a hallgatóságra is.

Ezekben a szinte ösztönös és egyelőre anyag nélküli nekilendüléseimben látom, hogy mennyi finom hiúság van bennem. Érzem, hogy ezekben még mennyire magamat keresem. Itt még sokat kell tisztáznom. Szegény Krisztusnak még keveset hagyok. Oh, olyan rossz fiú vagyok én. Nagyon érzem ezt, s emiatt sokszor annyira szégyenkezem is. Mily messze vagyok a szép tiszta és őszinte szándéktól. Sokszor oly kis finomságokban csípem magamat fülön, hogy már megint önmagamat kerestem. Egy-egy cikk vagy erről hallott dicséret milyen jól tud esni!

Istenem, nagyon kérlek, könyörülj rajtam! Oly nagyon mélyen alulról kiáltok fel hozzád! Szavam fel sem hangzana hozzád, ha Te nem lennél Isten.

1937. II.10.

Valami lustaságba fulladó fáradtság zsibbad át egész testemen. Ez kezd egész komikus tüneteket ölteni. Tízszer is nekikezdek a munkának, míg végre teszek is valamit. Mindent szépen, körültekintően előkészítek. Átnézem az anyagot... tehát ezt kell elintéznem, megtanulnom... igen, ezt. Előbb azonban kezet kell mosni, közben a könyvtárba is benézek, három emberrel megtárgyalom a napi politikát. A végén azonban visszatérek megint a szobámba, s az asztalhoz ülök. Tehát kezdjük! No, de mi van a körmömmel, az egyik kissé felszakadt. Elő hamar az ollóval..., s levágom valamennyit, gondosan, szépen. Tehát kezdjük! Hány óra is van? Tíz perc múlva 10 óra. No, jobb, ha kerek időben kezdek ehhez a pogány munkához. Az [alatt] a tíz perc alatt olvasok valamit Gorkijból vagy Lucius [?] Bopból. El is kezdem az olvasást, de csak úgy pár percre, hogy jól kihasználjam az időt. Tizenkét óra előtt pár perccel hatalmas szitkok között rakom le a könyvet. Szídom magamat, hogy ilyen marha voltam! Kellett nekem

hozzákezdeni ehhez a könyvhöz, most aztán nem tudtam letenni. Itt van, ni! Dél van. Most már csak nem kezdem el a tanulást. Majd délután.

Délután pedig kezdődik előről a játék és önbecsapás. Előbb németet tanulok, majd kiolvasom a *Stimmen der Zeit*¹³-ot és a *Magyar Szemlét*¹⁴. Közben meguzsonnázom, elvégzem a rózsafüzért, befejezem a „Hajléktalanokat”¹⁵, ellátogatok Mikihez¹⁶... s a végén rettentő bűnbánó lélekkel megyek a litániára.

Egy milliméternyi nagyítás nincs ebben! Már egy hete így készítem a menstruai¹⁷ diffikultásokat¹⁸. Cornely¹⁹ és Hugon²⁰ kinyitva az asztalon, napjában 15-20-szor hozzáfogok, s mindig valami más lesz belőle!

Egyébként ma közel 4 órás sétán voltam P. Borbélyal²¹. – Óriási tehetség ez az ember! A provincia belügyeiről beszélgettünk. Ő is nagyon bízik P. Somogyi²² következetességében és megértő jóságában. Egyes emberekről adott mesteri jellemrajzokat. Több pátert most tanultam megérteni s helyesen értékelni. A végén megkérdeztem, hogy nekem mit ajánlana, hogy mire ügyeljek, nehogy én is mellékvágányra térjek. Kb. ezeket mondotta: legyen elkészülve, hogy nagy csalódások fogják érni, és ezekre jól készüljön fel. A csalódások onnan jönnek majd, hogy nem kapja meg a működéséhez szükséges eszközöket, esetleg teret, bár az utóbbi kevésbé valószínű. Továbbá ügyeljen arra, mondta ő, hogy ezek a csalódások és a rendházon belüli félreértések miatt ne keressen majd a külsők elfogadott, sőt keresett kedveskedéseiben is vigasztalást. Ügyeljen majd, hogy sikerei ne vakítsák el, még akkor sem, ha emiatt – főleg a kevésbé értékes elem – körülrajongja. Legyen nagyon nyugodt és objektív, mert meglehet, hogy az egész provinciát magára zúdítja...

[...]

¹³ *Stimmen der Zeit*: Jezsuiták által szerkesztett német nyelvű teológiai–kulturális folyóirat.

¹⁴ *Magyar Szemle*: kulturális világnézeti folyóirat 1927–1944 között. A rendszerváltás után, 1992-ben indították újra.

¹⁵ *Hajléktalanok*: Maxim Gorkij regénykötete.

¹⁶ *Őry Miklós* (1909–1984) jezsuita szerzetes.

¹⁷ Menstruai: havi.

¹⁸ Diffikultás: tudományos vitákban (disputákban) alkalmazott ellenvetések, ellenérvek.

¹⁹ *Karl Josef Rudolph Cornely* (1830–1908) német jezsuita, biblikus.

²⁰ *Édouard Hugon* (1867–1929) francia dominikánus, teológus, filozófus, egyetemi tanár.

²¹ *Borbély István* (1903–1987) jezsuita szerzetes, 1944–48): provinciális.

²² *Somogyi Jenő* (1879–1954) jezsuita szerzetes, 1918–23 és 1935–41 között provinciális.

1937. II. 13.

A mai nap mérlege nem sok eredményt mutat. Legfeljebb az nagy haladás, hogy nyugodt voltam. Húzom a Jóisten igáját. Töri kissé a nyakamat, ösztökével is piszkálnak, de azért megy!! Végeredményben boldog vagyok, hogy itt lehetek.

1937. II. 14.

Vasárnaponként eljárrok az egyetemi misére, s ott vezetem a liturgikus bekapcsolódást. Mostanában állandóan Sík Sándor²³ prédikál. Ma a kegyelemről és szabadságról beszélt. Mise után hazakísértem, s elbeszélgettünk erről a nehéz problémáról. Mondotta, hogy őt is mindig és sokat izgatta ez a kérdés; most, mint afféle poétának, egy hasonlata van a megoldásra: Ha én, mondotta, egy drámát írok, akkor én alkotom meg annak az alakjait, a végén ki is hozom belőlük azt, amit akarok, de közben ők nagyon befolyásolnak engem; szabadon élnek, nem tehetek velük azt, amit akarok, szinte önálló életük van, s én kénytelen vagyok alkalmazkodni hozzájuk. Bár a végén kihozom belőlük azt, amit az elején akartam. – Igen szellemes hasonlat.

Fáradt, buta hétköznapiakat élek. Itt-ott egy-egy kis kapcsolat a Jóistennel... aztán tengődés. Mindenféle hétköznapi gondok borítanak el, és én meglapulok közöttük, mint valami ganajtúró bogár a fűben. Nem valami dicsőséges és felemelő élet! De legalább csend van, nem háborgok, lapos vagyok. Nekem pedig erre van szükségem.

Ma kiszámítottam, hogy a szentelésig még hány napom van hátra: 133. Ezt minden nap ezentúl jegyezni fogom.

1937. II. 15.

Ma volt a menstua disputáció. Én is opponáltam²⁴. Ismét önmagamhoz egészen híven készültem el. Én ugyanis mindent és mindenkor következetesen az utolsó terminusra hagyok. Ez nálam már krónikus tünet. Valahogy úgy vagyok vele, hogy restelni sem tudom, sőt bizonyos fokig büszke vagyok rá. Utolsó pillanatban csinálom meg szinte mindent; közben olvasok, nyelvet tanulok – mint pl. most is volt. Ma de. 10 órakor volt a menstua, s én csak tegnap reggel 7 órakor fogtam hozzá a diffikultások megszerkesztéséhez. $\frac{3}{4}$ 9-re kész lettem velük; akkor elmentem az egyetemi misére, hazajövet legépeltem a diffikultásokat, $\frac{1}{2}$ 12-kor levittem P. Borbélyhoz, aki kb. fél óra múlva azzal hozta vissza, hogy na-

²³ Sík Sándor (1989–1963): piarista szerzetes, költő, hitszónok, irodalomtudós, egyetemi tanár.

²⁴ Opponálni: a vitában ellenvetéseket felvetni.

gyon ügyesen állítottam össze. Nem javított benne semmit. Persze, a megtanulás csak ma délelőttre marad. És, hála Istennek, (nem tudom, hogy ilyen „hanyag-ság” mellett szabad-e a Jóistennek hálálkodni?) jól sikerült a disputa. Vendégek is voltak a városból, ami eddig egészen szokatlan volt. Többen mondták, hogy szépek és igen ügyesek voltak a diffikultások, és elég komolyak is.

Mindent az utolsó pillanatban. Pl. a cikkeimet is rendesen a beküldési határidőben kezdem megírni, s így 1-2 nap késéssel küldöm be. Mindig lázasan az utolsó pillanatban. Én így tudok csak igazán dolgozni, de ilyenkor aztán hihetetlen lendülettel s valami túlfeszített szellemi erővel. – Legbravúrosabb teljesítményem volt a tavalyi vizsgám dogmatikából, amely szépen sikerült, pedig 70 tételhez csak két (2) héttel előbb fogtam hozzá. Akkor kezdtem a kivonatokat leírni Miki-vel közösen. Ezért neveztük el magunkat „bohém zseniknek”, amely elnevezést már sokan átvették.

1937. II. 18.

Délelőtt hívat a P. Superior²⁵. Mikor bemegyek hozzá, egy tipikus öreg magyar parasztot találok nála. Amolyan tanyai kisbirtokos. 15 hold földet túr fel évente. Nagy feje olyan, mint egy félig érett tök. Arca alul barna, de a homlok felé mind sárgább, közvetlenül a haj alatt pállottan fehér lesz. Ősz haja, mint valami ősi rendezetlen szőrcsomó. Szemei azonban, ezek a vizenyős kék szemek, élénken pislogtak. Ezekből az apró szemekből valami nagy okosság villogott elő. Látszott mindjárt a tekintetén, hogy agyafúrt ember az öreg. Széles lapos orra olyan volt, mintha beütötték volna. Lelógó, ősz bajusza tipikus jelleget adott szögletes arcának. Bütykös ujjai s lapát tenyere csak méltó kiegészítés volt ehhez a pompás néprajzi együtteshez. A domaszéki tanyákról jött be, Hódi József lenne a neve. Ügyes-bajos dolga van, mert árverezni akarják, és most segítségért jött. P. Superior engem bíz meg, hogy a városházán járjak el többrendbeli ügyében. Két fontosabb ügye van az öregnek. Az egyik: leányával kórházi kezeltetési hátraléka, valami 376 pengő, amelyre már kimondották a zálogolást, s 15 napon belül végre fogják hajtani az árverést. A másik pedig: egy fegyverelkobzási eset, amelyből kifolyólag most 20 pengőre büntették; de ő egy krajcárt se tud fizetni. Nincs egy vasa sem, s fél, hogy elviszik a lovát vagy tehenét a 20 pengő fejében.

A kórházügyet sok szaladgálással elrendeztem. Aránylag kedvező elintézészt nyert. Nem engednek el neki semmit, de kap halasztást és részletfizetési kedvezményt.

²⁵ Superior: elöljáró, itt: házfőnök.

Hanem a fegyverelkobzás ügye szenzációs volt. Ezt leírom részletesen.

Amíg mentünk a rendőrkapitányság felé, az öreg – hóna alatt hatalmas kofaer-nyővel – elbeszélte, hogy neki van vadászenedélye, de valaki irigységből feljelentette, mire egy szép napon csendőrök állítottak be hozzá, s elvitték az összes fegyvereket; azokat is, amelyek tisztítás véget náluk voltak. Tetejébe 20 pengő büntetést is kapott, de ő azt nem fizeti meg, inkább fizet csak 5 pengőt, s leül egy napot..., de a vadászfegyverét is szeretné visszakapni.

A rendőrségen nem jött be a belső hivatalba, hanem csak engemet küldött előre, mondván, hogy a szegény embereket itt sem becsülik meg eléggé.

Egy fogalmazóval tárgyaltam, kifejtve neki, hogy az öregnek van fegyvertartási engedélye, s mégis elvették a puskáját, sőt még meg is büntették... Hol lehetne ennek utána nézni, mert az öreg keresi az igazát.

Egy aktaszámmal Deák rendőrfelügyelőhöz utasított, aki kissé rosszalta a dolgot, mert ez már egy letárgyalt ügy, amelyben ítéletet is hoztak, s akták nincsenek nála, mert már átküldték a végrehajtó osztályhoz. De volt oly szíves, és elhozatta onnan az aktákat. – Ebből aztán kiderült, hogy az öregnek valóban volt fegyvertartási engedélye, de ugyanakkor egész ládára való katonai fegyvereket, pisztolyokat s töltényt találtak nála. Mire behozták az öreg Hódit az előszobából.

Fejére olvasták, hogy katonai fegyverekből egy egész magazint tartott magánál, s ezért büntették meg 20 pengőre.

Laposakat pislogott rám az öreg, mire én megint védelmembe vettem, s kértem, hogy legalább az elvett vadászfegyvert adják vissza neki. Mire az aktákból kintűnt, hogy az öregnek csak egy vadászfegyver-csőve volt.

Leforrázva kullogott ki az öreg.

Ez a rideg vége a történeteknek. Rendkívül rosszul viselkedett az öreg. Pompásan ki lehet majd esetleg egyszer dolgozni egy magyar paraszti életképpé. Csak ezért örökítettem meg magam számára az események fonalát.

1937. II. 19.

*Hunya Dániel
spirituális*

A P. Spirituálissal²⁶ való beszélgetéskor egészen beláttam, hogy az én nagy nyugtalanságom között mégis van egy talpalatnyi biztos föld, ahol a lábamat megvethetem; s ezen a kis talpalatnyi helyen, lelkem legmélyén, békét, igen nagy békét élvezek. E legbelsőbb béke nélkül nem is bírnám ki azt a mérhetetlen sok háborgást. Az értelem és akarat legmélyén nálam teljes biztonság van. Ott semmi megingatni nem tud. A nagy háborgások odáig nem hatolnak le. Épp ezért érzem én annyira azt az érdekes kettősséget küzdelmeimben.

Csak arra ügyeljek, nehogy magamat még inkább belelovaljam a felháborodásokba. Mert erre hajlok.

Tehát az az érdekes kettősség nem más, mint a lélek legmélyén élvezett biztos talaj tudata s a külső érzelmi és idegi háborgások.

1937. II. 20.

Ma határozottan éreztem, hogy sokkal ingerlékenyebb vagyok, mint az elmúlt napokban. Több dolog igen erősen kihozott a sodromból, de azért nem ragadtattam el magamat, csak itt-ott figyelmeztettem az illetőket, hogy mégis ne fecsegenek annyit az órán, s ne kezdjenek két perccel az óra befejezése előtt nagy zörgéssel összecsomagolni. A rekreáció is viharos volt, de én nyugodt tudtam maradni. Nagy szó ez nálam!!!

Valami mélységes vágyódás él bennem a Jóisten után. Nagy, átfogó gondolataim voltak ma. Rendkívül élesen és világosan láttam az Isten egyedülvalóságát s a mi tökéletes függőségünket. Oly paránynak éreztem magamat!

1937. II. 22.

Olyan megfeneklettség-érzésem van: sem előre, sem hátra. Ezt az én mostani lelkiállapotomat igazi stagnálásnak nevezhetném. Nem megy semmi komolyan, viszont hibákat sem követek el. Imáim csupa elszórakozások, de másrésről senkivel nem veszekedtem, pedig néhányszor éktelenül felháborodtam. Lendülethiány, csak éppen nagy vágyak. Ma például sokat gondolkodtam azon, hogy

²⁶ Spirituális: pap- és/vagy szerzetesnövendékek lelki vezetője. Szeged ebben az időben P. Hunya Dániel (1900–1957) volt a jezsuita növendékek és a szegedi egyházmegyei papnevelő intézet nagy hatású spirituálisa.

milyen nagyszerű Szt. Pál életrajzot lehetne írni, olyat, mint Papini²⁷ írt Krisztusról. Én majd hozzá is kezdek az anyaggyűjtéshez.

Ma már érdekes gondolatom is jött, ennek megvalósításán is szeretnék majd később dolgozni: összeállítani valami rövid, de rendkívül frappáns misztériumjátékot az örök nagy igazságokról. Olyat, amelyet 8 nap alatt egyszerű legények is be tudnak tanulni, s akkor a 8 napos népmisziók alkalmával azt egy tanítóval megrendeztetni, s az utolsó napon előadatni. Óriási sikere lenne.

1937. II.23.

A „Dolgozó Fiatalság”²⁸ szerkesztésével kapcsolatban új munkát kaptam: Eddig is állandóan dolgoztam a D. F.-be, és a Forrásba²⁹ is, most azonban P. Kerkai³⁰ főtítkári munkái miatt kevésbé ér rá, ezért az Ugrin³¹ és Farkas³² urakkal hármashoz szerkesztjük, egyedül és önállóan. Időnként közösen megbeszéljük a lap tervét, kiosztjuk a munkákat stb. Az iparosifjak kongregációjában is felkért P. Kerkai, hogy a kéthetenkénti teremgyűléseket én készítsem elő, anyagot adva a fiúknak. – Nagyon gyarapszik a munkám. Ezek valahogy az élet szelét hozzák felém. Az élet!!

1937. II. 24.

Különös érzés fogott el, amikor ma a szemináriumtól a Dugonics téren át hazafelé jöttem, s messziről néztem a rendházat. Csaknem kockának látszik ott a sarkon. Barokk díszítései valami felületes, külső könnyedséget, bohémságot lopnak rá, a végeredményben merev, egyforma, tömbszerű épületre. Ez a jezsuita élet is: szilárd lelki tömbök, teleaggatva ízléses és kevésbé ízléses külsőségekkel. Az alapvonal egyszerű és higgadt, a külső csín avult és csak a felszínre ragasztott. Minden ablakban kis fehér függöny. Ez is tipikus: a modestiát³³ s a rendet is szolgálja egyúttal. Ez a kettő nagyon összefügg!

²⁷ *Giovanni Papini* (1881–1956) olasz újságíró, író, több híressé vált katolikus szellemű könyv szerzője.

²⁸ *Dolgozó Ifjúság*: a KALOT-mozgalom egyik sajtókiadványa, folyóirata, gyakran csak „Döfi”-ként emlegették.

²⁹ *Forrás*: szintén a KALOT sajtóosztályának kiadványa. Forrástárnak is nevezték.

³⁰ *Kerkai Jenő* (1904–1970) jezsuita szerzetes, a KALOT megalapítója és első számú vezetője.

³¹ *Ugrin József* (1910–1993) világi munkatárs, a KALOT egyik fő szervezője, 1947-től a Demokrata Néppárt országgyűlési képviselője.

³² *Farkas György* (1908–1991) jogász, politikus, Ugrin társa a szervezésben; a KALOT ügyvezető igazgatója, a 1947-től a Demokrata Néppárt országgyűlési képviselője.

³³ *Mosdestia* (lat.): szerénység, visszafogottság, fegyelmezettség, illemtudás.

Olyan boldogan közeledtem a ház felé. Az volt a benyomásom, hogy egy fellegvár emelkedik előttem. Ezt az illúziót csak fokozták a tető balusztrád-díszzei s a kapu kiképzett alakja. Fellegvár! Isten elszórt erődítményeinek egyike. Az összeszorított-fogú, kemény jancsárok fellegvára. Mátyás király híres fekete-serege. Van abban valami nagyszerű: ide tartozni, ezt a természetfölötti erődítményt lakásul bírhatni.

Az egykori jezsuita rendház ma

Úgy elnéztem azokat az embereket, aki ott szaladgáltak a házunk előtt, s egy-egy pillantást vetettek rá. Ki tudja, mi volt a lelkükben, talán gyűlölet, talán ragaszkodás. Egy azonban biztosan megfogta a lelküket: a titokzatosságnak az a bizonyos érzése, amelyet akkor érzünk, ha valami izgat bennünket, s mi mégsem vizsgálhatjuk meg belülről. Itt laknak a jezsuiták! Vajon mi mehet ott bent a falak között s a néma ablakok mögött? Mennyi hit vagy aljasság, mennyi tudás vagy tudatos népámítás. Mennyi fanatizmus vagy buzgalom! Mennyi különös, nagyszerű vagy alacsony élet lehet ott bent.

S én belépek! Mindezt nem kíváncsian kutatom kívülről, hanem élem belülről. Én itt lakom. Ez az otthonom.

1937. II. 27.

Egyik-másik teológus-testvéremmel igen érdekes viszonyban vagyok.³⁴ Mind a ketten tudjuk egymásról, hogy mi a véleményünk a másikról. Én tudom, hogy ő nem sokra tart engemet, sőt súlyos jellemhibákkal terheltnek gondol, viszont ő is tudja, hogy én éretlen kamasznak tartom összes 26-27 évével együtt, s igen kis-kaliberű embernek. De azért mégis jól vagyunk egymással, néha úgy beszélgetünk, mint két legjobb barátok, akik teljesen megértik egymást; de az egész beszédstíluson érzik, hogy nem őszinte, hogy alkalomszerű és aszketikus forrásokból bugyog elő valami nagyon vékonykán. Ezért azt a néhány „őszinte pillanatot” leszámítva, szinte kerüljük egymást, találkozáskor csaknem zavarban vagyunk: nem tudjuk, hogy a másik ismét alap nélküli bókot fog-e mondani vagy pedig őszintén oldalba fog rúgni. Néha persze akaratlanul is és egészen véletlenül, egymással szemben foglalunk állást, amitől úgy óvakodunk, mint a tűztől! –

³⁴ Teológus (itt): (teológiát hallgató) papnövendék.

Ilyenkor azt a legkisebb ellentétet is hatalmas rúgásnak fogjuk fel, s így is minősítjük. Mire illő visszavágások, keserű és gúnyos kifejezések következnek, majd néhány napi intenzívebb egymást kerülése, mígnem valami aszketikus vagy politikai rohamunkból újból rendezünk egy megható baráti, őszinte jelenetet és beszélgetést, s várjuk szívszorongva az egész komédia újra-kezdését. Érezzük, hogy bizalmatlanok vagyunk egymással, érezzük a látszat-megbecsülést, érezzük a csendben a pillanatnyi fegyverszünetet.

Igen, ez is a szerzetesi élet egyik keresztje, hogy két ilyen ember egy ketrecbe van összezárva. Nagyon szűk ez a ketrec, és igen sokan, terjedelmes emberek szorongunk benne!

1937. II.28.

A mai nap mérlege? Mene, tekel, faresz!³⁵ Fáradt ellaposodás. Kavargás, hullámozás a lelkemben. Ma minden oly nehéz és alig elviselhető volt. Semmi belső kapcsolat a Jóistennel. Teljes szétszóródás. De aránylag nagy külső nyugalom, önfegyelmzés.

1937. III. 1.

A déli és esti rekreációk rettentő feszültségei mélységes szomorúságba oldódnak fel nálam. Megint áldatlan viták és marakodások tették ezt az amúgy is természetellenes életet még nehezebbé. Ismét feltámadt bennem a régi érzés, amely már néhányszor fojtogatott, hogy megutáltam testvéreimet.

Miért nem tudunk mi megegyezni?! Ma, hála Istennek, sikerült magamon uralkodni, csak este, egy pillanatra lettem lángvörös. Szégyenlem magamat, mélységesen szégyenlem. Az egyik teológus, mint aki teljesen elvesztette önuralmát, hadonászott, és pocskondiázta a többi ... maró gúnnal. Valahogy egy pillanatra az volt a benyomásom, hogy ilyen undorító lehet egy részeg asszony látványa. Felém is „rúgott” néhányat. A többiek elharsogták az obligát közröhejt, mert szellemesen vágott oda. Azt persze nem tudták, nem érezték, hogy ezzel mély sebet is ejtettek.

De nem baj, jó ez nekem! Jó lecke ez. Én is ilyen vagyok máskor! Ezért, Istenem, mindenre kérlek, ami a legeslegszentebb előtted, őrizd meg engem hasonló kirohanásoktól. Adj kegyelmet azokban a számomra oly nehéz percekben, hogy tudjak magamon uralkodni. Könyörgök! Nagyon-nagyon könyörgök!

³⁵ Mene, tekel, faresz: Megmérettettél és könnyűnek találtattál. (Dániel könyve, 5,25)

1937. III. 3.

Hatalmas, nagy gondolatok ragadtak magukkal. Élményszerűen láttam az ember egész hivatását; az Istent, az egyetlen célt. Az Egyetlen Célt! Az összes dolgok és hivatalok, érzelmek és tehetségek tökéletes alárendeltségét, médium-voltát.

Égető vágyat éreztem kiirtani mindent önmagamból, ami nem egyenesen és vég-szerűen az Istenre irányul. Itt csak egyetlen Valaki jöhet szóba, és ez az Isten! Minden mást lenézek, minden mást mélységesen megvetek az én egyetlen Iste-nem mellett.

Ez a felfogás oly döbbenetes erővel kell hogy átjárja egész valómat, gondolkodá-somat, hogy cselekvéseimnek ez legyen az igazi mozgatója, ez ütközzön ki min-den tettemből. Valahogy le kell számolnom az élet értelmével. De végérvényesen ám! Az élet értelmével, melyet csak a teljes természetfölöttiség tud megadni. Az egész világtörténelem értelmetlen cselekménysorozat. Csak egyetlen logika van ezen a világon a cselekvések velejében eldugva, s ez az Isten felé való lendüle-tünk. Ha kivennők az Istent és a megváltást, a természetfölöttit és a másvilágot az életből, értelmetlen zagyvaság, üres önisméltlések maradnának csak. A világtör-ténetből is csak ez maradna!

S én most bekapcsolom magamat ebbe az áramkörbe. Sodor, lendít magával. Éle-tem egységes gondolaton épül fel, egyetlen egységes célra törekszik. Átélem most ezeket az igazságokat!

Igen, már tudom, hogy mi lesz az én szónoklatomban az eredeti, a nem másoktól lopott stílus: ez a belső tűz és kiáradó mélységes meggyőződés, amelyet kereset-len szavakkal fogok előadni. Mindenki majd önmagára ismer soraimban. – Belső erő!

1937. III. 7.

Egy spanyol pátertől, Martin Prietótól³⁶, hosszú levelet és rengeteg más adatot kaptam a véres spanyol polgárháborúról. Felkért, hogy ezek alapján írjak egy cikket a Magyar Kultúrába³⁷, s védjem meg szegény Spanyolországot a sok aljas rágalomtól. P. Prietóval valamikor együtt voltam Innsbruckban. Már akkor na-gyon összebarátkoztunk. Különben én általában igen jóban voltam valamennyi külföldivel.

³⁶ *Martin Prieto Rivera* (1905-1993): spanyol jezsuita szerzetes.

³⁷ *Magyar Kultúra*: jezsuiták által szerkesztett szépirodalmi és egyházpolitikai folyóirat (1912–1944).

Egyébként üres, sivár volt a napom. Istenem, mennyire távol járok én Tőled! Mennyire másképp lehetne ez! Úgy vágyódom egy kis komoly lelkeség után. Ha én úgy ismét igazán imádkozni tudnék. Mit nem adnék azért! Közelgő szentelése sem mindjobban betölti egész lelkemet. Néha szinte megdöbbenek a gondolattól, hogy három és fél hónap múlva már pap leszek, örök pap. Életemben mily hallatlan nagy változás megy majd végbe! És misézni fogok és gyóntatni!

1937. III. 8.

Ma érdekes élményem volt. Este a vacsoráról a böjti rend szerint egyenként szálíngóztunk ki. Amikor én jöttem ki, épp akkor ment előttem egy főtisztelendő páter is. Én utána ballagtam. S amint a félhomályos folyóson úgy elnézegettem, valahogy átcikázott az agyamon a gondolat, hogy íme, ez egy kiváló, tehetséges ember, ez java fiatalságát s utána is egész életét feláldozta a Jóistennek; mennyi mindenről lemondott! Pedig esetleg sokra vihetne volna a világban. Valahogy egészen őszinte megbecsülést és tiszteletet éreztem vele szemben. S úgy örültem neki, hogy én is ilyen lehetek, s hogy a rendtársam lehet.

1937. III. 10.

Ma valaki mondotta nekem, hogy ezzel a mi „conceptio fraterna” mozgalmunkkal majd nagyobb önismeretre fogunk szert tenni, s kevésbé fogjuk majd önmagunkat ezentúl becsapni. Röhögési ingerem volt. Ez a szerencsétlen alak most készül önmagát a legalaposabban s a leggyalázatosabban becsapni! Hogy ő és én és a többiek megváltozunk!! Ad risum teneatis, amici³⁸!!

Látom, hogy – egyszerűen szólva – kétségbeejtő helyzetben vagyok: nem tudok bízni sem az önmagam, sem pedig a mások javulásában! Itt minden marad úgy, ahogy volt. Fr. Gogoli³⁹ ma is olyan, mint a noviciátusban volt, Fr. Cser-Palkovits⁴⁰ sem sokkal különb, bár ő még mutat valamit; s itt vagyok én is! Istenem, kétségbeesem!! Nem bírom ezt tovább!

Egész helyzetemet úgy látom, hogy ez a szerzetesi élet egy alig kibírható tisztító-tűz. Nem a fegyelem miatt, nem is a nőtlenség miatt, hanem mert rágjuk, esszük egymást, mert nem érzek szeretetet a testvéreim részéről! Nincs itt igazi szeretet! A Társaság⁴¹ egy hideg acél-gép, acél-szörny: nincs szíve. Forog tovább, dolgo-

³⁸ Tartsátok vissza, barátaim, nevetéstekeket. (Horatius)

³⁹ *Máriás (Gologi) Lajos* 1907–1997: jezsuita szerzetes, tanár.

⁴⁰ *Cser(-)Palkovits István* (1908–1996): jezsuita szerzetes, tanár, spirituális, magyar lelkész Ausztriában.

⁴¹ Jézus Társasága a jezsuita rend hivatalos megnevezése.

zik, de hogy a kerekék között emberek vergődnek, tépődnek szét, azt ő nem érzi, nincs ehhez szíve! És talán így is a helyes. Legalább nem puhulunk el, legalább leszolgáljuk a bűneinkért már itt a földön a tisztítótüzet. Én legalább így fogom fel jezsuita mivoltomat: leülöm Isten börtönében adósságaim egy részét! És ebben a börtönben testvéreim a porkolábok! Istenem, kétségbeesem! Segíts rajtam, hogy kibírjam. Az eszem azt mondja, hogy csak itt találhatom meg örök üdvösségemet, ennek elnyeréséért pedig a vulkán legfenekén is elélnék ezer esztendőig: tehát itt kell maradnom, ki kell tartanom. De ugyanakkor minden más érzékem tiltakozik ez ellen. Itt nincs szeretet, megértés!! Nincs.

1937. III. 15.

Március idusa. Ez az a nap, amikor annyi üres hazafias szólamot eresztenek szélnek. Sokan így könnyítenek a lelkiismeretükön. Érzik ösztönösen és öntudatlanul, hogy tenni kellene valamit az édes hazáért, tehát öblös beszéddel ürítik ki magukat. Tenni, tenni valamit! Kiseperni azt a sok alakot, akik csak maguk töltökeznének. Utálat fog el, ha azokra a korhadt vezetőkre gondolok, akiknek kiskaliberűségét mértékegységgel ki sem fejezhetjük. Legfeljebb törtszámokkal.

Egyébként ma vizsgáztam egyháztörténelemből. Írásban vizsgáztunk. Tíz kérdésre kellett felelni. Sokkal többet és részletesebben írtam, mint ahogy kellett volna. Az hiszem, egészen jól sikerült. Előtte valakinek több tételt felmondtam. Szinte gondolkodás nélkül fújtam el az évszámokat végig. Az egész kuriózuma az, hogy tegnap reggel fogtam a tanuláshoz, s nem is tudtam egész nap tanulni, mert dél előtt az egyetemi misén is voltam, és egész délután fél háromtól hétig Aradról jött rokonaimmal együtt az egyik itt lakó jezsuita testvérnél voltam kint. Ma dél előtt is volt még egy dogmatikaóráám s $\frac{1}{4}$ 12-kor már kezdődött a vizsga. Összesen kb. 7 órát tanultam. Engem is meglepett, hogy most milyen jól és gyorsan fogott a fejem. Ilyenekért neveznek „bohém zseninek”.

1937. III. 16.

Hosszú és nagyszerű levelet kaptam egy ismerős spanyol pátertól – Prieto Martin – a spanyol helyzetről. Kilenc gépelt oldalon ismerteti a helyzetet. Még Innsbruckban ismerkedtem meg vele, s igen összebarátkoztunk.

Odahazulról is kaptam levelet. Rettenő anyagi helyzetben vannak. Mily lelki kín nekem ketrecbe zárva nézni, hogy hogyan vergődnek azok, akiket annyira szeretek. S nem tudok segíteni!

Mint mostanában egészen mindig, ma is nagyon lehangolt és szomorú voltam. Nehéz az iga.

1937. III. 17.

Esetleges üldözésről beszélgettünk, majd arról, hogy ki mennyire félti az életét. Van, aki ott akarja hagyni a missziót⁴², mert a plébános nem fűttet eléggé, s fél, hogy átfázik. Ilyen eset már megtörtént.

Utána megállapítottam magamról, hogy én ellenkezőleg, inkább véteni szoktam az V. parancs ellen. Bagót sem ér előttem az életem. Erről evidencia élményem van. Nem mondom, ha kínoznának, visszarettenék a gyötrelemtől, de nem a haláltól. Az, hogy beteg leszek, tönkre teszem magamat, nem érdekel. Hát felfordulok! Én azzal úgyis csak nyerek. Számomra nem rejt annyi örömet s legkevésbé annyi édességet az élet, hogy ragaszkodnék hozzá. Semmi sincs, amit szorosan ide kötne. A világ élvezeteiről, melyeket itt-ott kicsiben még meg tudnék szerezni, lemondottam. Valósággal gyűlöletet érzek velük szemben, mert előttem el vannak zárva. Én zártam el magam elől. Annyira szent és tökéletes pedig nem vagyok, hogy az Isten dicsőségéért való pusztá lelkesedés érzelmileg is ide kössön. Igen, ide köt értelmemben, mert tudom, hogy itt még sok jót tehetek, de én most érzelmi lekötöttségemről beszéltem egészen leplezetlenül. Érzelmileg hekuba nekem az egész élet⁴³. Sőt, legszívesebben ma felfordulnék. Legalább mielőbb túlesnék azon a szörnyű, de vésszesen elkerülhetetlen tényen, hogy az élő Isten kezébe essem. Jaj, mi lesz akkor velem?! Már csak ezért is jobb előbb, mint utóbb.

Az életnek az a kevésre becsülése, azt hiszem, nagyon jellemző reám nézve, s nem a legegészségesebb forrásból táplálkozik. Igazi alapja az én mélységes elkeseredésem, s ez az állandó küzdelem, amelyet önmagammal folytatok. Az Isten és egy ember küzdelme! Micsoda egyenlőtlen harc ez. Csak az a vigasztaló, hogy a verésésem itt győzelmet jelent!

1937. III. 18.

P. Bangháról az a hír jött, hogy oly rosszul lett, hogy az utolsó kenetet is feladták már neki.

⁴² Misszió: itt belföldi, ún. népmisszióról van szó, melynek célja a hívek vallásosságának elmélyítése. A 20. század első felében, egyházközségi szinten tartott, hagyományos formájában 5–10 napos programot jelentett. Általában több missziós atya jött a plébániára, megosztva beszéltek és gyóntattak.

⁴³ „Mit nekem Hekuba!”: Mit törődöm én vele!

P. Vid⁴⁴ beleegyezett, hogy ezentúl a cikkeimhez az illusztrációkat egy itteni művésszel, a fiatal Bozó Gyulával⁴⁵ rajzoltassam meg, s ő majd fizeti neki a tiszteletdíjat. Ma hozta be az első illusztrációt. Nagyon tetszett nekem, de a többieknek is. Kisebb fajta büszkeség tölt el, hogy quasi saját rajzolóm van már.

Ami pedig a napi mérleget illeti, nem sok különösen írhatok. Ma fogtam hozzá a holnaputáni introdukciós és egzegéta vizsgára való tanuláshoz. De annyit zavartak, s közben egy cikket is írtam a délután sétaidő alatt, hogy alig haladtam előre. Ez a nagy elfoglaltság azután üresen hagyta mérlegem serpenyőjét.

[...]

1937. III. 21.

Édesanyámtól⁴⁶ oly elkeseredett levelet kaptam, hogy egyáltalán nem tudok reá ismerni. Már máskor is írt ő nekem elkeseredett levelet, de ez tele van keserű szemrehányásokkal, maró gúnnyal, igazi szarkazmussal. Engem okol a nyomorúságért, mert nem maradtam kint a világban, ahol most a segítségükre lehetnék. A Társaságról is elkeseredve ír. Lelketlennek nevezi. Szegény, rettentően el lehet keseredve. Már az idegeire ment a sok küszködés. Félek, hogy egészen az idegeire megy. Szegény kis húgomnak most rettentő lehet az élete. De nekem is rettentő ez a tudat. Egész nap gyötör. Istenem, mi lehet most odahaza?! Szinte a sírás fojtogat. Valósággal a lelkemre ül az aggodás.

1937. III. 22.

Délután több óra hosszat Dr. Mester János⁴⁷ egyetemi professzornál voltam, s sokat beszélgettünk az egykori jezsuita életéről. Nagyon sok és igen keserű emléke van abból a négy esztendőből. Kissé kíméletlenül bántunk vele. – No, és nekem nincsenek keserű emlékeim?!

⁴⁴ Vid (*Vidlicska*) József (1898–1952): jezsuita szerzetes, a Magyar Kultúra folyóirat szerkesztője, 1933 és 1944 között a *Mária Kongregáció* folyóirat főszerkesztője.

⁴⁵ Bozó Gyula (1913–2004): festő, grafikus, éremművész

⁴⁶ Nagy Töhötöm vér szerinti édesanyja, *Varga Margit* fiatalon (1912-ben), fia négyéves korában elhunyt. Nagy Töhötöm apja (*Nagy Vilmos*), 1913-ban újra nősült. Itt második feleségéről, Nagy Töhötöm nevelőanyjáról *Kiss Erzsébet*ről (1891–1968) van szó, aki 1932-ben megözvegyült. (Nagy Sándor Vilmos 1871-ben született és 1932. nov. 18-án hunyt el.)

⁴⁷ *Mester János* (1879–1954) filozófus, pedagógus, pszichológus, a tanszékvezető egyetemi tanár, pápai prelátus.

1937. III. 23.

Az iparos kongregációban a páter prézest⁴⁸ helyettesítettem. Nagyhét lévén az Úr Jézus szenvedéséről beszéltem. Már több alkalommal volt részem ilyen helyettesítésben. Amolyan kis életszagot hoznak ezek magukkal. Nemsokára majd egészen belefeküdhetek a munkába.

Egész nap nagyon nyugtalan voltam és vagyok. Gyakran eszembe jut Édesanyám és a kis húgom⁴⁹. Rettentő lehet most odahaza az élet. És én nem segíthetek! Mily nagy gyötrődés ez! Nem segíthetek! Minden szavamat félremagyarázta Édesanyám! Alig lehet ezt az állapotot kibírni!

1937. III. 24.

Eszembe jutott egy régi innsbrucki élményem, amely igen érdekes benyomást tett rám. A második félévben már nem a kaszárnyával szemben laktam. Így aztán családokkal kerültem szembe. Az egyik emeleti ablakban egyszer, szellőztetésekor, megláttam egy 8-10 éves kislányt. Nem szoktam sohse átfigyelni, erre mindig nagyon ügyeltem, de akaratlanul is meglát az ember sok mindent. Szóval, én is megláttam ezt a bájos kislányt. Azért mertem magamban bájosnak mondani, mert még kicsi volt. Igen helyes kis arca volt, de eléggé tipikus. Volt benne valami egyéni sajátosság. Alakja is formás volt. Úgy elgondoltam, hogy milyen helyes kis leányka. De íme, egy hét múlva megint egyszer odanézek, s elhűl bennem a vér: Mi lett abból a helyes, szép kislányból? Megöregedett?!! Megtartott mindent egyéni vonásaiból, de valahogy csúnya lett. Hihetetlen! Egyszer azonban megjelenik az „igazi” kicsi; hát [az előbbi] a nővére volt! Bámulatosan hasonlítottak egymásra, de mégis mekkora a különbség. Már akkor levontam magamban a következtetést a női szépségről, pedig a csattanója csak ezután jött. Egy szép napon megjelenik ugyanaz a tipikus arc, tipikus vonások, de egy ronda öregasszony alakjában. Borzalom volt! Petyhüdt alak, összeesett arc. De meglátszott rajta, hogy kislány korában olyan lehetett, mint most a legkisebb leánya. Na, gondoltam magamban, így fest a világ szépsége. Tetejében még buták is, úgyhogy minden adottság megvan ahhoz, hogy egy embernek örökre üressé és csalódottá tegyék az életét.

[...]

⁴⁸ Prézis (lat. praeses): elnök, vezető.

⁴⁹ Nagy Erzsébet, Nagy Töhötöm féltestvére, 1937-ben okleveles tanítónő.

1937. IV.7.

Ma ebéd után a Szt. József szegényeket-gondozó egyesület helyisége előtt mentem el, s láttam ott ácsorogni szegény embereket. Szegény embereket! Rongyosak, piszkosak, visszataszítóak voltak. A szemükből kiégett a tűz, arcuk elfonnyadt, széltől kicserzett volt. Mélységes szánalmat kelthettek mindenkiben. Lábukon otromba nagy cipők, [testükön] uraságtól levetett rongyok. És ami nem látszott rajtuk: a lelkük, az a primitív, szegényes lélek; gondolat-ínségük testi ínségüknél is nagyobb lehetett. Az isteni szent bölcsességnek mily kevés szikrája hatolt be azokba a sötét koponyákba. Ezek nem tudnak semmit arról, hogy Szt. Ágoston mily lélekbemarkoló traktátusokat írt a predestinációról, ezek nem ismerik Szt. Pál gyönyörű levelét a filippibeliekhez, ezeknek a lelki horizontjuk métereire ha előre nyúlik. Szánalmas, kivetett, szegény nép.

S amikor ezeket úgy egy pillanatig elnéztem, valami szinte rám zuhant: Hát ezeké lenne különösképpen a mennyország, s nem azoké a jól szituált gazdagoké? Ezeknek kellene nekünk az evangéliumot elsősorban hirdetnünk? S egyáltalán, miért épp ezek Isten kedvencei? Az Ő kedvencei, velük azonosította magát. A fenséges, nagyszerű Isten hogyan juthatott arra a gondolatra, hogy épp ezek a testileg-lelkileg mélységekben élő nyomorultak legyenek az ő különös szerelmének a tárgyai? Az isteni titkok egyik legnagyobb titka ez. Miért?! Isten előtt mindenki koldus, de ezek az emberek még előttünk is koldusok. Nincs semmi különös lelki adottságuk, ami méltókká tenné őket az Isten különös figyelmére és szerelmére, legfeljebb csak az, hogy ők oktalank, hogy kényszerűség folytán testükön viselik az isteni bölcsességet, amely az emberek előtt oktalanság! Milyen érthetetlen paradoxon van abban, hogy a világ legfönségesebb tanítását, legmélyebb bölcsességét Isten a legutolsók embereknek szánta, akik primitív agyukkal fel sem tudják azt fogni. Az evangéliumot elsősorban ezeknek hirdette és parancsolta meg hirdetni. De miért?! Nem találok választ! Mikor úgysem tudják felfogni. Vagy nem volna igaz, hogy ők Isten különös kedveltjei, Szt. Pál első tanítványai? Talán mert ők egyszerű gondolataikkal legjobban megközelítik a végtelen Isten előtt megállni próbáló embert, aki úgy sem tud semmit; legjobban megközelítik az Isten és ember között fennálló valóságos, de ebben az életben elrejtett arányt.

1937. IV. 8.

Messziről derengve fel-feltűnedezik a Jóisten képe. Az egyetemen ravatalozták fel Buday⁵⁰ professzor urat, így aztán a bejáratot is feketével vonták be. Amikor arra jártam, valami jóleső érzés fogott el: No, ez az ember már tudja, hogy van Isten, már tudja, hogy az igazság nem az ő prédikátora szájában volt. Már mindent tud. De ennél a gondolatnál hirtelen megálltam, s egészen megdöbbenem: milyen egyoldalúan forog a mi kis agyszerkezetünk. Ilyen halottas pompát látva inkább azon kérődzünk, hogy no, az illető már odaát van; de nekem most élesen az világított be, hogy én is majd ugyanígy odaátra kerülök. Ahogy most ezt leírom, szimpla szavak, de abban a pillanatban a valóság erejével hatottak. Én is odaátra jutok, Isten kezébe, rólam is majd megjegyzéseket tesznek, de én akkor majd kiordítok a koporsóból, hogy inkább önmagukra gondoljanak. Ezt nem szokták megtenni, mert valahogy annyira biztosan érezzük itt magunkat.

1937. IV. 9.

Ma miséztem először teljes miseruhában.⁵¹ Különös érzés fojtogatott. Mily nagyszerű lesz majd néhány hónap múlva! Valósággal úgy rémít a szentelés gyors közeledése, mint a sorsjáték húzási napja, amelyikről biztosan, abszolút biztosan tudom, hogy számomra meghozza a főnyereményt.

1937. IV. 10.

Érdekes, hogy mennyire kiskaliberűen vagyunk mi beállítva. Sokszor én is azon kapom magamat, hogy egész vallásosságom apró kis dolgokra, praxisokra, ájtatosságokra mállik szét, s nem lebeg állandóan előttem az egész nagyszerű, átfogó gondolat, amely pedig fenségesen uralkodik a kereszténységben. Mikor életem például én át a megváltottság tudatát? Pedig tulajdonképpen állandóan ebben kellene élnem. A kereszténység egyik legmélyebb alaphangulata az az öröm, hogy a bűntől megváltott az isteni Üdvözítő. Megváltott bennünket! Ennek a döbbenetesen felmérhetetlen ténynek én is alanya vagyok. A világtörténelem legnagyobb, sőt egyedül nagy fordulata bennem is valóság, én is élvezem minden szent következményét. Ezt élni, ezt a gondolatot beágyazni lelkem kellős közepébe, s ott mintegy állandóan boldogan szemlélni, ez volna az igazi keresztény élet. Enélkül öntudatlan katolikus vagyok. Enélkül csak egy kerék vagy egy fogantyú vagyok a rohanó autóban, de nem az öntudatos kormányos, aki ismeri magát az autót is, az utat is, sőt az egész ország pontos térképét, s vakmerő biztonsággal száguld

⁵⁰ Buday Árpád (1879–1937): erdélyi származású, református vallású régész, egyetemi tanár; a szegedi tudományegyetemen egy ideig a bölcsészkar dékánja.

⁵¹ Valószínűleg liturgiai gyakorlatként, hiszen ekkor még nem volt pappá szentelve.

célja felé. Öntudatosítani a kereszténység nagyszerű és átfogó alapgondolatait; ezt akarom önmagamban elérni.

1937. IV. 11.

Délután Bozóky⁵² ezredes előadását hallgattam meg a Szentföldről. Pompás képeket vetített is. Előadás után a véletlen összehozott vele, s együtt kettesben sétáltunk egyet a városban. Megkérdeztem tőle, hogyan is történt az a híres alsógödi⁵³ templomépítés, amelyiket ő kezdett meg s fejezett is be 176 nap alatt, s amelyikről valóságos csodákat hallottam. Szerettem volna egyszer ugyanis első kézből hallani az egész históriát. A dolog úgy történt, amint aztán elmesélte, hogy nagyon bántotta őt Alsógöd⁵⁴ templomtalansága. Felment a püspökhöz, s kért engedélyt, hogy templomot építhessen. A püspök azzal biztatta, hogy próbálja meg, de nem tud segítséget adni, sőt nem is igen bízik az egész vállalkozás sikerében.

Bozóky ezredes erre hét nyelven megszerkesztett egy segélykérő levelet; mindez közvetlenül a forradalom után történt, amelyben azt írta többek között, hogy ha már megcsönkítették országunkat, legalább adjanak valami segélyt templomépítésre, hogy a hitünket is el ne veszítsük. Ezeket a leveleket aztán a világ minden tája felé szétküldötték. Érkeztek is adományok. Elsők között az angol hercegérek valami 20 vagy 25 fontot. Nagy pénz volt az akkor.

Maga Bozóky ezredes családjával, majd később a falu népével kiment a Duna partjára, és rengeteg sódert termeltek ki. Nem emlékszem pontosan, de valami 70 vagy 80 vagonnal. Megkezdődhetett az építkezés. Fábián⁵⁵ mérnök készítette el a tervet, gondolom, szintén Isten nevében. Ingyenfuvart a faluból, majd a környék falvaiból szerzett. Összesen a 176 nap alatt kb. 1200 ingyenfuvart kapott. A nagyarányú vállalkozást a következő igazán csodálatos eset indította meg. Az egyik szocialista fuvaros a kocsmában szitkozódott – gyalázta társait, hogy ingyenfuvarra vállalkoztak. Többek között azt is mondotta, hogy mindkét lovának inkább mind a négy lába törjön ki, de nem fuvarozik a templomnak. Másnap délelőtt egy kis fahídon akart átmenni a kocsijával, a fahíd leszakadt, s mindkét lovának mind a négy lába kitörött. Ez annyira megrendítette az egész falut, sőt a környéket, hogy rengetegen jöttek ingyenmunkára. Ez a szegény fuvaros ekkor

⁵² *Pilismaróti Bozóky Gyula* (1978–1954) vezérkari ezredes.

⁵³ Helyesen: felsógödi. A templom építése 1923-ban kezdődött; felszentelésének dátuma: 1924. szept. 14.

⁵⁴ Helyesen: Felsógöd.

⁵⁵ *Fábián Gáspár* (1885–1953) építész, több templom és középület tervezője.

megtért, a legbuzgóbb ember lett; mire megjósolta neki az ezredes úr, hogy a Jóisten buzgóságáért meg fogja jutalmazni. S ez is bevált, mert hamarosan nagyon összeszedte magát, egyik legkeresettebb fuvaros lett s igen buzgó templomlátogató.

A pénz mindig csak egyik hétről a másikra volt, nem kellett ugyanis fizetett munkásokat is alkalmazni.

Egyszer egy teljesen pénztelen héten felment Bozóky ezredes Vass⁵⁶ miniszterhez is. Ez gorombán ráförmedt, hogyan mert hozzá ilyen dologgal, pénzkéréssel beállítani. Erre azt felelte, hogy nem a miniszterhez, hanem a katolikus paphoz jött. – Menjen a titkáromhoz, válaszolta Vass. Az Úr Jézus nem küldötte a titkárához a hozzá fordulókat, replikázott vissza az ezredes. A vége az lett, hogy csaknem formálisan kidobatta Vass miniszter úr, az a goromba „pap”, akiről halála után azt beszéltek, hogy öngyilkos lett, amit a későbbi Dréhr⁵⁷-ügy igazolni is látszott. De a Jóisten nem hagyta el ezt a derék ezredest. Amint Vass minisztertől hazamegy, másnap 200 dollárt kap a kubai érsektől. Egy-két hétre megint simán ment minden.

Hanem most jött a legcsodálatosabb dolog. Én csak ezt ismertem, s ezt is kérdeztem eredetileg. A tetőzetnél szükség lett volna egy hatalmas gerendára. Ha jól emlékszem, 16 méter hosszú s 50 x 50 [?] négyzet területű kellett hogy legyen. De nem találtak sehol. Nem ingyen kérték, de nem volt. Abban az időben még nem állt fel újra a kereskedelmi összeköttetés a Felvidékkel annyira, hogy pl. gerendában is nagy választék lett volna nálunk. Az ezredes úr direkt leutazott Szolnokra, de ott sem talált.

Egy szép napon jelentik neki a gödi emberek, hogy gerendák úsznak a Dunán. Azonnal csónakba szálltak, s kivontatták őket a partra. Volt köztük egy, amelyik pontosan a kívánt méretű volt, sőt vastagságban még erősebb is volt. Azonnal jelentették a hatóságoknál, hirdették is meghatározott ideig, de mert a gazdája nem jelentkezett, hát nagy örömmel és hálálkodással beépítették a templomba. Csaknem egy év múlva tudták meg, hogy egy pozsonyi fakereskedőtől szakította el a vihar a gerendákat. Az is csodálatos volt, hogy a hosszú és lassú úton senki nem fogta ki, pedig a hajókat is akadályozhatta volna útjukban.

⁵⁶ Vass József (1877–1930) római katolikus pap, politikus, 1920 és 1930 között több ízben miniszter (1923–24-ben népjóléti és munkaügyi miniszter).

⁵⁷ Dréhr Imre (1889–1936) közigazdász, politikus, népjóléti államtitkár Vass minisztersége alatt. 1934-ben a minisztériumban nagy méretű panamák miatt eljárás indult ellene, 1936-ban elítélték. Az ítélet kihirdetése napján öngyilkos lett.

A templom aztán elkészült. Kb. 1200 a befogadóképessége. Ma már rendes plébánia.

Nagyon örültem, hogy ezt az érdekes építkezést a legelső forrásból hallhattam. Mondotta még az ezredes úr, hogy a püspök úr kérésére mindezt leírta kb. 300 gépelt oldalon, s mikor kérdeztem, hogy kiadja-e könyv alakban, azt válaszolta, hogy nem tudna már annyit ráfizetni, mert a „Szentföld lelke” c. könyvére is 3000 pengőt fizetett rá. Ismerem ezt a könyvet, pazar kiállítás, rengeteg szép kép; de 12 pengő az ára. Igen drága, ezért nem fogyott.

1937. IV. 12.

Ma sokat gondolkodtam a papi méltóságról, s egészen megdöbbentem. Hiszen tulajdonképpen, ha maga Krisztus jönne a templomba és gyóntatószékbe, még ő maga sem tudna többet adni, ő sem tudná a szentostyát jobban átváltoztatni! Óriási a hatalma egy papnak! A pap képviseli az Isten érdekeltségét itt a földön, s képviseli az ember érdekeltségét az égben. Hogy mennyire isteni az ő egész hivatása és hatalma, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy az üdvösség rendjében a pap az, akire teljes mértékben szükség van: ő végezhet el szinte mindent, s csakis ő: szentmise, gyónás stb. A pap hatalma majdnem abszolúte szükséges és fontos. Viszont a pap személye meg abszolúte nem fontos. Tökéletesen fordított az arány! Lehet a pap fehér vagy néger, buta vagy okos, szent vagy ördögi... mindez teljesen független attól a ténykedéstől, amikor hatalmát gyakorolja.

S én is ilyen pap leszek! Hála Neked, Istenem!

1937. IV. 13.

R.P. Provinciális⁵⁸ már javában vizitál. Ma voltam ráción⁵⁹. Felolvasta mind a három forrásból jövő információt. A magisztrátum⁶⁰ végén szörnyű dolgokat írtak rólam, maga a P. Provinciális se vette komolyan; az illető páter nem sokat látott a bensőmből, mert többek között ilyenek voltak: nincs természetfölötti beállítottsága, új szellemet akar behozni, semmire nem kér engedélyt, önállóan in-

⁵⁸ Somogyi Jenő (1879–1954): 1918–1924 és 1935–1942 között a magyar jezsuita tartomány főnöke.

⁵⁹ Ratio conscientiae: „Az utolsó fogadalom előtt félévenként s utána évenként minden jezsuitának a provinciális előtt magát teljesen ki kell tárnia... a jezsuitának úgy kell mindent elmondania az előljáró előtt, mintha gyónás volna.” (Nagy T.: Jezsuiták és szabadkőművesek).

⁶⁰ Magisztrátum: a jezsuita képzés egyik fokozata. – (A 2 év *noviciátust* követően 2-3 évig *filozófiát* tanulnak a jezsuita növendékek, ezt követi a *magisztrátum*: egy ugyancsak 2-3 éves gyakorlati időszak [pl. kollégiumi nevelőség]; majd 3-4 év *teológia*, a végén pappá szenteléssel; ezután következik az egy évig tartó „*tercia*” [harmadik próbációs év], amelyet 30 napos lelki-gyakorlat, illetve az ünnepélyes fogadalom letétele zár le.)

tézkedik, hiú, beképzelt, goromba, indulatos. Utána felolvasta a házi információt (csak kettő volt): könnyen túlteszi magát kis dolgokon, és sokat időzik egyes tanár-pátereknél. Végül felolvasta a szentelési információt, amelyik már lényegesen jobb volt: néha hirtelen nagyon megköti magát, de rögtön látszik, hogy legyőzi önmagát; nagy ambíciói vannak; szeret dicsekedni, kíméletlen és goromba is tud lenni; nagyon indulatos, de látszik, hogy erősen lefogja magát azonnal.

Egyébként a primíciával⁶¹ kapcsolatban ő maga hozta elő s engedte meg, hogy tovább is otthon maradhassak, mint három nap, de quasi azzal a feltétellel, hogy előadás-sorozatot kell tartanom.

A távolabbi jövőre vonatkozóan pedig megerősítette azt, amit már egyszer régebben mondott: előreláthatólag Budapestre kerülök, mert – mint mondotta – könnyen és jól írok és beszélek. De most még azt is hozzátette: De hogy szervezni is tud-e, azt előbb majd megpróbáljuk. Gondolom, ez célzás akart lenni, hogy P. Kerkaitól⁶² átveszem a Legényegyletek⁶³ vezetését addig, míg ő a probációt⁶⁴ elvégzi. Ez lesz az igazi megpróbálás.

[...]

1937. IV. 17.

...ma tudtuk meg biztosan, hogy jún. 27. helyett 24-én szentelnek. Rómából jött egy leirat, hogy a Szentatya megengedte, hogy idén minden jezsuitát a világon jún. 24-én szenteljenek, bár nem festum fori⁶⁵, mert az a nap pontosan 400 éves évforduló-napja Szent Ignác⁶⁶ atyánk pappá szentelésének. Gyönyörű nap lesz ez, s éppen mi vagyunk azok a szerencsések, akik kifogták ezt az évet. No, majd 100 év múlva ismét lesz egy ilyen alkalom.

Ma beszélgettem P. Kerkaival. Ő mondotta, hogy neki R.P. Provinciális biztosra ígérte az én bekapcsolódásomat a mozgalomba, azonnal a teológia után. Hihetetlen előnyt jelent a számomra. Szinte felmérhetetlen előnyt. Egyszerre csöppenek bele egy pompásan előkészített munkába; csak folytatni kell. Egyszerre vezető

⁶¹ Primícia: a frissen szentelt pap által elmondott első ünnepélyes szentmise.

⁶² *Kerkai (Czinder) Jenő* (1904–1970) jezsuita szerzetes, a KALOT megalapítója és vezetője, a II. világháború után a (Keresztény) Demokrata Néppárt egyik szellemi háttérembere.

⁶³ KALOT: Katolikus Agrárfjúsági Legényegyletek Országos Testülete (1935–1946) egyházi indíttatású világi szociális agrárfjúsági reformmozgalom volt, a 20. századi magyar történelem egyik legsikeresebb civil szerveződése.

⁶⁴ Probáció: a jezsuita képzés utolsó, egyéves időszaka.

⁶⁵ Festum fori: parancsolt ünnep.

⁶⁶ *Loyolai Szent Ignác* (1491–1556) a Jezsuita Rend megalapítója.

állásba kerülök: országos főtitkár, egyházmegyei igazgató. Megismerkedhetem a néppel, tősgyökeres kifejezések ragadhatnak reám. Megismerkedhetem az országos vezetőkkel. Tekintélyre tehetek szert. A szociális, gazdasági kérdésekben is jártasságra tehetek szert; gyakorolhatom magamat a szervezésben. Mindenképpen és emberileg számítva számomra a lehető legjobb megindulás! Igazi belövés egy nagystílusú munkába. – Csakhogy jól kell elvégeznem a munkámat, mert minden visszafelé is elsülhet. Ha ügyetlennek bizonyulok, akkor végleg leszerepeltem! De ez nem fog bekövetkezni. Roppant nagy aktivitás érzek magamban, aztán fürge iniciatívát; van bennem merész lendület, tudom az embereket dolgoztatni. De az is igaz, hogy ha jól megállok a helyemet, akkor belőttem magamat s már egyenesben leszek.

1937. IV. 18.

Határozottan feltűnően elmúltak nagy idegfeszültségeim, mióta nem eszem húst, nem iszom bort, s oly keveset eszem, hogy tulajdonképpen állandóan egy kissé éhes vagyok, még közvetlenül ebéd után is.

Most zajlottak le a nagy primíciái engedélykérések; már szövegezzük a szentképek feliratait; jómagam pedig összeállítottam egy újszerű meghívót, amelyben egy „jezsuita élet-miséje” lesz. Mindez oly boldogan érezteti már előre a szentelés rohamos közeledését. Nagy dolgok előtt állok, nagy-nagy dolgok előtt.

[...]

1937. IV. 19.

Néha valami megzavarni látszik. Nehézségek tornyosulnak. Ma is kissé nehéz napom volt. Ilyenkor lelkileg oly fáradt vagyok. Az érzelmi világ sokszor nehézé teszi az életet. És ebben a letargiában, ez az elsenyvedés közepette egyszer csak valósággal föl villanyozott egy gondolat: mit kislelkűsködöm, mit engedem magamat csak egy pillanatig is ellankadni?! Hiszen – és ez volt az a nagyszerű gondolat – az igazság van a birtokomban, a valóságos igazság, a minden fölött álló igazság!!

[...]

1937. IV. 26.

Ma délben váratlanul meghalt a 37-es házban (a probációs házban) Fr. Ditjő⁶⁷, a derék, kövér szakács. Vízibetegsége volt, szívbaja, s úgy látszik, fulladás ölte

⁶⁷ *Ditjő János* (1896–1937) jezsuita szerzetes testvér.

meg, mert mikor halva megtalálták a szobájában, arca teljesen kék volt. Én is átmentem egyedül megnézni. Valahogy oly nagyon jellemző volt minden. A házban először egyáltalán nem lehetett észrevenni, hogy halott van. Mindenki a szobájában ült és dolgozott, néhányan a kertben breviáriumoztak. Az egyik testvértől tudtam meg, hogy hol van Fr. Ditjő szobája. Benyitottam. Senki nem volt nála. Ott feküdt az ágyán, felkötött állal, az ablak nyitva volt, csak úgy dűlt be a fény és napsugár. Madárcsicsergés, favágás. Élet áradt be... ott pedig magányosan, elhagyatva, égő gyertya nélkül feküdt egy jezsuita. Nekem az volt a benyomásom, mintha senki sem törődött volna vele. Úgy gondoltam, ez lesz az én sorsom is. A hadseregben ha valaki kidől, nem szoktak sokat keseregni. Meghalt és vége! Mi valahogy nagyon privát és magán-emberek vagyunk az élet legnagyobb pillanataiban. Nálunk egészen magunkra maradunk. Nekem az a benyomásom, hogy ennek legmélyebb forrása nem az a „nagy természetfölötti” beállítás, mert ennek más területen is legalább ilyen mértékben mutatkoznia kellene, de nem mutatkozik. Inkább az egymás iránti nagy közöny az ok. Nem szeretjük egymást igazán. Nem érdeklődünk egymás ügyes-bajos dolgai után, amíg él és amíg így segítségére is lehetnénk, mit érdekel az a testvér, akin már úgysem tudok segíteni, mert meghalt? Nekem ez végeredményben tetszik: mert szeretve lenni oly megnyugtató, de elhagyatottnak lenni oly felemelő dolog.

1937. IV. 27.

Ma olvastam az evangéliumban azt a részt, ahol Krisztus szörnyű átkot mond a megbotrántoztatóra.⁶⁸ Egyszerre csak egész új oldalról láttam meg ezt a textust. Eddig rendszerint csak azt láttam ebben, hogy Isten mennyire gyűlöli a bűnt. Most pedig az világított be, hogy mennyire szeret ő bennünket, ha tiszták és ártatlanok vagyunk. Hiszen ezek a kemény szavak bennünket védenek! Aki tiszta és ártatlan, az tudhatja, hogy őérte a legkeményebben síkra száll az Isten, őérette, az ő érdekében mondotta a legkeményebb szavakat, malomkövel és tengerfenékekkel fenyegetőzött, csak hogy ártatlanságát megvédje. Íme, az Isten ennyire exponálja magát a tiszta emberek érdekében.

Jézus kemény szavait olvasva sokszor csak elborzadunk, pedig inkább örülnünk kellene, mert az érdekünkben és védelmünkben mondattak.

1937. IV. 28.

Ma temettük el a jó Fr. Ditjót. Most világlott ki, hogy mennyi barátja van a városban Jézus Társaságnak. Ismeretlen, egyszerű laikus testvér volt, s temetésére

⁶⁸ Mt 18, 1-10 és párhuzamos szentírási helyek.

mégis annyian, feltűnő sokan összefutottak. Urak, úriasszonyok, iparosok, legények, diákok, apácák, sőt egy-két tiszt is. S mindezek nemcsak a beszentelésen vettek részt, hanem a sírhoz is elkísérték a halottat. Bizonyára nagyon jól esett ez Fr. Ditjő rokonaiknak, akik egyszerű sváb földművesek voltak.

[...]

1937. V. 5.

Megint szörnyű levelet kaptam hazulról. Most nem az elkeseredés, hanem a végső letargia sír minden betűből. Istenem, milyen nyomorúságos helyzetben vannak. Nekem az a benyomásom, hogy otthon minden elveszett. Az Isten is látszólag elhagyta őket. Utolsó kísérletet teszek még, hogy esetleg tudnék rajtuk segíteni.

Ezek az otthoni események egészen megfekszik a lelkemet, kedélyemet. Tanulni sem tudok. Mélységes dezolációm⁶⁹ csak növelik.

Istenem, segíts!! De hiába, egész nap kiáltozom az ég felé, s az ég csak vidáman mosolyog, pedig ha volna benne együttérzés, hát rám szakadna! És én tovább kiáltozom. Olyan vagyok, mint valami vásott kölyök a kastély ablaka előtt: ordítok, hogy jöjjenek ki. És nem jönnek! Fenygetőzöm, kövek után nyúlok, földhöz verem magamat, ököllel verem a falat. És nem jönnek ki! Már olyan gondolat is megfordult az agyamban, hogy itt hagyok mindent, itt hagyom ezt a kastélyt néma urával együtt, hiszen az idegen csavargóknak jobb dolguk van, mert a jó Pásztor utánuk megy, s ő kiáltozik utánuk s a vállán hozza vissza őket.

Oh, én ostoba ember: ki tudja, a kastély gazdája nem leselkedik-e mosolyogva az ablak zsalui mögött. Mosolyog az én hangos lármámon. Nézi rongyos ruháimat, s ki tudja, titokban talán már ki is adta a parancsot, hogy készítsenek számomra új ruhát. – De ez csak sejtés; a tény az, hogy én kívül állok és ordítok. Ő pedig belül van és hallgat!

[...]

1937. V. 11.

Megjött a válasz édesanyám érdekében írt levelemre. Nem segítenek. Most már látom világosan, hogy elvesztek. Hétről-hétre mélyebbre süllyednek az adósságban, lelki keserűségben. Nem fogják idegzetileg kibírni. De már én sem bírom!!

⁶⁹ Dezoláció: levertség, szomorúság.

Oh, mily kegyetlen napom volt! Csupa kétség, vergődés, bizonytalanság. Ki-mondhatatlanul fáj az ő kegyetlen helyzetük. És én nem tudok segíteni. Képtelen vagyok! Egész nap a fogamat csikorgattam. Minden háborgott bennem. Ezt nem lehet leírni! Tanulni sem tudtam, nem is fogok tudni.

Örültebbnél örültebb tervek zavarták egymást egész nap a fejemben. Majd az a gondolat ötlött fel, hogy még ma itt hagyok mindent. Mindent! S egy szál ruhában eladom magam a kommunistáknak. Megvennének, mert egy ilyen aposztata használható anyag a söpredék között. Legalább kitombolnám magamat. És segíteni is tudnám az otthoniakat. Majd az a terv merült fel, hogy felszenteltetem magamat, s akkor jelentkezem valamelyik püspöknél. Azt láttam világosan, hogy ez nekem kötelességem is. Fiúi kötelességem. De akkor valami rémülten kezdett bennem tiltakozni ez ellen. Azonban ismét éles hang vette az ötletet védelmébe. Vita, hánytorgatás, kétségbeesés, mélységes letargia, lázadás rendeztek a lelkemben pokoli zshivajt. És én tehetetlen voltam és tehetetlen vagyok. Talán soha ilyen közel nem voltam a kilépéshez, mint ma. Már sokszor megvívтам a hivatásomért, de ez volt a legnehezebb harc.

Féltem saját magamtól. Mert tudom, hogy milyen vagyok: egy hirtelen elhatározás kell csak, s én már az utcán is vagyok. Némely percben éreztem, hogy egyetlen hajszál választ el attól, hogy kalappal a kezemben lemenjek a P. Rectorhoz, s búcsúzzam tőle dimissio⁷⁰, minden nélkül. Valami szinte fizikailag húzott kifelé... kifelé... csak mindig jobban kifelé.

Folyton előttem volt Édesanyám meggyötört arca, kis Húgom mindjobban összeső alakja. S én itt a jezsuiták között! Akik képtelenek megérteni a helyzetet, akik... hagyjuk! Nem írok erről semmit.

Most összetörve, saját magamba zuhanva ülök itt, s próbálok reflektálni. Hányszor kíséreltem meg a bizalmat felébreszteni a lelkemben, de mindig olyan süket volt minden bennem. Nem, nem, én már nem tudok bízni sem! Ez a vég kezdete! Elveszett ember vagyok. Isten eltaszított. Az Isten csak verte a családomat mindig. Most is ezt teszi. Megérdemeljük! Ezek az élet mélységei, ezek az élet való-ságos eleven regényei.

És közben a felüdülés alatt jó pofát vágtam, nevettem és viccelődtem, belül pedig sírtam, sírtam. Soha talán ily élesen nem éreztem külső viselkedésem és belső lelkiállapotom között az ordító ellentétet. Teljes mélységében megéltem a kettős ember, a külső és a belső ember valóságát. Néha csípős voltam. Az egyik testvért

⁷⁰ Dimisszió: elbocsátó irat; a klerikus állapotból való elbocsátás.

többször húztam. Egyesek szóvá is tették, hogy megint rosszmájúskodom... és szent ábrázattal megbotránkoztak rajtam. De, édes Istenem, ha ezek csak sejtették volna, hogy mi viharzott közben végig a lelkemen, s mily hallatlan erőfeszítésbe került, hogy ne ordítsak hangosan, óh, akkor megszántak volna, és egészen másként ítélték volna!!

1937. V. 12.

Egészen kimerültem. Csak itt-ott öntött el valami vad keserűség. Közben azonban néha egészen bensőséges, esdeklő ima is tört elő belőlem. Istenem, segíts! Nem tudtam bízni abban, hogy segíteni is fog, elejtett embernek éreztem magamat is, édesanyámékat is. Hiába minden, Isten meg akar próbálni... és én szerencsétlen, nem állom a próbát.

Csak most, hogy leírtam ezt az utolsó mondatot, döbbenek rá, hogy mily szédületes lehetőségek futottak el előlem. Hiszen én ennek a sokféle csapásnak türelmes, nagylelkű, vidám és Isten akaratán megnyugvó elviselésével szentté lehettem volna, vagy legalábbis óriási lépést tehettem volna előre.

Most csak azért könyörgök, esedezem, kiáltok a Jóistenhez, hogy adja meg ezt a teljes megnyugvást. Ennek megadása kizárólag csak Tőle függ.

Kifejezhetetlenül vágyódom arra, hogy az előbbi háborgások helyett mosolyogni tudjak, hogy a kétségbeesés helyett türelemmel várni tudjak Isten akaratának beteljesedésére! Kihasználni ezeket a nagyszerű alkalmakat! Oh, én ostoba, gyáva félelmes! Mi mindent szalasztottam én el az elmúlt hetekben. Szégyenkezem emiatt. Istenem, bízom benned, bízom! A Te kezeden vagyok! Égess, üss, vágj, ahogyan tetszik. Csak arra kérlek, hogy Édesanyáméknak is adj erőt. De nekem is!!

Most felfordult, felborult ember voltam. Vágyódom a kiegyensúlyozott ember után. Valahogy most megint oly kristálytisztán látom egész helyzetemet Isten végtelen színe előtt. Oly tisztán látom, hogy mivel, mily viselkedéssel tartozom testvéreimnek is. Igen, teljes erőmből igyekszem ezt meg is adni.

Ami most végbement a lelkemben, most ezekben a percekben, ez a tiszta kegyelem működése. Magamtól, az én sivár természetemtől, az én elkeseredésre hajló lelkemtől ilyen nem telik ki. Ha Isten nem emel ki, bent maradok ülve a kétségbeesés és letargia szeméjében. Szinte tapinthatóan éreztem, amikor hirtelen kigyulladt a fény a lelkemben, amikor minden egyszerre oly világossá, oly érthetővé lett. Egyik pillanatról a másikra!

*

Ezeket a sorokat pár perccel később írom. Közben nekikészülődtem a lefekvéshez. És megrohantak a gondolatok: de hát mi lesz Édesanyámékkal? Nem fogják kibírni; az ő helyzetükön ezzel az én lelkiállapotommal semmit sem segítettem... és így tovább. De a kegyelem, úgy látszik, egészen felkarolt ma este, mert eddig soha nem tapasztalt fénnel villant fel előttem egy pillanatra a végtelen bölcs, jó és gondviselő Isten bizonyosság-élménye. Bánom is én, hogy akármi lesz, akármi gondolatok is fognak kergetni, tudom azt, hogy az Isten kezében vagyunk, ő irányít mindent. Vakító fénnel tudom ezt. Valami imponáló biztonságérzetem van: scio cui credidi et certus sum⁷¹! Vidáman nézek a jövő elé! Valósággal ujjongok a lelkemben. Főleg a biztonság-érzet az uralkodó elem! Végtelenül emel az a tudat, hogy magának a Jóistennek a kezében van letéve a sorsom és mindannyiunk sorsa. Ő azt majd jól elintézi.

Ezt a nagy belátást ne felejtsem el! Ez az igazság! Ennek a szellemében kell tovább küzdenem. Istenem, ne hagyj el, segíts!!

1937. V. 13.

A tegnapi nagy kegyelmi eseményeknek következményeit és tanúságait ma levontam.

Tehát: egész életemre döntő befolyással kell hogy legyen ez a tegnapi nagy értelmi világosság. Lelki fejlődésem új lendületet kapott a teljes és tökéletes indifferenciának vakítóan éles belátásával. Valahogy ez egészen központi szerepet játszott, s ezzel lelki beállítottságom átterelődött komoly mértékben a passzív beállítottságra, vagyis az Isten akaratára való teljes ráhagyatkozásra, arra a nagyszerű és szent várakozásra, amellyel minden nap lessük az Isten akaratát. Életem célját valahogy ebben is kifejezhetem: türelmesen várni az isteni akarat megmutatkozását. Ezt már sokszor hallottam, de ma mélységes és átélt tartalmat jelent a számomra. Oly nagyszerű nyugalom van bennem az életem eseményeire vonatkozóan, amely nyugalom már csak természetfölötti lehet. Jöhet bármi, de igazán bármi, nyugodtan, mosolyogva fogadom. Úgyis a Jóisten küldi! Bármely munkakör, bármily téves, rossz információ és félreértés, bármily mellőzés... mind-mind csak örömmel tölt el, mert mélységes és átélt tudatom, hogy az Istentől jönnek! Istentől jönnek, az Ő gondviselésének a művei! Ezeknek most sodró élményű erejük van számomra. Édesanyámék legnagyobb szenvedése csak imára indít, hogy erősítse meg őket is az Isten, úgy, mint engemet megerősített. Legkevesebb aggodalmat sem érzek. Az Isten rendezte így az ő és az én megpróbáltatásunkra. Nem tunyaság ez, nem segíteni nem akarás vagy érzéketlenség, hanem csak an-

⁷¹ Tudom kinek hittem, és biztos vagyok benne. (2Tim 1,12)

nak belátása, hogy számomra a gondviselés most lehetetlenné tette azt, hogy természetes úton segíteni tudnék. Egészen nyilván a gondviselés vette ezt ki a kezemből azáltal, hogy szerzetbe hívott. Tehát az isteni bölcs gondviselés dolga most már minden mozzanatnak a lebonyolítása, amely ezzel összefügg. És én reá is hagyok mindent, de mindent a gondviselésre. Ezt most valami tüneményes fénnel belátom.

Abszolút nyugalom, teljes ráhagyatkozás a gondviselésre, nyugodt és mosolygós várása az isteni szándék megismerésének ... ezek az én egész lelki életem alapvonalai. Több passzivitást az életembe. Ne akarjak én sokat produkálni, hanem igyekezzek megtenni azt, amit Isten kívánságának ismertem meg. Ez az első nagy tanulság!

A második nagy tanulság nem kevésbé fontos és értékes: láttam önmagamat kegyelem nélkül, teljesen elhagyatottan, teljesen saját erőimre támaszkodva, és láttam önmagamat, amint a kegyelem üstökön ragadott, s kiemelt abból a tehetetlen vergődésből és elesettségéből, amelybe természetes gyengeségemmel jutottam. Életem egyik legnagyobb kegyelmi élménye volt látni ezt a nagy kettősséget; látni pillanatok alatt a teljes megváltozást. Igen, így fest az ember kegyelem nélkül, s így fest az ember kegyelemtől segítve. Tehát a kegyelemben bízni és nem önmagamban! Kemény leckét kaptam. Isten engedett önmagam gyengesége legmélyére leszállanom, hogy aztán egész nyilvánvalóan megmutassa kegyelme erejét. Az alázatosságból vettem nagystílú leckét.

Örülök a kettősség nagy megélésének is, mert minden komoly lelki élet ott kezdődik, amikor az ember látja és megérti önmagában a két ellentétes ént: a természetest és a kegyelmest.

1937. V. 16.

A P. Kerkai-féle agrárifjúsági mozgalom – a Katolikus Legényegylet – nagy napja volt Szegeden. Több helybeli legényegylet egyúttal zászlószentelési ünnepélyt is tartott. Az egyiken én is részt vettem. Az Aigner-telepen⁷² működő legényegylet külön meghívott engem. Megható volt látni azt a nagy buzgalmat: az egész társaság testületileg megáldozott. Fényes asszisztenciát is tartottunk, de a kápolna csak az egyik osztályterem az iskolában, s az oltár pedig egy elzárható falmélyedés. Mikor hárman (celebráns és a két diakónus) beálltunk az oltár elé, valósággal bepréslődünk a „szentélybe”, az asszisztencia többi tagja már csak úgy kilógott a hívők sorai közé. Csináltunk is mi olyan „alkalmazott rítust”, hogy –

⁷² Aigner-telep: Szeged városrésze, ma: Béketelep.

mint az elején kiadtam a jelszót – csak arra ügyeltünk, hogy szentmisét ne akadályozzuk zavartalan menetében. A lectionale⁷³ egy Szunyogh-féle misszálé volt; a füstölőben nem volt külön parázstartó, úgyhogy megégettük a kezünket. A két akolitus, turifer és ceremonárius⁷⁴ szerepén ketten osztozkodtak összesen, s felváltva hol ezt, hol azt végezték. Cibórium⁷⁵ sem volt, s csak úgy a korporálén⁷⁶ konszekrálta Capdebó⁷⁷ főtisztelendő úr a nagy tömeg ostyát. Szóval minden primitív és egyszerű volt, és nem mégis az volt a benyomásom, hogy az Úr Jézus szívesebben jött ide le, mint a Fogadalmi templom ünnepélyes miséire, ahol kéjgázos ének és zenekar futamai mellett ifjú párok találkázna. Volt ezekben az Aigner-telepiekben valami meleg vágyódás az isteni után. Igen, ezek a szegény emberek a jó porhanyós föld.

Az ünnepélyes mise és zászlószentelés után Héhn János igazgató úr meghívott egy kis reggelire. Utána megnéztük a lakását, s az én szemem megakadt a könyvtárán. Kevés dolog frappírozott annyira, mint ez a könyvtár. A helyzet az, hogy egy külvárosi szegény iskola igazgatójánál vagyunk, s íme, könyvei között a legújabb, szinte tegnap megjelent kötetek sorakoznak fel. Egészen elámultam. Thomas Mann és egyéb külföldi nevezetességek, tovább legújabb magyar szociális és pedagógiai könyvet, sorozatos kiadások, mint pl. Marcell⁷⁸ Bontakozó élete, Féja Géza könyve, amely a napokban jelent meg, már megvolt, s mivel én is elolvastam, mindjárt beszélgettem is róla, s láttam, hogy nemcsak maga az igazgató olvasta el, hanem rendkívül intelligens leánya is. Mondotta, hogy bizony a szájuktól vonják el, hogy jusson könyvekre. Íme, a magyar tanítóság egy tiszteltetreméltó típusa!

Tizenegy órára aztán elmentünk a helybeli s vidéki legényegyletek díszgyűlésére a Rókus-tornacsarnokba. Csak a közvetlen közeli vidék volt hivatalos, de így is 18 zászló alatt kb. 1600 legény gyűlt össze. Rám nagy hatást tett az egész ünnepély és felvonulás.

Először is első ünnepély volt, amelyen az emelvény és az elnöki asztal nem nagy hasú papokkal és joviális öregurakkal volt tele, hanem egyszerű földműves legé-

⁷³ Lektionale: a szentmise olvasmányait tartalmazó könyv.

⁷⁴ Akolitus: gyertyavivő; turifer: ünnepélyes liturgiában a füstölőt és tömjént vivő; ceremonárius: szertartásmester.

⁷⁵ Cibórium: az Eucharisztia őrzésére szolgáló, fedhető kehely.

⁷⁶ Korporalé: négyzet alakú fehér kendő az Eucharisztia elhelyezésére a mise egyes részeinél.

⁷⁷ Capdebó Lajos (1913–1992) egyházmegyes pap. 1937 májusában szentelte pappá Szegeden Glattfelder Gyula püspök.

⁷⁸ Marcell Mihály (1883–1962): katolikus pap, egyetemi tanár (neveléstudomány, lelkipásztorkodás), rektor.

nyekkel. Ők ültek az elnöki emelvényen és csakis ők! Az ő eleven táviratuk nyitotta meg az ünnepélyt: mindegyik a maga faluja nevében rövid üzenetet és üdvözetet adott át. A beszédek maguk rendkívül erőteljesek és élesek voltak. A gyűlés hangulata is mindvégig szinte feszült volt. Állandó közbekiáltások, taps szakították félbe a mondatokat is. Másnap – állítólag – a szociáldemokraták mondogatták, hogy ezek a katolikus legények egészen új és egészen forradalmi hangot ütöttek meg. A gyűlésen az is nyilvánvalóvá vált, hogy ez az egyszerű ifjúság valósággal bálványozza P. Kerkait. Mikor az emelvényre indult, falat rengető taps és éljen fogadta, felálltak valamennyien, és szünni nem akart a lelkesedés.

A gyűlés után a kb. 1600 legény zászlók alatt, gyönyörű rendben és fegyelemben, zenekar kíséretében felvonult az országzászló elé. Szinte belém markolt az öröm, amikor végignéztam a legények hosszú-hosszú során. Az országzászlótól a püspök⁷⁹ úr palotája elé vonultunk, ahol a püspök úr kedves beszéddel köszönte meg nekik azt az örömet, amit neki okoztak. Mikor megemlítette P. Kerkai nevét, itt is eget verő éljenzésben törtek ki.

1937. V. 23.

Ma hirdették ki a budapesti Eucharisztikus Világkongresszust⁸⁰, s ma volt az újszegedi Lourdes-i barlang felszentelése is, fényes ünnepségek és óriási körmenet kíséretében. P. Alaker⁸¹ rendezte az egészet, s azt hiszem, ekkora felvonuló tömeget itt Szegeden még nem láttam. A város valamennyi fő vezetője ott volt, magas rangú katonatisztek és beláthatatlan tömeg. Minden felemelő és pompás volt, az impozáns menettől kezdve az egész énekelt litánia alatt végig térdelő katonatisztekig. Csak egy borzaszt el engem még utólag is: a vég nélküli beszédek! Senki talán már oda nem figyelt, de a szónokokból még mindig dült a beszéd. Két kövér pap úgy elaludt a stallumban, hogy a főispáni hajdútól kezdve a klerikusokig mindenki őket figyelte – már aki szemben volt velük –, s mosolygott magában. Engem egyébként valóságos borzongás fogott el, mikor végignéztam a vöröshasú és agyonhízott papok sorain. Ott pihegtek a karosszékekben. Volt, aki keresztbe rakta a lábát, felkönyökölt a szék karjára, s oly mélabúsan nézett, mint ha a hiányzó fél-pintest siratná. Amikor az ember ezeket a hús- és hájtömegeket nézte, s rengő tokáikban gyönyörködött, önkéntelenül hozzáképzelte a kép logikus kiegészítését is: a fehér asztalkendőket a vastag nyakukba s a finom ételeket

⁷⁹ *Glattfelder Gyula* (1874–1943): 1911-től csanádi megyéspüspök.

⁸⁰ A budapesti Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus: 1938. május 25-29.

⁸¹ *Alaker György* (1892–1971) jezsuita szerzetes, főiskolai tanár.

az orruk elé. Roppant gonosz hangulatban voltam; igyekeztem összeszedni az eszemet, hogy kitaláljam, vajon milyen vitézi tettek árán jutottak ezek fel idáig, hogy most ők a vezető emberek, hogy most ő előttük vágódik hasra a gyenge gerincűek bőséges hada, de nem jutottam valami érdemleges eredményre. Érdekes, hogy mennyire nem tudtam és most sem tudok tiszteletet érezni ezek iránt. Mily primitív fogalmuk van ezeknek az égető szociális kérdésekről; az ember néha hall efféle megjegyzéseket tőlük; mily távol állnak a modern epochális műveltségtől. Hivatás szerint ők az Isten képviselői és lovagjai a földön; külső megjelenés szerint azonban a zsíros földi jólét megtestesítői, eleven plakátjai.

És, Uram, az a határtalan unalom, ahogy azok ott ültek, s időnként fecsegték és szunyókáltak!! Egyszerre felrémllett bennem az egyszerű nép lelkületének mély-séges megértése, amelyik mérhetetlen űrt érez maga és ezek között a szalonnás papok között.

Boccacciónak van egy elbeszélése a „Dekameron”-ban; (még diákkoromban olvastam, de az elbeszélés most is elém került egy érdekes könyvben: *Menschen, die zur Kirche kamen*⁸²-ben). Eszerint jóbarát volt egy katolikus ember és egy derék zsidó. A katolikus sokat biztatta a derék zsidót, hogy legyen katolikussá, mert csak úgy üdvözülhet. A zsidó sokat ellenkezett, de a végén azt mondta, hogy jó, de előbb lemegy Rómába, hogy az ősforrásnál tanulmányozhassa a kereszténységet. Erre megijedt a katolikus és mindenáron le akarta beszélni erről az útról a zsidót, mert tudta, hogy a renaissance Rómában mi folyik. A zsidó azonban mégis leutazott, mire a katolikus barátja feladott minden reményt a megtérésre vonatkozóan. – Nagy sokára megjön a zsidó, s egyesén azzal áll elő, hogy ő már buzgó s hívő katolikussá lett, mert látva azt a feneketlen erkölcstelenséget Rómában, azt is belátta, hogy az egyházat Istennek kellett alapítania s ma is fenn-tartania, mert ilyen vezetők mellett régen szétmállott volna. *Mutatis mutandis!!!*

[...]

1937. V. 27.

Nagy úrnapi körmeneten vettem részt. Előzőleg a székesegyházban ünnepélyes mise volt. A gloria és credo alatt úgy elnéztem a püspök urat ott a stallumban. Igazán lebilincselő jelenség volt. Mélységes összeszedettség, komolysága, keresetlen mondanivalója csak még élesebben kiemelte a többi asszisztálók bükkfaarca közül, akik valamennyien csendesesen kérődztek a bársony fotólyókben. Mintha

⁸² P. Severin Lamping OFM: *Menschen, die zur Kirche kamen. Selbstdarstellungen moderner Gottsucher...*, München, 1935.

valami nagy szomorúság ülne állandóan Glattfelder püspök úr arcán. Nem lehet őt nem nézni.

Na, aztán jött a körmenet! Én a baldachint vittem. Utánunk jöttek az urak és a katonatisztek. Nagy részük oly arcátlanul fecsegett, hogy az irodaigazgató úr, a harcias Sopsits⁸³, egyszer vissza is nézett. Mikor láttam ezt a hátratekintést, s hallottam, hogy kisség elhallgatnak, majdnem elnevettem magamat. Eszembe jutott, hogy a tanyasi gazda is így néz hátra a kutyákra, csak hogy még mordul is egyet, mire azok elhallgatnak.

1937. V. 28.

Idegölő, kemény tanulás folyik egész nap. Nagy árat fizetünk mi azért, hogy a végén kész jezsuita páterek lehessünk. Úgy elgondolom, ha csak a fele energiát ölnénk is bele a lelki haladásba, hamarosan nagy tökéletességre vinnők.

1937. V. 29.

Fáradt hétköznapi volt. Mindenfelé elkószálok egész nap; közben időnként a Jóistennel is találkozom, de álmos szemem nem veszi észre. Babrálok kis faragások és díszítések között, s nem veszem észre, hogy minden csak töredékes kis alkotórésze annak az óriási nagy épületnek, amely végeredményben mindent, de mindent magába foglal. Ilyen nyugodt, reflexiós pillanatban valósággal elrémít az én kis horizontom, amelybe akaratom ellenére időnként beleprésem, s amelyben nincs meg az Isten felé való föltétlen és teljes odafordulás. Hogy lehet elélni egy napot így, mint a mait? Hogy lehet az árnyékvalóságok között az egyetlen valóságról megfigyelkedni? Az egész nagy palotát a rendelkezésemre bocsátották, s én mégis behúzódok az egyik eldugott szobának még eldugottabb szögletébe, s a fal felé fordulva csodálkozom, hogy semmit sem látok.

1937. V. 30.

Szegednek nagy napja volt ma: felavatták a „Porta Heroum”-ot, a Hősök kapuját. Horthy kormányzó is lent volt; Hóman kultuszminiszter elcsámsogott egy beszédet. Díszszázad, ágyúlövések, P. Csernek⁸⁴ majd megszakadt a szíve az örömtől. Hanem az a „Porta Heroum”! És azok a festmények! Pedig Aba Novák követte el őket! Vagy talán épp azért! Amikor az emberek majd kijózanodnak ebből a mesterkélt primitívségből, s amikor az ilyenféle rajzok visszakerülnek eredeti származó-helyükre: az illemhelyek falaira, akkor szégyenkezve fogják

⁸³ Sopsich János (1890–1968) prelátus, püspöki irodaigazgató.

⁸⁴ Valószínűleg: Cser(-)Palkovits István (1908–1996) jezsuita szerzetes, tanár, spirituális, 1957-től magyar lelkész Ausztriában.

A Hősök kapuja

leverni ezt a freskót. Objektív káromkodás az, amit Krisztus alakjával elkövettek: olyan, mint valami abesszin herceg, rossz ránézni. Bütykös ujjai, kidülledt szeme, torz homloka sírásra fakasztja a négy éven aluli félénk kisgyermekeket. És azok az angyalok! Bizonyára a Csillag-börtönből hoztak ki néhány életfogytiglanit modellül. De még őket is eltorzítva festették oda.

Azt azonban meg kell hagyni, hogy színhatása pompás, s néhány alakja szinte kilép a falból, mint például az a síró parasztasszony. Szent László azonban csak onnan ismerhető fel, hogy alá van írva, különben *Picetantropus erectus*nak⁸⁵ nézné az ember.

Az a két szobor pedig egy-egy bajusztalan tót bakát ábrázol, akik tetejében korcyszülöttek is, mert óriási testükhöz csak öklömnyi fejet adott nekik az ég, helyesebben a kőfaragó.

[...]

1937. V. 31.

Elszórakozás, figyelmetlenség az Istennel szemben és valami fásultság jellemzi mostanában napjaimat. Azonban egész világosan látom és érzem, hogy ez csak hamu, amely izzó parazsat takar: az Istenhez való ragaszkodás izzó paraszát. Ez alól a merevnek és elhidegültnek látszó külső alól napközben többször átérzem a feltétlen készséget a gondviseléssel szemben. Néha egy-egy váratlan fordulat, hazulról jött szomorú levél elolvasásakor egészen önkéntelenül és természetesen bukkan elő hidegnek látszó lelkemből a könnyed megnyugvás: az Isten akarta ezt így!!

1937. VI. 2.

Rengeteg huzavona után végre tudom már, hogy mikor és hol mondom első ünnepélyes szentmisémet. Már egészen úgy volt, hogy nem mehetek haza Kisújszállásra ünnepélyes primíciára, mert Édesanyámék nem tudtak volna egy kissé nagyobb ebédet sem finanszírozni. Ezért egyedül mentem volna haza. Közben felmerült az eszme, hogy Erdélyben, az én igazi hazámban primíciázom. Már meg is kaptam az engedélyt R.P. Provinciálistól, mikor jött otthonról a levél,

⁸⁵ Helyesen: *Pithecanthropus erectus*, jávai előember.

hogyan szereztek valahonnan újabb kölcsönt, s így ezzel sikerül Erzsók húgom esküvőjét nyélbe ütni. Tehát haza mehetek én is, sőt én adom majd őket össze. – Igen keserves volt ez a hosszú bizonytalanság, bizony igen nagy szükségem volt a gondviselésben való rendületlen hitre! Hála Istennek – álltam a küzdelmet, nem vesztettem el a bizalmamat a nagy fölemelkedés óta.

1937. VI. 3.

Ma nézegettem ezt a füzetet, s olvastam belőle. Feltűnt, hogy mily nagy lelki küzdelmeim voltak a hallgatag Isten körül. Könyörgök, kiáltozom hozzá, s Ő hallgat, mélységesen hallgat. Úgy elgondolkoztam ezen, s most úgy tűnik fel, hogy végtelen nagysága az oka mélységes hallgatásának. A sarki korcsma a leghangosabb; csendesebb az utca; de a rét már hallgatag, bár messzire elmarad a néma hegycsúcsok mögött. A felhők még hallgatagabbak, s köztük is a messze-magas bárányszerű felhők a legcsendesebbek. A világűrben aztán már igazi csend honol. De ki nagyobb a világmindenségénél? Az Isten! S ki hallgatagabb, mint az Isten?! Különböző is, Ő nem egészen hallgatag, mert kinyilatkoztatásaiban szólt, mindent elmondott, s most várja, hallgatagon várja, hogy mint követjük szavait. Az igazi nagy úr nem fecseg sokat: megmondja, hogy mit akar, s aztán vár a teljesítésre.

1937. VI. 10.

Nagy és sodró kegyelemi indíttatásaim voltak a nap folyamán. Ragyogó tisztán láttam egész helyzetemet, viszonyomat az Istenhez, világhoz. Mindenre készen érzem magamat. A bolondulásig szerelmes vagyok az Istenbe! Hogy is lehet másra gondolni, s nem örökké az Istenre?

Lelkigyakorlatos gondolatok: Isten keresi az elgurult, nyomorúságos drachmát. Micsoda kép ez! Isten keres engem!!

Nehezen megy be a mennyországba az, aki oda csak egyedül akar bejutni.

Ne védjük magukat; nem érdemes, már csak azért sem, mert ilyenkor maga Krisztus véd meg.

Ügyeljek, nehogy a szerzetben odáig jussak, hogy már szinte csak szobaúr vagyok. Annyi a lelkigyermekem, s oly jól érzem köztük magamat, hogy már nem is érzem szükségét a szerzetes közösségnek.

Nem mindig az a hiba a legveszedelmesebb, amelyik a legsúlyosabb! Erre nagyon ügyeljek!

1937. VI. 11.

Az értelmi fény és tisztaság csak még növekedett. Mindent Istenbe értékeltem bele. Sorra vettem a legnehezebb eseteket, s emlékezetembe süllyesztettem, jó tartósan, hogy mit kell majd elviselnem egyedül Istenért: az előljárókat, testvéreket, munkakört, kosztot, mellőzést. Szinte ujjongva várom a nehézségeket, hogy kipróbáljam rajtuk a bennem működő kegyelem erejét!

[...]

1937. VI. 13.

Szinte csodálatos világossággal átláttam, hogy lelki haladásom legfőbb feltétele a kegyelem, viszont a kegyelem legfőbb, talán egyetlen akadálya az én állandó öntetszelgése, az a bennem állandóan felvetődő gondolat, hogy milyen szépen haladok a tökéletességben. Mikor ezt a velejéig átláttam, és egy pillanat műve volt, rögtön eddig soha nem tapasztalt vágy támadt fel bennem a megaláztatás, félreismertség után. Már volt néhányszor az életemben, hogy kértem a Jóistentől a megaláztatást, de azt mindig hátsó gondolataimban rettegve tettem: Mi lesz, ha az Isten valóban meghallgat? Nem így most!

1937. VI. 18.

Katonai díszszemle volt a Dóm téren; én is végignéztam a szeminárium egyik ablakából. De elég volt a szememet csak lehunynom, s máris a legközvetlenebb beszélgetésben voltam az Úr Jézussal. Nem kellett keresnem, nem kellett erőlködnöm, hanem állandóan ott volt velem, s mint személy a személlyel, mint jó barát a jó baráttal, úgy beszélgettünk. Gyakran éreztem kifejezhetetlen hódolatot

vele szemben. Az utcán amikor mentem, mint a napfényben, úgy jártam abban a tudatban, hogy Isten minden lépésnél velem van, tőlem sohasem lesz távol, bár-hová is megyek. Egyébként a legjellemzőbb egész lelkiállapotomban, hogy amint önmagamra tekintek, önkéntelenül is a személyes Istennel találom magamat szemben. Ez így furcsán és heretikusán hangzik, de nem az. Amint egy pillanatra nem kifejezetten a külvilággal foglalkozom, azonnal előtérbe lép az Isten gondolata, de úgy, mint személyes valóság, mint jelenlevő Valakinek a tudata, akivel azonnal szóba lehet állni.

És ez a beszélgetés megint külön jellemző. Sokszor mintegy beszélgetek a Jóistennel; a tabernákulum előtt és a szentáldozás után azonban egészen különös lesz, természetesen nem mindig. Ily esetekben én elhallgatok, s mintegy az Úr Jézus beszél hozzám. Ez olyannak tűnik fel, mintha valaki nekem folyékonyan beszélne. A mondatok rendkívül tömörek, világosak, logikailag tökéletesek. Rendszerint valami tanács az önmegtagadásra. Én válaszolok, mire frappáns és csakis jó szellemtől eredhető válasz jön, de olyan hirtelen, vitatkozászerűen, be sem várva, hogy egészen kifejezzem magamat, hanem megértve felfogásomat, sőt titkos rugóimat is pellengérré állítva. Mikor ezt láttam, s kezdettem kételkedni, hogy honnan és kitől jön, azonnal jött a felelet: Majd mondd el a lelkiatyádnak, s ahhoz tartsd magad. Ezt az egészet élesebbé teszi egy másik lelkiállapot, amikor hasonló beszélgetésféle akar megindulni, de ostobán kusza mondatalmaz lesz az egész, semmi okos és komoly dolog nem jön ki belőle, szaggatott lesz az egész, s kiáltóan különbözik az előbb leírt beszélgetések befejezettségétől és tiszta logikájától.

1937. VI. 19.

Ma kaptam fel a szubdiakonátust. Glattfelder püspök úr adta fel, akit Prohászka püspök úr szentelt, s akit viszont X. Piusz pápa. Így aztán elég közvetlen a kapcsolatom az apostoli Szentszékkal. Nagyon meg voltam illetődve, különösen a szentáldozás után éreztem Krisztus jelenlétét, s ajánlottam fel magamat az Ő teljes szolgálatára. Nagyon nagy örömömre volt az, hogy immár egy láncsal erősebben vagyok Krisztushoz erősítve. Egyébként az egész szertartás alatt is többször szinte éreztem a jelenlevő s különösen működő Isten élénk tudatát.

Hosszú és üdvös gondolkodás után mondtam ki először: Aperi, Domine, os meum!⁸⁶ És ezzel kinyílt a szám Isten dicsőítésére; én is tagja lettem a hivatalosan imádkozó egyháznak.

⁸⁶ Aperi, Domine, os meum!: Nyisd meg, Uram, a számat!

1937. VI. 20.

Már diakónus vagyok. A breviáriumozásban⁸⁷ felvettem azt a praxist, hogy lehetőleg mindent a szentségi Úr Jézus előtt végzek el. Hadd áradjon rám közben a kegyelme! A breviárium valóságos élvezet és öröm.

A nap folyamán többször bensőséges imában ajánlottam fel magamat a Jóistennek. Sőt, az egész napon ez uralkodott: az önátadás. Nem érzek semmi, de semmi gátat, ami köztem és a Jóisten között volna; minden huszadrangú dolog előttem az Isten mellett. Csak egyetlen vágyam van: hogy mindig az Istennel lehessek. Érte dolgozhassam!

Most is egész nagy úgy voltam, hogy elég volt a szememet becsuknom, s máris a Jóistenbe ütköztem. Szinte megsemmisített a tudat, hogy a Jóisten nemcsak úgy érdemtelenül ad nekem most ennyi kegyelmet, hanem egészen különösen érdemtelenül, mert a múlt hónapok nagy megpróbáltatásait nem álltam ki: elcsüggedtem, kétségbe estem, lanyha voltam mindenben. Igen, így akarta Isten külön kimutatni, hogy Ő a lelki javak osztogatója. Nincs mivel dicsekednem! Uram Isten, légy velem! Add kegyelmedet!!

1937. VI. 21.

Ma reggel áldoztattam először. Amikor kinyitottam az ajtót [a szentségház ajtaját], megremegtem. Előttém voltak a cibóriumok, s bennük maga a személyes Isten..., és én lassan térdre ereszkedtem. Az a gondolatom támadt, hogy az Ószövetségben a szentek szentélyébe, ahol Isten ereje lakozott, csak a főpap és az év folyamán [ő is] csakis egyszer léphetett be..., és íme, én most ebbe a szentélybe kaptam belépési jogot.

Az egyik főpapról mondják, hogy mikor belépett, a nagy félelem és megilletődés miatt a szíve megbénult, és ő halva esett össze. Erre gondoltam ott, az oltár előtt, térdhajtás közben.

Kezembe vettem a mindenség legszentebb személyét!! Hová emeltél, Uram!!

1937. VI. 22. [két nappal a pappá szentelés előtt]

Az egész nap csendes örömben s nagy várakozásban telt el.

Rendkívül meg vagyok hűlve és náthás vagyok. Mi lesz velem, ha majd egész szentelés alatt orromat kell fújnom?

⁸⁷ Breviárium: zsolozsmáskönyv; a katolikus papok naponta kötelezően elimádkozandó imaóráinak szövegét tartalmazza.

1937. VI. 23.

A szentelés vigíliája. Oly beteg lettem hirtelen, hogy szinte a halálomat érzem. Egész nap nem tudtam enni semmit; rosszullet fogott el, ha csak ételre gondoltam is. A hideg rázott, s egész nap az ágyban feküdtem. Ha ez így fog holnap is tartani, nem tudok elmenni a szentelésre.

Egy azonban bizonyos, ha engem holnap nem fognak szentelni, akkor az életem legnagyobb kegyelmének fogom tartani, mert ez egy igazi valóságos és külön a számomra küldött megpróbáltatás lesz.

1937. VI. 24.

Ma ½ 8-kor kezdődött a papszentelés. Heten vonultunk fel az oltár elé: Cser-Palkovits, Gologi Lajos, Gausz Tibor, Legeza, Nagy, azaz én; Palotay és Szabó.⁸⁸ Én a betegségtől alig álltam a lábamon. Széket is készítettek a számomra, ha esetleg hirtelen rosszul leszek. Ezért aztán nem is tudtam oly teljes átéléssel a szent szertartásokba belekapcsolódni, mint ahogy szerettem volna.

De még így is ujjongó öröm, szent félelem, lelkesedés, csodálkozás és meglepetés vibrált állandóan a lelkemben. Álomnak tűnt fel minden. Istenem, hogy én idáig eljuthattam!! A mise végén szinte kábultan jöttem ki. Fáradtságom valahogy

⁸⁸ Cser-Palkovits István, Máriás (Gologi) Lajos, Palánkay (Gausz) Tibor, Legeza Mihály, Nagy Töhötöm, Palotay (Pájer) László, Szabó József.

elmúlt, s éreztem magamban a felmérhetetlen többletet! Pap vagyok! Áldozatot mutathatok be Istennek. Ezt látom a legnagyobbnak, amire immár képes vagyok.

Most már semmitől sem félek. Jöhet háború, forradalom, halál, kitolhatják mindkét szememet, lerohadhat a karom... bánom is én: fel vagyok szentelve, s nekem ez elég. Az élet többet és nagyobbat nekem már nem adhat. Én már mindent megkaptam: most már csak a halál lesz még egy nagy esemény a lelkemben. Isten kiadta az összes talentumokat, megkezddhetem a sáfárkodást.

1937. VI. 25.

Első szentmisémet bemutattam, külön privilégium alapján Szt. Ignác atyánkról cum Gloria et Credo. Megrázó élmény volt. Áldozatot mutattam be! Áldozatot, a legszentebbet és legnagyobbat. Emberi lényegem legnagyobb kötelességét végeztem el: áldozatot mutattam be Istennek.

Bár sokfelé szaladgáltam áldást osztogatni, összeszedettségemet mégis sikerült megőriznem.

1937. VI. 26.

Kora hajnalban miséztem a házi kápolnában, s utaztam haza Kisújszállásra, ünnepélyes primíciára. Már első este azzal feküdtem le, hogy csak haza Szegedre, az áldott jó rendházba... mentől előbb! Hazatérni a testvérek közé. Soha nem éreztem még annyira azt, hogy már egészen elhidegültem a világtól, s a világi életstílustól. Idegennek, árvának, elhagyatottnak éreztem magamat, úgy hogy szinte elemi erővel tört ki belőlem a vágy a rendház és a testvérek után.

1937. VI. 27.

Az ünnepélyes primícia nagyon szétszórt. Csak vissza a rendházba!!! Alig tudtam figyelni a nagy asszisztencia, ének és ünnepélyesség miatt. P. Kerkai volt a szónok.

Az ebéd a plébános úrnál, s csak nagyon zárt körű volt. Egyetlen gondolat lesz uralkodóvá rajtam: mentől előbb vissza a rendházba. Érzem, ott kint szétszóródom.

A breviárium minden nap jobban tetszik, s minden nap nagyobb lelkesedéssel végzem. Mennyi szépség van benne!

1937. VI. 28 – VII. 5.

Erről a hétről csak összefoglalóan írok. Helyettes plébános voltam otthon. Örökösen látogatókat kellett fogadnom, s viziteket visszaadnom. Időnként ijedten próbáltam magamat összeszedni; bemenekültem a templomba, mert éreztem, hogy itt minden szétszórja a figyelmemet, de a tabernákulum előtt mégis szinte ismét a rendházban vagyok. Csak vissza a rendházba!

Sok nagy élményem volt Kisújszálláson. Láttam sírni idős embert azért, mert valamikor papi hivatása volt, s nem követte azt. Láttam a világi élet ezer gondját és vesződését, s közben ábrándozva gondoltam az én békés és boldog rendházamra. Hivatásom – ha ugyan még egyáltalán erősödhetik – ez alatt a hét alatt nagyot erősödött. Mi vagyunk a boldog emberek, mi választottuk a jobbik részt.

Húgom esküvőjét én végeztem el. Beszédet is mondtam. Eddig soha nem tapasztalt tömeg jött össze. Sokan ki is szorultak a templomból.

Mindez elmúlt, most úgy gondolok vissza reá, mint valami álmra.

Oly jellemző és szép volt a megérkezésem a rendházba. Mindjárt a kapuban találkoztam a P. Ministerrel, aki azzal fogad, hogy vasárnap misézek s prédikálok a görögkatolikus templomban, s ugyanaznap délután a mi templomunkban is én beszélek; reggelente pedig ½ 6-7-ig gyóntathatok. Igen, ez a jezsuita stílus!

1937. VII. 6.

Szentmiséimben mélységesen átélem az áldozat tényét. Igen, én áldozatot mutatok be az Istennek. A lélegzetem is szinte eláll, amikor a „per Ipsum et cum Ipso et in Ipso...”⁸⁹ szavakat kimondom. Azt hiszem, egy óráig el tudnám mondogatni

⁸⁹ Per Ipsum et cum Ipso et in Ipso: Őáltala, Ővele és Őbenne [a tiéd, mindenható Atyaisten, a Szentlélekkel egységben minden tisztelet és dicsőség].

az „omnis honor et gloria”⁹⁰ szavakat. Ennél a kis kehelyfelemelésnél mutatom be a Jóistennek, hogy nézze meg ezt a legszentebb áldozatot.

Minden szentmise óriási élmény a számomra. Napközben sokszor van az a különös érzésem (csak úgy indeterminate), hogy én reám másnap valami igen nagy öröm és meglepetés vár, s pillanatnyilag rágondolok, hogy mi is az a különös öröm, s akkor hirtelen felcsillan a szemem: hát igen, misézni fogok. Pap vagyok!! Érzem a nagy többletet a lelkemben.

Nincs boldogabb ember nálam széles e világon!!

1937. VII. 9.

Azt már látom, hogy szenvedélyes gyóntató leszek. Boldogtalan lenne a napom, amelyiken nem gyóntathatnék. Oly szeretettel várom a bűnösöket, és szinte felujjongok, ha egy-egy súlyosabban megterhelt ember tér be a gyóntatószékembe. Vigasztalom, bátorítom őket. Ma is egy mélyre lezuhant fiatalembert úgy bátorítottam, s oly szeretettel beszéltem vele, hogy sírva fakadt, s azt mondotta, hogy talán még soha ilyen boldog nem volt.

Gyertek bűnösök, szeretlek mindannyiótokat!

[...]

1937. VII. 17.

A misénél nagyon zavar és szétszór, hogy fél óra alatt kell befejeznem. Nyargalás így az egész szentmise.

Eddig állandóan felfokozott intenzitással éltem az elmélyülő lelki életet; elég volt a szememet lehunynom, s máris közvetlen beszélgetésben voltam a Jóistennel. Ma valahogy visszaesett. Csendesnek és hallgatagnak tűnt fel az ég.

1937. VII. 18.

Ma álltam először haldokló ágya mellett: meggyóntattam, megáldoztattam, s az utolsó kenetet is feladtam neki. Azóta már talán meg is halt. Du. ½ 4-kor voltam nála.

Azt vártam, hogy jobban megrendít. De mikor oly nagy hittel vette fel a szentségeket! Inkább örültem, és szinte ujjongtam, hogy mily tisztán és felkészülve fog majd a Jóisten elé állni.

⁹⁰ Omnis honor et gloria: minden tisztelet és dicsőség.

Valami tespedtség, emésztő fáradtság nyom el. Oly kimerült vagyok, hogy alig vonszolom magamat. Az Istennel való intenzív kapcsolat is meglazult. Jaj, csak nehogy lanyhaságba süllyedjek!!

1937. VII. 19.

P. José Costa Torrestől⁹¹ váratlanul levél jött, hogy a megállapodott terminus előtt jön majd le most Magyarországra. Joséval még Innsbruckban voltam együtt a teológián, nagyon megszerettük egymást, s most, mielőtt hazautazna szülőföldjére, Brazíliába, ellátogat Magyarországra.

1937. VII. 20.

P. José Costa Torres

Már Budapesten vagyok. Nagy az idegenforgalom a pesti házban. Kint voltam a pálosoknál a Sziklatemplomban. Felkerestem egyik volt novíciustársamat, P. Gyéressyt⁹². A negyedik év teológia után lépett ki a Társaságból. Őt három évvel előttem szentelték, mert betegsége miatt nem volt magiszteriumban. Végtelenül elkeseredve hagyta el a Társaságot, mert betegségében úgyszólván semmi könnyítést sem kapott. Tüdőbaja volt. Keserű emlékekkel telve „menekült el” innen. Valamikor nagyon jóban voltunk, ezért szerettem volna most vele találkozni, de azt is meg szerettem volna kérni, hogy P. Torres-szel misézhesünk a Sziklatemplomban.

Rendkívül barátságosan és kedvesen fogadott. Majd nagyon komolyan elbeszélgettünk a hivatásáról. Bevallotta, hogy sok mindent már másképpen lát, s már nem ítéli el annyira az akkori P. Rectorát, de nagy hivatást lát maga előtt itt a pálosoknál. Többek között azt is mondotta, hogy ő tudja, hogy mi a kilépéséért megvetjük és lenézzük. Ez ellen én tiltakoztam, s kifejtettem neki, hogy mi mennyire megértjük őt: emberileg egészen érthető és megmagyarázható a kilépése: nem bírta el azt a sok félreértést, megpróbáltatást, kíméletlenséget. Emberileg, természetes síkon nagyon érthető, de csak emberileg!! Természetfölöttileg érthetetlen és megokolatlan volt a kilépése! Ekkor megkért, hogy mondjam meg egészen őszintén, hogy mi az én véleményem az ő egész életéről. Megmondtam neki, de tapintatosan, de egészen őszintén: lehet belőle jó pap, mint a pálos szerzetes... minden lehet belőle, de szent soha; felfogásom szerint a kiválasztottaknak Isten egyszer és csakis egyszer felajánlja a komoly életszentség lehetőségét;

⁹¹ *José Torres Costa* (1903–1969): brazil jezsuita szerzetes. Tanár, a Mária Kongregáció igazgatója Belém-ben, egyetemi tanár Recife jezsuita egyetemén.

⁹² *Gyéressy Béla Ágoston* (1908–1986), jezsuita szerzetesnövendék, majd pálos szerzetes, pap, művészettörténész.

őneki ezt a Jóisten a betegségében és a félreértésekben ajánlotta fel. A próbát nem állotta ki; talán fogalma sincs róla, hogy mily óriási kegyelmi lehetőségeket szalajtott el!!! Tegyük fel, hogy nem bírta volna ki, belepusztult volna, de legalább szent lenne. Ez most már eltűnt számára. Ez az én felfogásom.

[...]

1937. VII. 22 – VIII. 13.

A brazíliai bennszülött P. José Costa Torres látogatásának ideje. Mindenüvé én vezettem el, egész hosszú idő alatt mindig együtt voltunk.

Budapesten minden nevezetességet végignéztünk. Európa legszebb fővárosának tartja P. Torres Budapestet.

24-én estére kiutaztunk Ózdra. Mikes⁹³ esperes egész Bánrévéig elénk jött autójával. Az egész ózdi tartózkodás, 30-ig estig valami tü-neményes volt. Voltunk Aggteleken, végigjár-tuk a remek cseppkőbarlangot. Leszálltunk a farkaslyuki köszénbányába, végignéztük az ózdi vasolvasztót és vasgyárat. A környéket is végigjártuk autóval. Az éppen Farkaslyukon táborozó testőröknél⁹⁴ két napot töltöttünk. Ez volt P. José számára a legfelejthetlenebb. A fiúk között mintaszellem uralkodott; a 86 fiú közül naponta 75-80-an áldoztak a legkisebb

presszió nélkül. P. Torrest valósággal körülrajongták. És előszedték minden nyelvtudásukat, s beszéltek vele németül, franciául, latinul. Mindenki összetákol-t valami mondatot. Hihetetlenül kedvesek és bájosak voltak a gyerekek.

A táborból a fiúkat P. Torressel ketten hoztuk haza, mert P. Selmeczy⁹⁵ a pesti csoportot vezette haza. Pénteken estétől vasárnap reggelig utaztunk; vonaton és hajón. Rendkívül fárasztó volt az út, de a fiúk épületes türelemmel tartottak ki.

Itt Szegeden folytatódott a P. Joséval való hajsza. Minden napnak megvolt a ma-ga kemény programja. Mindent végignéztünk. Tettünk egész napos autó-

⁹³ Mikes Lajos (1888–1952), plébános, címzetes prépost.

⁹⁴ Szívtestőrség: A Szívgárda katolikus ifjúsági mozgalomból 1932-ben Szegeden alapított szervezet, melynek célja volt, hogy előkészítse a fiúkat az alsóbb osztályokban a Mária Kongregációs életre.

⁹⁵ Selmeczy Gyula (1900–1983) jezsuita szerzetes, gimnáziumi tanár.

kirándulást Jánoshalmára, ahol egy közeli erdőben a helybeli papokkal igen vidám „majálist” rendeztünk. A Tiszán is töltöttünk egy napot kb. 32 fiú társaságában. Ez is felejthetetlen volt P. Torresnek. A villai kedves napok is sokat értek. De a csúcspont mégis a Rókusi iskola rögtönzött bemutatója lett.

Közben én lassan szétszóródtam. Határtalan fáradtság vett erőt rajtam. Szórakozottan mentek a szent cselekmények. Napközben azonban többször szinte feljajdult bennem valami: égető vágyat éreztem a komolyabb lelki élet és mélyebb átélések után.

[...]

1937. IX. 26.

Tegnap nem tudtam semmit feljegyezni, mert Szeged eucharisztikus nagy napjának vigíliája volt, s nagyon el voltunk foglalva. Én már délelőtt kimentem a Somogyi-telepre, s ott gyóntattam gyerekeket; a plébánosnál ebédeltem, s ebéd után azonnal folytattam a gyóntatást. Este 6 óra után értem haza. Vacsora után azonnal átmentünk a Fogadalmi templomba gyóntatni, s gyóntattunk éjfél után egy óráig állandóan. Rám óriási hatással volt ez a nap, mert döbbenetes vétkekkel találkoztam. Sok igazi nagy megtérő volt. De micsoda boldogság volt ezeket feloldozni, s ők is mily boldogok voltak.

Ma vasárnap reggel $\frac{3}{4}$ 8-kor miséztem a fogadalmi templomban, s 18 cibóriumot konsekráltam. 8 órakor kezdődött a Dóm téren a püspök úr miséje, amelyen kb. 3800 gyerek vett részt. Valamennyien meg is áldoztak. Mi papok mentünk le a sorok közé, s ott áldoztattunk. Néha alig bírtam visszatartani a sírást, annyira meghatott ez az egész jelenet. Utána én purifikáltam a cibóriumokat.

11 órakor részt vettem P. Kerkai legényegyleti nagygyűlésén a lovardában. A nyakunkra küldött kretén A. C.-előadók után, akiknek egy szava sem kapcsoló-

dott a nép lelkéhez, lelkes és robbantó ifjúsági szónokok jöttek, a végén pedig P. Kerkai. Látszott, hogy a legények valósággal bálványozzák.

[...]

1937. IX. 29.

A múlt napokban gyónt nálam egy 10 éves kislány, oly szörnyű dolgot gyónt meg, hogy még most is állandóan a hatása alatt vagyok. Nem tudok tőle szabadulni, s néha szinte a kedélyemet is megfekszi. Gyónás közben egyszer csak sírva fakad a kicsi, s azt mondja, hogy paráználkodott. Vigasztalni kezdem, hogy biztos nem is volt paráznaság, hiszen nem is tudhatja még, hogy mi az. Erre még jobban el kezd sírni, s azt mondja, hogy ő tudja, hogy mi az, s a nagyapával paráználkodott. Gondoltam, hogy ez a 10 éves apróság valamivel összetéveszti a paráznaságot, s mondom neki, hogy mi volt az? Erre elmondja, hogy a szülei Budapesten voltak, s az éjjel nagyapa ráfeküdt, és erőszakot vett rajta. Életemben még így nem döbbsentem meg, és soha olyan mélységes bánalmat nem éreztem gyerekekkel szemben. Azzal a gazember nagyapával nem tudom, mit tudtam volna csinálni. Kérdeztem a kicsit, hogy megvan-e a veszély, hogy ez megismétlődik; nem, mondom, mert amint megjöttek a szülei, mindent elmondott nekik, s azok elzavarták a háztól a nagyapát. Utána vigasztalgattam szegény kislányt, hogy neki ez nem volt bűn, s hogy ő most is angyal-tiszta, s hogy igyekezzon ennek az esetnek még az emlékét is kitörölni a fejéből.

*

Mindig több tökéletlenséget látok magamban, egész lelki életemben. Újabban világított be nagyon élesen, hogy ez az örökös reflektálás, önelemzés, önmegvetés – a sok kegyelmi mozzanat mellett – végeredményben nagy tökéletlenség. Buta részletmunka, pepecselés. Olyan, mintha egy grandiózus nagy festmény megfestéséhez azzal fognék hozzá, hogy a vászon egyik sarkába egy fűszálat vázolnék fel, aztán nyolcféle színnel kifestném, elnézegetném közelről-messziről, s megfelelkeznek az egész képről, amely pedig az Istent van hivatva majd megjeleníteni.

Ez nem lelki élet: magammal bíbelődni!

[...]

1937. X. 3.

Forráskúton⁹⁶ voltam kint a nagy legénynapon. A tökéletesen zsúfolt templomban mondtam az első beszédet. A mise után a templomtéren nagygyűlés. Ott volt a kerület országgyűlési képviselője, két főszolgabíró s gazdák, legények, asszonyok, lányok, kb. 1200–1500-an. Először beszéltem szabadban és nem kimondottan vallási témáról. Igen keményen beszéltem: a nagytőke és a gazdatársadalom egyenlőtlen harcáról. Utána nagy ebéd volt, amelynek a végéről sikerült meglógnom.

[...]

Délután sokat beszélgettem Varga Bélával⁹⁷, akinek az a híre a házban, sőt az egész provinciában, hogy egy léha, lusta nyárspolgár, aki csak cigarettázik, de nem tanul, s ezért méltán van a kisdogmán⁹⁸. Amolyan gyanús embernek tartják itt a házban is, aki már fél lábbal a társaságon kívül volt – bár erről csak sejtések keringenek –, olyannak, aki most is csak arra gondol, hogy kényelmesen éljen. Én is így vélekedtem róla. – Ma aztán, hogyan-hogyan nem, igen őszintén beszélgettünk lelki dolgokról, s én elcsodálkozva láttam bele a lelkébe. Végző megállapításom, hogy Béla erényekben, Istennel való benső kapcsolatban, kegyelmi élményekben messze-messze előttem van. Ő már kb. három éve túl van azokon a kegyelmi fázisokon, amelyeken most én haladok keresztül. Imponálónan lehiggadt ember, aki teljesen kegyelmi síkra van beállítva, s aki boldogan veszi tudomásul, hogy ily homlokegyenest ellenkezően ítélik meg. Óriásit nőtt előttem Béla. Csak az Isten lebeg a szeme előtt, az emberi tekintetek már érzelmileg sem zavarják. Látszik az egész lelkületén, hogy hosszú évek kegyelmi munkája alakította ki így szépen és arányosan. Szeretnék már azon a fokon lenni, amelyiken ő olyan nyugodtan halad előre.

Többek között azt is mondotta, hogy valamikor az ő lelkében is nagy viharok dúltak, és sok-sok szenvedése volt, de most már hosszú évek óta teljes békét és boldogságot élvez, fűszerezve nagy kegyelmi élményekkel. Ez a béke már annyira tartós, hogy aggódni kezd a szenvedések és megpróbáltatások elmaradása mi-

⁹⁶ Település Szeged közelében, a Mórakalmi Járásban.

⁹⁷ Varga Béla (1912–1989) jezsuita szerzetes, plébános (nem azonos Varga Béla pappolitikussal).

⁹⁸ Kisdogma: A jezsuiták korabeli képzési rendszerében kétféle teológiai oktatás folyt: A megelőző filozófiai képzésben jobb eredményt elérő, tehetségesebb növendékek magasabb óraszámú és magasabb követelményekkel tanulták a hittudományt (ez volt a „nagydogma”), akik erre nem voltak képesek, azok alacsonyabb óraszámú és alacsonyabb követelményű „kisdogma”-kurzusokon vettek részt.

att, mert ebből azt következteti, hogy a Jóisten már nem szereti annyira, s nem akar vele különösebben foglalkozni. Ezt én is nagyon belátom, s ezért könnyörgök annyira a szenvedésért.

[...]

Szeretném feljegyezni egy mai érdekes beszélgetésemet az egyik másodéves teológussal. Arról volt szó, hogy én mostanában hozzáfogtam [ahhoz], hogy a legkisebb szabályt is egészen aprólékosan betartom; pl. csak latinul beszélek stb. Ő azt mondta, hogy teljesen nyugodt lelkiismerettel beszél magyarul, mert végigkérdezett évekkel ezelőtt egy egész sereg komoly embert, előjárókat is, akik megnyugtatták, hogy nem oly tragikus ez az egész dolog. Én aztán bizonygattam, hogy nem úgy van, mert ez szabály, s ennek meg nem tartása csökkenti a kegyelmet! Minimálisan, de ez már mindegy: csökkenti. Olyan ez, mint mikor megölök egy szúnyogot. Csak egyetlen öltem meg, s vele együtt mégis milliónyi szúnyogot zártam ki a lét sorából, egész felhőnyi sok szúnyogot, mert az lepetézett volna, az ezekből kikelt szúnyogok szintén lepetézhetek volna, s így hamarosan a milliónál tartanánk. Ugyanígy vagyunk az egészen kicsi, csak szúnyognyi kegyelmekkel is: ha elfojtjuk magunkban, megöltünk esetleg egy egész felhőnyi kegyelmet, amely mint égi harmat felüdíthetné a lelkünket.

A legérdekesebb az egész beszélgetésben az volt, hogy ő ezt egyáltalán nem tudta belátni, én pedig azt nem tudtam szintén egyáltalán belátni, hogy hogyan lehet ezt fel nem fogni!?

Azt állította, hogy ezek a dolgok agyonfárasztanak őt, s nem tudna úgy dolgozni. El is hiszem ezt neki – mondtam –, ha az egész problémát mintegy periférikusan fogja meg, vagyis először és mindjárt kezdi a keményen bevasalt szemmodesztia⁹⁹ és szilenciummal. Ez így nehéz is, és főleg sokáig nem lehet kibírni. Ellenben centrálisan, mintegy belülről ha megfogjuk az egészet, s először kegyelmileg előkészítjük magunkat, helyesebben: a Jóisten küld nagy belátásokat, akkor belső kényszer fog hajtani ezek betartására, s ekkor már nem is fog fárasztani.

Azt is állította, hogy Szt. Ignác Atyánk mikor ezeket a szabályokat megírta, az lebegett a szeme előtt, hogy ezek megtartásával részint sok időt lehet megtakarítani, részint az emberek épülésére lenni. Ezért írta elő ezeket a modesztia-szabályokat. Én azonban meg vagyok győződve, hogy ez nem így történt, hanem Szt. Ignácot mint szentet, valami belső kényszer hajtotta arra, hogy ezeket a kül-

⁹⁹ Modesztia: önmérséklet, fegyelmezettség, szerénység.

ső dolgokat így tegye meg, s a modesztia-szabályokban csak azt írta meg, amit az ő Istenben elmerült lelke egészen természetesnek tartott. Ezért el kell jutnunk egy bizonyos belső emelkedettségre és kapcsolatra a Jóistennel, s akaratlanul is úgy fogunk viselkedni, mint ahogy a szabályokban lefektetve van.

A legvégén oda jutottunk el, hogy ő engem tipikusan fanatikus embernek tart, s a fanatikusoknak ab ovo nincs igazuk, ezért nem tud bízni az én egész gondolatmenetemben. Hanem ő meg van arról győződve, hogy én ezt vagy abba fogom hagyni, vagy pedig belepusztulok. Szerinte például már a magisztériumom alatt annyira dolgoztam, hogy ez megütötte az V. parancs elleni halálos bűn objektív mértékét. Most is közel járok ehhez. Viszont ő most figyel engem, ha kidőlök és tönkre megyek, soha többé még a reménye sem marad meg annak, hogy valaha is bárki őt meggyőzhethné azokról a dolgokról: a pontos és teljes szabálymegtartásokról, amelyekről eddig beszéltünk. De ha én ezt továbbra is megtartom, és egészséges maradok, helyesebben munkaképes, akkor lehet majd arról beszélni, hogy igazam volt.

Egészen megdöbbenettek ezek a szavak. Nem azért, mert nyilvánvalóvá lett, hogy nekem az a hírem, hogy fanatikus vagyok, mert eddig is gondoltam ezt, és van is benne valami, bár ugyanezt a fanatizmust, ha más oldalról nézzük, sokkal szebb szóval jelölhetjük meg. Hanem óriási, fel nem mérhető felelősségem döbbentett meg: hiszen itt van egy ember, és ki tudja, még hányan vannak, akiknek egész aszketikus beállítottságuk az én haladásomtól és józanságomtól függ. Ha én akár ismét lecsúszom, akár esztelenségemben tönkremegyek, jóvátehetetlen károkat okozok társaim lelkében. Most látom, hogy mit jelent a Jóistennel bizalmas barátságot kötni!!!

[...]

1937. XI. 1.

Este kint voltam a temetőben. Egyedül szerettem volna kimenni, de mikor [épp] csak akartam kérni [az engedélyt], P. Superior már elébe is vágott, hogy „persze sociussal¹⁰⁰ fogok menni”, úgyhogy aztán nem is kértem az egyedüli sétát. Pedig úgy szerettem volna egyedül végigsétálni a sírokat.

¹⁰⁰ Socius: társ

És mégis ezerszer jobb volt, hogy Fr. Wachterrel¹⁰¹ mentem ki, mert vele a rókus-si¹⁰² temetőbe mentem ki, s nem a belvárosiba, s ennek köszönhetem, hogy egy lélekbemarkoló élményben lehetett részem.

Az ő rokona sírjánál elmondottunk egy rózsafüzért. Felettünk a csillagos ég; csak néhány felhőfoslány árnyékolta be a sziporkázó tejutat. Alul az ezernyi gyertya: szinte a csillagos ég tükre volt. A temetőben csendes sírok, s a temető körül lármázó gyermekek: talán ez is egyik a másiknak tükre volt: mindkettő vagy az volt, vagy az lesz, ami volt a másik. S mi ott imádkoztunk. Közben odajön a szomszédos sír gondozó öregje, egy kedves, idős úriember, s bemutatkozik, hogy ő szokott erre a mi elhagyatott sírunkra évente mindig egy-egy gyertyát letenni. A jó Wachter testvérnek bizony talán a könny is megcsillant a szemében, úgy köszönte meg a család nevében. Mondotta az öreg úr, hogy a napokban írni is akart a Wachter-hozzátartozóknak, mert kb. 8-10 évvel ezelőtt egy ugyanilyen este itt voltak, s akkor elkérte tőlük a címüket. – Mennyi szeretet fakadhat a hideg sírok között!

És mi tovább mentünk. A temető legszélén azonban egy érdekes kis sírt vettünk észre, érdekes kis gyászoló csoporttal. A sír maga már kívül volt a soron, látszott, hogy nem is akarták a többi közé beilleszteni, csak úgy odadobták a sírok mellé, s ami a legfeltűnőbb volt: a sír hossza nem volt több 50-60 centinél, a szélesség pedig alig másfél arasz. Egyszerű fakereszt díszítette, kevés virág és egy kis gyéptégla. Gyertyával azonban tele volt. Olyan sután, olyan különösen, meglepően álldogált ott a többi komoly sírok között ez a miniatűr kis sírhalom. Hát még a gyászoló csoport: 6-7 gyerek. Nyolc-tíz évesek. Egy leány, a többi fiú. Egyszerűek és szegények, kopott-rongyos kiskabátban, zsebre tett kézzel bokáztak a hidegben. Egyik-másik tökmagot ropogtatott. És ott álltak körben... kitartóan. A kis sír tucatnyi gyertyája oly különösen világította meg ezt a körben álló gyereksereget. Fény és árnyék táncolt az arcukon, egész megjelenésükön látszott, hogy egy kis betyárságért és csíntevésért nem mennének a szomszédba... sőt, inkább az utca rémeit néztem ki belőlük. És most ott bámulták szótlanul a kis sírt.

Mondom Fr. Wachternek, hogy nézze, micsoda különös kis társaság, bizonyára kistestvérük sírja. De ő ezt lehetetlennek tartotta, mert annyira egykorúak voltak a gyerekek. Hát gyerünk oda! Nagy dicsértessékkal köszönnek.

- Kinek a sírja ez, kérdem.

¹⁰¹ Őry (Wachter) Miklós (1909–1984) jezsuita szerzetes, teológiai tanár, szerkesztő.

¹⁰² Rókus: Szeged városrésze, a 20. század első felében a város legszegényebbjai lakták.

- Rab leányé, mondja az egyik fiú, de rögtön közbeszól az egyetlen leány, fojtott, suttogó hangon: Te, ne mondd meg!

Kezdett érdekessé és romantikussá lenni az egész. Újra kértem a fiút, hogy a neve Rab, és hogy testvérük, rokonuk?

- Nem, Gál Valérka a neve, s Csillag-börtönben született egy rab asszonytól. Nem rokonunk egyikünknek sem. Két hónapos korában halt meg, még 1933-ban.

- És azóta ti gondozzátok?

- Bizony, mi! Egész nap így volt ám ez!

S rábökött a sok virág, gyertya felé. A többiek szótlanul ropogtatták a tökmagot, s topogtak a hidegben.

Nagyon megdicsértük őket. És ők öntudatosan állták a dicséretet, mert tudták, hogy ez a kivilágítás, sőt maga az egész árokperti sír is ez az ő munkájuk. S most ők is állnak körülötte szótlanul, mint a felnőttek ott a nagy sírok mellett. És teszik ezt már negyedik éve! A temető kerítésén túlról behallatszott a gyerekek lármája: az egyik árust csúfolhatták, mert 8-10 gyerek torkaszakadtából ordította, hogy „friss a maroni”, s közben rohantak végig a kerítés mellett. Nekik a halottak napja csak egy nagy szenzáció, mert nagy a forgalom itt az elhagyatott városvégen.

Búcsúzáskor megígértük kölcsönösen, hogy jövőre ugyanezen a napon, ugyanabban az órában s ugyanitt találkozunk. Melegen köszöntek el a kis virrasztók.

[*Nagy Tőhötöm későbbi beszúrása:*] A következő évben el is mentünk, és sok tökmagot vittünk nekik.

Nekem valami nagyon fojtogatta a torkomat. Már messzire voltunk, s mindig vissza-visszanéztünk. Ott álltak, kívül a soron, a temető árka mellett, a parányi sír körül, csaknem zárt körben, lehajtott fejjel, mert mind a gyertyákat bámulta. Újra visszamentünk: ugyanaz a kép. Meg vagyok győződve, hogy ezek kora délutántól késő estig kitartottak az ismeretlen rab-leány, a két hónapos kis Gál Valérka sírja mellett... és úgy elgondoltam, ki tudja, talán ma felpofozta őket a tanítójuk vagy az apjuk, mert „gazember[ek]”, „disznók”, mert ebben a rókusai városrészben csupa kommunista lakik és már a gyerekek is azok... Nem is lehet ezekkel a „züllött”, városvégi gyerekekkel mit kezdeni: bot kell nekik és pofon, vásott csirkefogó valamennyi..., s ugyanakkor ezek a gyerekek négy évvel ezelőtt tanúi voltak, hogy a jó erkölcsű felnőttek mint akartak egy szegény, fizetni nem tudó kislánykát csak úgy ott az árokparton föld alá kaparni. Nem, ezt nem engedhetik! Majd ők fölhányják a sírhalmát: igaz, kezdetleges és kicsi lesz, de

hiszen a halott is az volt. Meg is tették; éveken át nem felejtették el, s most is összegyűltek a kidaszított, megvetett kis rableány sírja körül, hogy ne legyen ez a szegény kis Valérka olyan árva és elhagyott a sok fényes és gazdag sír mellett.

Én gondolom, a Jóisten mikor végignézett ezen a temetőn, legtovább ezen a kis síron pihentette meg a szemét, s bizonyára mosolygott is, mert Ő annyira szereti azt, ha mi ismeretlenül is szeretjük egymást.

1937. XI. 2.

Ma délután ismét kimentem a rókusi temetőbe Gál Valérka sírjához. Reméltem, hogy ott találok legalább egyet a tegnapi fiúk közül. De nem volt ott senki. Kissé jobban megnézhettem a sírt: valóban primitív és kis tákolmány volt, meglátszik rajta, hogy ők maguk kotorták föl. A kereszt is silány házi-készítés. Ez állt rajta: „Gál Valérka, élt 2 hónap (sic!) m.h. 933.VII.20”

Felkerestem a temetőőrt is, és érdeklődtem a kis Valérka után. Valóban a Csillagban született, s mikor meghalt, az édesanyja azt kérte, hogy a rókusi temetőbe temessék, és ingyenhelyre, mert ő egy fillért sem tud fizetni. Mivel azonban a rókusi temetőben ingyenhely nincs, hát oda földelték el a kerítés közelébe. A gyerekek ezt látták, s azóta állandóan ők gondozzák. Hogy a sok gyerek közül már most kik ezek, azt nem tudja, mert a szemben lévő nagy városi bérházban a házmester szerint 104 gyermek van.

[...]

1937. XI. 13.

Ma tizenegy éve, hogy beléptem a Társaságba. Helyesebben tegnap du. [volt tizenegy éve, hogy] ½ 2-kor érkeztem meg Érdre, ahol C. Mócsy¹⁰³ és az angelusom¹⁰⁴: C. Német¹⁰⁵ vártak az állomáson. P. Magister, a mostani R.P. rectorom az üvegfoltyosón breviáriumozott, mikor beléptem a rendház kapuján. Mindjárt megölelt, és bevezetett a szobájába. Miközben leültetett, mondotta, hogy látja rajtam első tekintetre, hogy velem nem lesz sok baj. Emlékszem jól, azt válaszoltam, hogy majd nyugtával dicsérje a napot. Bizony, nem lett igaza, mert sok baj volt velem, helyesebben: nekem magamnak volt sok bajom önmagammal. Utána

¹⁰³ *Mócsy Imre* (1907–1980) jezsuita szerzetes, bibliatudós, egyetemi tanár. 1944-ben meghívták a római Gregoriana Egyetem Újszövetség Tanszékére. 1946: a szentírástudományok doktora. 1947: Szegeden biblikus tanár. A szocializmus évei alatt két ízben is börtönre ítélték.

A „C.” rövidítés a név előtt (itt) clericus-t jelent, jezsuita novícius szerzetesnövendéket.

¹⁰⁴ *Angelus*: a jezsuitáknál az az (idősebb) novícius-társ, aki az újonnan belépő jelöltet bevezeti a rendi élet külsőségeibe.

¹⁰⁵ *Német Béla* (1907–1971) jezsuita szerzetes, tanár, 1954-től magyar lelkész Ausztriában.

rögtön ebédelni mentem C. Némettel. Péntek volt, s mivel a Rott¹⁰⁶ püspök is ott volt – a lelkigyakorlatát fejezte be – ebédre rántott hal volt. Gondoltam, ez is jól megy itt, bár később aztán láttam, hogy az egész kétéves noviciátus alatt talán egyetlen egyszer sem volt többé pénteken hal. Az esti rekreációban igen vidáman elbeszélgettünk. Nagyon élesen emlékszem C. Cser-Palkovicsra nagy orrával együtt; aztán a kis kopasz C. Bagamérre¹⁰⁷, aki igen komolyan beszélgetett. C. Róth¹⁰⁸ hangos és lármás volt. C. Gologi szemlesütve, szerényen állt, nekem az volt róla a benyomásom, hogy bizonyára szent. Később a magisztériumban elmondottam ezt neki, s szokásos humorával csak annyit válaszolt: igen, abban az időben még sikerült az embereket félrevezetnem. C. Deák Bárdos¹⁰⁹ ártatlanul és riadtan nézett, mint azóta is mindig. C. Fuchs Sanyi, a későbbi Faludi, aki fejfájás miatt a filozófiáról elment, s akkor szívből és valóságos könnyekkel megsirattam, C. Ormai (Obermayer)¹¹⁰ és a többiek is igen barátságosak voltak. Bidellus¹¹¹ C. Albeck¹¹², a későbbi Galambos volt, aki a III. év teológia után lépett ki; szegény ember, ennek az élete is valóságos regény! Hová fejlődtek, hová alakultak ez a 11 év alatt az emberek! Én is mi mindenben mentem keresztül. S most, hogy ezekre visszagondolok, felmérhetetlen hálát érzek a Jóisten iránt, különösen azért, hogy annyi és oly súlyos hibám, bűnöm ellenére türelmesen meghagyott e szent Társaságban. Nem hányt ki a szájából, mint Laodicea angyalát¹¹³. Pedig hányszor megérdemeltem! Istenem, bocsáss meg, hogy jóságodat és türelmedet annyira próbára tettem és még most is teszem. Már csak egy vágyam van: akaratodat megtenni és készséges szívvel mindenre vállalkozni, amire indítsz és vezetsz.

[...]

1937. XI. 14.

Pusztamérgesen voltam kint egész nap. Nagy legényegyleti avatás volt. Én vettem fel őket. Kényelmetlen érzésekkel ültem ott az oltár előtt, szemben a nagy

¹⁰⁶ Rott Nándor (1869–1939) veszprémi püspök.

¹⁰⁷ Bagaméri József (1903–1973): jezsuita szerzetes, tanár.

¹⁰⁸ Laskay (Róth) Antal (1909–1945): jezsuita pap, matematika-fizika szakos tanár. 1944 karácsonyára kisegítésre ment a budakeszi plébániára. Ott fogták el szovjet katonának, kémkedés vádjával halálra ítélték és kivégezték. Sírja ismeretlen.

¹⁰⁹ Deák Bárdos Lénárd (1911–1990) jezsuita szerzetes, tanár, lelki igazgató.

¹¹⁰ Ormai Pál (1902–1978) jezsuita szerzetes.

¹¹¹ Bidellus: egy évfolyam megbízott vezetője.

¹¹² Galambos (Albeck) Ferenc (1907–?): 1936-ig volt a jezsuita rend tagja.

¹¹³ Utalás a Jelenések könyvére: „A Laodiceabeli gyülekezet angyalának írd meg: ...Tudom a dolgaidat, hogy te sem hideg nem vagy, sem forró; vajha hideg volnál, vagy forró... Így mivel langyos vagy, sem hideg, sem forró, kivetlek téged a számból.” (3. fejezet, 14-16)

tömeggel: nem szoktam én hozzá, hogy „nagy eseménynek” legyek a központjában. Nagy ünnepséget rendeztek a legények, s bennem megmozdult a szív: mennyi tehetség kallódik el a tanyák között! Micsoda égbekiáltó vétek volt ezekkel eddig nem foglalkozni! Ebben a forrongó hangulatban léptem aztán én is az emelvényre, hogy elmondjam az agrárifjúsági mozgalom programját. Szerettem volna a lelkükbe markolni, de a jó szó, a kifejezés mindig gyenge! De legalább néhányat – úgy látom – begyűjtöttem. Nagy volt utána a lelkesedés, csak aztán tett is legyen. Közben nézegettem a két csendőr felé, hogy beszéd közben nem tartóztatnak-e le. De, úgy látszik, nekik is volt eszük és szívük.

Ebéd után a fiatal plébános végighurcolt a falun; minden „előkelőséget” meglátogattunk. Jaj nekem!! Ennyit fecsegni egy nap! Este a vonatban rémülten igyekeztem magam összeszedni! Mennyi szétszórtság, mennyi üres gondolat, hencegés. Csak az menjen ki ilyen helyre, aki már szent. Hála Istennek, hogy már itthon vagyok!!

[...]

1937. XI. 18.

Egy esetből kifolyólag rájöttem, hogy nálam mennyire külső még csupán az egyedül Istent-kereső lelkület. Szavalok itt saját magamnak arról, hogy mennyire semmihez nem érzem a szívemet lekötve, és már úgy voltam, hogy el is hittem ezt önmagamról, pedig önkéntelen indulataimban még egészen a világé vagyok. Nem akarom felfűjni az esetet, csak mint igen jellemzőt szeretném leírni. Gyónatni voltam Rókuson a polgárista lányokat, s íme, az egyik kis elsősben megismertem azt, aki P. Torres tiszteletére rendezett ünnepélyen igen kedvesen és sokat elbeszélgetett velünk. Nagyon szimpatikus kis apróság volt, s én, amikor egy-egy kísértésben arra gondoltam, hogy mily szívet elszorító érzés az, hogy az embernek nincsen gyermeke, hogy az életének nem lesz folytatása, legtöbbször kifejezetten reá gondoltam: ha ez a gyermek az én életem folytatása volna! És most, amikor találkoztam vele, őszintén megörültem ennek a találkozásnak. Mindig igen kedves és barátságos vagyok a gyóntatásban, de vele különösen az voltam. Ekkor még nem jutott eszembe semmi visszatartó gondolat; a Jóisten sem jutott különösebben az eszembe, mert most nem járok a jelenlétében. Hanem a gyóntatás végén, amikor indulok ki a templomból, meglátom kissé távolabb, s gondolom, hogy arrafelé megyek, hátha engem vár, mert jól ismer. De ekkor már megszólalt egy gyenge kis hang a lelkemben, hogy: ne menj arra, tagadd meg magad! S én mégis arra mentem – s valahogy elkentem ezt a visszatartó gondolatot. De itt is még csak annyi a jó sugallatom, hogy tagadjam meg magamat. Hazafelé jövet aztán a Mars téren egyszerre mintha fejbe vágtak volna, szinte

megálltam, mert hirtelen és vakító világosan átláttam ebben az esetben nem az önmegtagadás hiányát, ami még kisebb hiba lett volna, hanem azt, hogy a szívem le volt és van – helyesebben most már valóban csak volt – kötve egy teremtményhez. Az én drága Jóistenem, aki annyira szeret engemet, aki annyi آدمányban részesített, akinek annyiszor megvallottam, hogy csak Őt szeretem, a legjóságosabb és egyedül szeretni érdemes Isten kiszorult a szívem egy kis szögletéből. Oda mást engedtem be. Igaz, félig öntudatlanul; de, íme, az még csak jobban bizonyítja, hogy mily hitvány szájhős vagyok én a Jóistennel szemben. Annyira átláttam ennek az aránylag kis esetnek az elvi jelentőségét, hogy szegyenemben szerettem volt ott helyben elsüllyedni. Az fájt, hogy én nem kizárólag és egyetemesen csak a Jóistent szerettem. Hűtlen voltam, megcsaltam. Gyalázat! Szinte az volt az érzésem, hogy sajnálom a Jóistent, sajnálom szegényt, hogy Ő csak egy ilyen hitvány alakra talált bennem, hogy ő most nyilván láthatja, hogy elhűtlenkedtem Tőle.

[...]

1937. XII. 3.

Egész nap gyóntattam. Összesen 203-t. Szédülve jöttem haza. Istenem! Mennyi bűn, pizok, gonoszság, gyalázat a világon!! Egészen megrendített. Hát ezek vagyunk mi! Micsoda szörnyű fajtalanságok, mennyi káromkodás, csalás, szitok, nyomor! Jaj, Istenem! Könyörülj rajtunk! Nekem a szívem megszakadna, ha ezeket örökké látnom kellene, ahogy Te látod őket, egyszerre és még milliószor jobban. Ez az ember! És még a többi, akik nem jöttek el! Azok miről tudnának beszélni. Elnyom a bűn, a gyalázat. Nincs a világon senki, aki úgy belátna az emberi szívekbe, mint egy pap.

És mégis mily felemelő ez az egész gyóntatás, minden borzalmassága ellenére. Trágya-tenger zúdult rám egész nap; én voltam az a patak, amelyiket Herkules keresztülvezetett Augiász istállóján. És mégis! Mily heroizmus az, amikor komoly férfiak jöttek bevallani, hogy 30 év óta csak szentségtörően gyóntakáldoztak, s zúdult belőlük az önvallomás: ifjúkori szörnyű természetellenes bűnök; közben elgondolom, ezért 10 évi fegyházát kapott volna, ezért 15-öt. Istenem, mennyi szökött fegyenc szaladgál köztünk úri ruhában! Bűn, bűn és bűn egész nap!

Néha kinéztem a gyóntatószék ablakán, és láttam, hogy egy marcona, nyers arcú férfi áll ott a sorban. Szinte megijedtem tőle. Jaj, csak hozzám be ne jöjjön! Mit fogok kezdeni ezzel a vad alakkal?! S végre feltűnik a rácsnál, nagyot fohászkom: Istenem, segíts! S elkezd beszélni; olyan, mint egy megvert kutya, olyan,

mint egy kezes bárány, mint egy kisgyerek: elsírja magát, tengernyi bűnt dobál felém a rácson keresztül... és az én szívem megesik rajta. Kezet tudnék neki csókolni, a lelket oda tudnám adni, hogy megvigasztaljam és bátorítsam. Nagynagy szeretettel beszélek velük, mentegetem valamennyit. Micsoda szent, nagyszerű hivatás! Egyetlen gyónásért minden kincset fel tudnék áldozni!

Micsoda elképesztő isteni erő, kegyelem dolgozik ezekben, hogy ily mélységes megalázkodással térdelnek le oda elé, az ember elé, s mondanak el mindent. Legsörnyűbb titkuk ott suttog a fülemben. Tudok róluk mindent. Mindent!! Kell Istennek lenni[e], és az egyház csakis isteni intézmény lehet. Aki ezt nem hiszi, gyóntasson végig egy ilyen misszió alkalmával 203 embert. Ne többet! Ennyi is meg fogja győzni.

És ezek az emberek megnyugodva mentek haza. Most már készülődnek talán lefeküdni, és hosszú évek óta talán ma alszanak el először egészen nyugodtan és boldogan. És mindezt én tettem! Az én szavaim csengenek még most is a fülükben, abból a néhány szóból, s a nyomában buggyanó kegyelemből merítettek erőt, bizalmat, békét.

Istenem, leborulok végtelen kegyes szent színed előtt! Imádlak, és szeretnék köszönetet mondani jószágodért, hogy engem erre a munkára hívni kegyes voltál. Csak szeretnék köszönetet mondani, de érzem, elfogynak a szavaim! Úgy sem tudom én ezt neked megmondani! Egy a konklúzióm: mindenre képes vagyok teéretted! De igazán mindenre!!

1937. XII. 4.

Ma ismét sokat gyóntattam. Pro foro interno¹¹⁴ egy nagyon nagy ügyet elintézem. Micsoda boldogok voltak! De én is.

A misszió¹¹⁵ nagyon gyengén megy. De a plébánosok se igen törődnek a dolgokkal. A belvárosiban pl. Raskó¹¹⁶ prelátus még csak meg sem hívta a misszionáriusokat csak egy teára sem, lakást se ajánlott fel, pedig igen kellemetlen innen a messzi rendházból bejárni. Azt hiszem, tökéletes a csőd. Az azonban biztos, hogy

¹¹⁴ Pro foro interno: „belső fórumon”, azaz a lelkiismeret szintjén (adott felmentés).

¹¹⁵ Misszió: itt az ún. népmisszióról van szó, melynek célja a hívek vallásosságának elmélyítése. A 20. század első felében, egyházközségi szinten tartott, hagyományos formájában 5–10 napos programot jelentett. Általában több missziós atya jött a plébániára, megosztva beszéltek és gyóntattak. A népmisszió után sok templomban emlékkeresztet, missziós keresztet állítottak, melyre a missziós alkalmak évszámát rendre felírták.

¹¹⁶ Raskó Sándor (1869–1954) pápai prelátus, nagyprépost.

elég sokan rendezték életüket, de sokkal többen szokták egy-egy ilyen misszió alkalmával.

[...]

1937. XII. 19.

Erich Ludendorff

[...] Meghalt Ludendorff.¹¹⁷ Mikor meghallottam, valami különös jó érzés futott végig rajtam: No, ez már tudja, kinek van igaza. Olyan igazi biztonságérzés fogott el! Krisztus egy ember előtt ismét igazolta magát. Szegény Ludendorff! Igazi idióta istentagadó volt! Oly badarságokat írt össze, hogy komoly ember szégyenkezett volna miattuk. De az Isten ellenségeinek az eszt szokta elvenni, s ez a legnagyobb büntetése már itt a földön is.

Azért békében nyugodjék, hiszen józan ésszel oly ostobaságokat úgy sem lehet összeírni. Nem volt beszámítható.

[...]

1938. II. 1.

Többek között P. Fábry¹¹⁸ is, a superiorunk, holnap tesz örök fogadalmát. Még a napokban jelezte, hogy majd jön egy kis megdorgálásáért, és én legyek olyan szíves, és hibáit mondjam meg neki őszintén. Eleinte nagyon tiltakoztam ez ellen, és azt mondtam, hogy én nagyon kíméletlen és goromba ember vagyok. „Annál inkább!” – mondotta.

Ma aztán jött, de én nem mertem neki előszóval megmondani kifogásaimat, mert annyi volt, és oly kemény volt; hanem leírtam egy papírra. Gépelve két teljes ív oldal lett sűrűn írva. Oda is adtam. Közben megtudtam, hogy az összes IV. éves alattvalóihoz elment, s mindegyiktől ugyanazt kérte. Persze, egyik sem volt olyan kíméletlen, mint én; de tőlem kifejezetten ezt várta.

¹¹⁷ *Erich Ludendorff* (1865–1937) az első világháború neves német tábornoka, a müncheni sörpuccs vezetője, a nemzetiszocialista párt képviselője; zavaros elveket valló kultuszalapító. [Wikipédia] A zsidók, szabadkőművesek és kommunisták mellett a jezsuitákat is a németiség fő ellenségei közé sorolta. – (Nagy T. ezt a Ludendorffról szóló bejegyzést dec. 20-án tehette; ui. aznap közölték, hogy reggel elhunyt a tábornok, akit később díszes állami temetésben részesítettek, melyen Hitler is részt vett.)

¹¹⁸ *Fábry Antal* (1902–1985) jezsuita szerzetes, teológiai tanár.

Mikor kész lettem a hosszú gépeléssel, óriási konzoláció és öröm fogott el: egy ilyen Társaságban, ahol ilyen előljárók teremnek, csak boldogság lehet élni!! Hol és ki tenne ehhez hasonlót, hacsaknem legfeljebb egy hasonlóan szigorú és jó szellemű szerzetben. Rendkívül épültem P. Superior alázatosságán, s hogy vakmerőségem teljes legyen, ezt egy utóiratban hozzá is gépeltem az egész monitumhoz¹¹⁹.

1938. II. 2.

A fogadalomtevők tiszteletére rendezett akadémia¹²⁰ után, amikor sorra amplektáltuk¹²¹ a fogadalmat tevőket, és én P. Fábryval kerültem össze, megölelt, s nagyott ütött a hátamra, s nevetve ezt mondta: No, maga jól megmondta nekem! Egyébként a mai nap nagyon alkalmas volt, hogy a hivatásunk lángoló szeretetében megerősítsen. Délután ugyanis a kispapok és a volt szemináriumi növendékek rendeztek akadémiát a Jézustársaság tiszteletére, abból az alkalomból, hogy P. Hunya¹²², a spirituálisuk is letette az utolsó fogalmait. Nem volt ezen az akadémián semmi személyi kultusz, és a Jézustársaságon is hamar keresztülnézve a mögötte álló Úr Jézusról volt szó. Hanem ami nagyszerű volt, az P. Hunya és P. rectorunk, az igazán szentéletű P. Müller Lajos¹²³ beszédei voltak. P. rector többek között ezeket is mondotta: Mi itt igazán csak magukért dolgozunk; nekünk nincsenek előrejutási ambícióink; én is dolgozom, ameddig bírom, s aztán félretesznek, mint valami rozsdás vasat. – Az ember érezte, hogy egészen őszintén beszél... és épp mostanában volt igen súlyos beteg, s még most is halálosan gyenge. – Oh, mily szép ez Jézustársasága! Mennyi nagy lélek van benne.

[...]

1938. II. 8.

Megyek a földszinten, és látom ám, hogy P. Csávossy¹²⁴ takarít a szobájában. Minden fel volt fordítva, ajtó-ablak nyitva, és ő éppen jött ki a folyosóra, nyitotta ki az udvari ablakot, és rázta ki a törölőrongyot. Roppantul imponált nekem! De nemcsak P. Csávossy, hanem a Rend, amelyik ilyen fiakat tud nevelni. – Később P. Legezával mentem ki a városba, és a Dugonics téren találkoztunk

¹¹⁹ Monitum (lat.): intés, figyelmeztetés, kifogásolás

¹²⁰ Akadémia (itt): önképzőkör-szerű tudományos rendezvény.

¹²¹ Amplektálni: öleléssel köszönteni.

¹²² Hunya Dániel (1900–1957) jezsuita szerzetes, spirituális, főiskolai tanár, Nagy Töhötöm lelkiatyja.

¹²³ Müller Lajos (1875–1945) jezsuita szerzetes, főiskolai tanár, rektor.

¹²⁴ Csávossy Elemér (1883–1972.) jezsuita szerzetes, tanár, író, tartományfőnök.

P. Bíróval¹²⁵. Ő meg a másik csillaga a magyar provinciának. Nevéhez alkotások egész sora fűződik. Most már öreg ember, agyondolgozta magát, alig bír járni, inkább csak ténfereg a nagy gyengeségtől. Most is így bukdácsolt ott az utcán. Azonban ez az összetört ember nem volt szánalmas; nem keltette azt a tipikus trotyli öregúr benyomását, akin a paralízis nyomai már nagyon meglátszanak. Szép nagy ősz haja szinte a vállára omlott, s valami egészen különös, boldog mosollyal nézte az embereket. Szinte csak mosolygott, s oly széppé tette azt az öreg arcot. Utána is forogtak az emberek. Amikor meglátott bennünket, ránk nevetett és megállt: „Nézem a lovakat”, mondotta, mert valóban két gyönyörű ló vágtatott el mellettünk. „Hát bennünket nem néz, Atyám?” – kérdeztem. „De igen, mondotta, maguk az Isten lovai.”

Amikor tovább mentünk, azt mondtam Miskának: ahol így lehet megöregedni, ott érdemes élni. Mennyire igazam volt! Érdemes egyáltalán élni, mert Isten is van, de itt a Társaságban különösen oly jó élni.

[...]

1938. II. 20.

Du. meghallgattuk rádión Hitler beszédét. Öt perc híján három óra hosszat beszélt. Szegény Németország, amelyiknek ilyen Vezére van! A demagógia legegyszerűbb és legközönségesebb eszközeivel dolgozott. Még nálunk is a hordók tetejéről szoktak így beszélni a kortesek. El sem tudom képzelni, hogy az angol vagy francia parlamentben valaki, és főleg egy államfő, így ordibáljon! A történelem úgy fog ítélni ezekről az a német nemzeti szocialistákról, mint a csöcselék-lelkek uralmáról.

1938. II. 21.

Schiller Margit¹²⁶ első unokahúgomnak írtam egy levelet, akiről megtudtam, hogy apáca lett. Már igazán illet írnom. Zalaegerszegen van a Notre Dame apácák között. Felajánlottam neki, hogy fogadjunk egymásnak lelki testvérséget, és minden nap rendszeresen imádkozzunk egymásért. Ő már az ötödik ebben az imaszövetségben. Maholnap már külön kis kongregációt fogunk alkotni, annyian vagyunk, akik egymásért buzgóan imádkozunk. Első szövetségemet két karthauzi atyával kötöttem: P. Németh Imre és P. Jo. Bapt. Klaus [?]. Az első minden reggel 7-8-ig értem imádkozik, a második minden szentmiséjében az úrfelmutatás

¹²⁵ *Bíró Ferenc* (1869–1938) jezsuita szerzetes, a magyar nőnevelés egyik megújítója, *A Szív* újság és a Jézus Szíve Népleányai Társasága megalapítója.

¹²⁶ Az e bekezdésben szereplő nevek tulajdonosainak biográfiai adatait nem sikerült fellelni.

közben emlékezik meg rólam. Később lelki testvérséget kötöttem Szíjártó Nándival és Icuval (?). Különösen az Icut én kis szentéletű leánykának tartom. Még csak 8 éves volt, amikor megkötöttük ezt a szövetséget. Az Icu aztán rengeteget imádkozik értem. Nagyon is érzem a hatását. Most jött aztán ötödiknek a Margit. Ő meg minden nap 9-10-ig értem ajánlja fel minden szenvedését, imáját, munkáját és örömét. Én viszonzásul ötükre megemlékezem minden Úrfelmutatás alatt, minden áldozás pillanatában és napközben is minden szentséglátogatás alatt és azon kívül is gyakran.

Leírt a kis húgom néhány dolgot az életéből. Negyedikes gimnazista volt, amikor bérálták, s a bérmarcédulát édesapja állította ki, és zárt borítékban küldötte el vele a főtisztelendő úrhoz. Margit nagyon kíváncsi lett, hogy miért kell neki lezárt borítékban vinni ezt a cédulát, holott a többiek mind nyíltan viszik. Hát felbontotta a borítékot, s a bérmarcédulán édesanyja neve mellett a legnagyobb megdöbbenéssel ott találta a halálozási dátumot... s ez a dátum egyezett az ő születési idejével. Kettőt tudott meg ebből: azt, hogy jelenlegi anyukája neki nem az édesanyja, s hogy édesanyja halálának ő volt az oka. Rettenő hatással volt ez rá. El is hiszem! Szegény kislány. – Most aztán már boldog, és nagyon szeretne csak a Jóistennek szolgálni. Úgy látszik, komoly szerzetesnő.

1938. II. 22.

Rendkívül nehezemre esik a tanulás. Valóságos hősi erőfeszítésbe kerül, hogy leüljek a könyv mellé. Hiszen nehéz is már nagyon! Harminc éves vagyok és még mindig csak tanulni, sőt olyan kegyetlenül finiselni az a bolond grádus¹²⁷

¹²⁷ Grádus: fokozat. A jezsuitáknál: a rendi tanulmányok záróvizsgálata.

miatt. Közben itt dübörög mellettem az Agrárfjúsági Mozgalom; a „Forrást”¹²⁸ én szerkesztem, már ki vagyok jelölve P. Kerkai után valóságos főtitkárnak, s így 3 hónap múlva szellemi és valóságos vezére leszek egy ilyen döbbenetesen fejlődő, haladó és lendülő mozgalomnak. Már most mindenről tudomásom van; mindenhez hozzászóllok ... és közben tanuljam a doctrina peripatetikát¹²⁹! Úgy érzem, hogy mint a kilőtt nyíl fogok belevágódni az idegölő iramba, és most vagyok a megfeszített íj állapotában.

Ma 21 helyről 1110 új Döfi¹³⁰ rendelet hozott a Központba a posta!!!

Talpra magyar,
Mi az őzlelvilág,
E nélkül, hidd el,
Elveszett hazád!

(P. Bíró Ferenc S. J.)

EJÖL. Ára) 1/2 évre: 48 fill.
portóval) 1/2 " 24 fill.
1/4 " 12 fill.

Ha agrárnépességünk
felemelése sikerül,
újra életeros és önálló
nemzetté lehetünk!

(Székfi Gyula tört. író)

ELSŐ TÍZEZER!

Most tízezer D. F. megy szerte az országban — jövőre tízezer legény jön össze Budapesten.

Diadalmasan dobban fel szívünk; büszkén, öntudattal nézhetünk egymás szemébe! Legények, a biztos győzelem útját járjuk! **D. F. lapunk elérte az első tízezer példányszámot!**

Tízezer példány! Milliós és milliós betű! Eszméink felvértezett, verhetetlen katonái. Da nem zsoldos-katonák; mert nem ott harcolnak, ahol megfizetik őket! Hanem *Krisztus*, a szociális igazság, a kifosztott munka oldaldn! Híltvédelmünk s kenyérharcunk pergőtűzében.

E betűk ölnek és éltenek! Őik, pusztítják a vallásnyalás, családrombolás, testvérgyilkos osztályharc vörös bacillusait. *De éltenek is!* Éltenek a Krisztusba vetett hit napsugaras melegével. A keresztény erkölcsi rend nemzetemelő életerejével. A tiszta vér és derült lélek felemelő jelszavával.

E betűk rombolnak és építenek! Felrugnak

minden vörös rongyot, mely alatt az istentelenség és nemzetköziség csordája pusztít. Ledöntenek minden aranybort, melyhez vad önzés és kisajított munkásverejték tapad. Felégetnek minden modern rabló lovagvárat, ahol a nagytöke haramiái lapulnak meg.

De építenek is! Isten országa megvalósulásán dolgoznak! Rá akarják építeni dolgozó milliók emberibb társadalmi rendjét az istenhit, erős nemzet, megbecsült munka hatalmas mestergerendáira.

S diadalt, győzelmet hirdetnek e betűk! Eszméink, céljaink, küzdeni-tudásunk, éjszakába nyúló erőfeszítéseink biztos győzelmet! *Mi nem dolgozunk, nem riadózunk, nem rohamozunk hídba! Nekünk győzünk kell!* *S lyukas, szétrongyolt zdszóval bár, de győzni is fogunk!* *Erre ad reményt, ezt hirdeti az első tízezer!*

Ujabb küzdelem és újabb 10.000 D. F. és jövőre 10.000 legény Budapesten!

Gyökértelen emberek

Arról a másfél milliós magyar tömegről van szó, mely otthon és földtulajdon nélkül éhbéren tengődik. Munkás két kezén, népes családján és az ezzel járó nyomoriságán kívül más egyebe nincsen.

Helyhez kell kötnünk, akár földhöz szövetkezet, akár telepítés útján e gyökértelen tömegeket, hogy Istennek, hazának el ne vesszenek. Kisexisztenciákat kell teremtenünk — amennyit csak lehet — földhözjuttatással. Mert:

1. csak az egészséges földhözjuttatás biztosíthat otthon, családi életet. Nálunk évenként átlag 70–75 ezer házasságkötést számíthatunk, s ennek legnagyobb része földműves és földmunkás népünkre esik. De jelent-e ez minden esetben ugyanennyi új családi tűzhelyet, új otthonot is? Egyáltalán nem! Legjobb újdonsült családi fészkek felett a nyomor hajálmadara luhog;
2. csak földhözjuttatással szüntethető meg az a

döbbenetes állapot, hogy tömegek hazátlanoknak érzék magukat saját hazájukban. Tökéletesen gazdasági és jogi berendezés miatt ki legyenek zárva az egyetemes nemzettestből. Az utóbbi években átlag ezer lelket vándoroltatott ki és tett hontalanná a nyomor;

3. a szükséges földhözjuttatás jelenti és biztosítja a magántulajdon helyes fogalmát. Nem az az igazi magántulajdoni jogcím, mely aránytalan jövedelemelosztást, lelkiismeretlen nyereséget, s 40 ezer pengőtől 500 ezer pengőig terjedhető évi jövedelmet biztosít, hanem amely mindenkinek kivétel nélkül munkája ellenében élettelhetőséget ad;
4. a földhözjuttatás igazi értelemben vett nemzeti munkavédelmet jelent. Megszünteti a túltengő és éhbéért versenyző munkaerők jelketlen kihasználását; s mindenki elé egyéni boldogulási lehetőséget állít.

Legények, mi küzdünk e gyökértelen családok otthonért, magyar véreink emberibb jövőjéért, s a földhözjuttatás biztosításában egy hitet vallunk.

A "Döfi", azaz a Dolgozó fiatalosság, a KALOT havilapja

¹²⁸ Forrás vagy Forrás-tár: A KALOT sajtókiadványa a mozgalom helyi vezetői részére.

¹²⁹ Doctrina peripatetika: Arisztotelészi elvekre épülő filozófiai tan.

¹³⁰ Döfi: Dolgozó Ifjúság. A KALOT folyóirata.

1938. II. 23.

Ma hallottam, hogy a pécsi A. C.¹³¹ igazgató (teol. tanár), amikor kinevezték és megkérdezték, hogy mi az A. C. legközelebbi programja, amelyet kerületében megvalósítani akar, lelkesen azt válaszolta, hogy: minden család asztalára karácsonyra papír betlehemet akar eljuttatni. Ezt úgy októberben mondotta még. Azóta talán még ezt sem tudta megvalósítani; a többről persze ezért nem lehet szó, mert azt nem is akarta. Így hallottam, mint jellemző esetet.

1938. II. 24.

Még múltkor egy 40 év körüli parasztasszony volt nálam, s elpanaszolta, hogy az ura milyen részeges. Csaknem állandóan be van rúgva, és ilyenkor tör-zúz mindent, őt is kegyetlenül elveri. Ma éjjel is részegen jött haza, most is részegen fekszik otthon; de mielőtt eljöttem volna a templomba –mondotta ez az egyszerű parasztasszony – megcsókoltam, mert hát mégis ő az én uram, és én nem haragudhatok rá!

Bizony, majdnem kicsordult a könny a szememből, amikor ezt hallottam. Talán több az ilyen igazán nemes lélek az egyszerű emberek között, mint az elnyálgasodott intelligencia között.

1938. II. 26.

Este 8 órakor P. Legezával mentünk a Tanoncotthonba gyóntatni. Mivel farsang van, hát elég sok maskarába öltözött alakkal találkoztunk, akik mentek az álarcosbálba. Most láttam, hogy mennyire eltávolodtunk mi szerzetesek lélekben is a világtól. Mert végeredményben egy jó álarcosbál talán nem is lehet olyan utolsó dolog a világi szórakozások között. Valamikor én is voltam ilyenben, s igen jól éreztem magamat. Most azonban még a legtitkosabb s legrejtettebb vágyat sem tudtam magamban az ilyenek után felfedezni. Semmi porcikám nem kívánja az ilyen világi szórakozást. Semmi örömet nem találok benne. Teljesen hidegen hagy. Egy gyóntatás azonban a Tanoncotthonban, az már igen! Ebben ezer és egy öröm van! És egy buzgó szentséglátogatás a kápolnában, abban is ezernyi öröm van.

¹³¹ A. C.: Actio Catholica: a katolikus mozgalmakat összefogó, országosan a püspöki kar közvetlen irányítása alatt álló, az apostolkodás egyes ágaiban szakszerűen dolgozó, mozgó és számonkérő szerv 1935–46 között.

Isten veled, világ! Nekem nem önmegtagadás mulatságból, szórakozásból kimeradni!

[...]

1938. III. 1.

Az újszegedi óvoda főnöknője, egy kalocsai apáca beszélte el nekünk, hogy jár hozzájuk egy tábornoknak a kisfia. Egyetlen fiú. És nagyon vadóc és szótlan. Fél évig sem tudtak vele megbarátkozni. A többi gyerekkel sem játszott, hanem folyton az asztalok alatt bujkált. A napokban aztán elképedve látta az egyik apáca, hogy a kisfiú a földön ül, és nyalja a saját combját. Megkérdezte, hogy mit csinál? Azt a választ kapta, hogy az Bubi kutyájuk is így fogja a bolhákat.

Ennek a szerencsétlen gyereknek se testvérei, se játszótársai nem voltak, csak egy hozzá hasonlóan szobában „nevelt” és dédelgetett kutya! A főnöknő bekérte az anyát, ti. a fiúnak és nem a kutyának az anyját, s elmondotta neki az esetet. Azóta agyonlőtték azt a dögöt. Ki tudja, a kegyelmes asszony titokban hány könnyet törölt ki a szeméből a kis Bubi fájdalmas elhunytán.

1938. III. 3.

Délelőtt és délután végiggyóntattam egyedül a közkórházat. Döbbenetes, hogy mennyi testi és lelki szenny, fekély és rondaság tárult elém. Az életet senki úgy nem ismerheti, mint egy pap. Mennyi elrontott élettragédia. És hány volt, aki elsírt magát örömeiben a gyónás után. Förtelmes ez a világ!! És mily szép és nagyszerű a pap hivatása. Az élő Isten élő küldöttének éreztem magamat, mikor teremről teremre mentem. A legnehezebb kázusok jöttek elő, s nekem pillanatok alatt kellett döntenem, hogy ezt még megengedhetem-e vagy már nem. Ha tévedek, felmérhetetlen lelki kárt okozok. És hány pap évtizedekre elront egy-egy lelket szégyenletes tudatlanságával. Én nem tudom, mi van néhány szegedi pap-pal: már többször találkoztam elvált asszonyokkal, akiket az uruk eltaszított magától, éspedig minden ok nélkül, helyesebben, mert mással akart az a nyomorult férfi összeállni, és ezeket a szerencsétlen asszonyokat nem oldozzák fel sokan a világi papok között, meg se hallgatják a gyónásukat, azon egyszerű és föltétlenül kényelmes megokolással, hogy elvált asszonyok. Micsoda tudatlanság ez! Ma is volt egy ilyen asszony, nem is egy, akik már 10 vagy 15 éve nem járulhattak emiatt a szentségekhez.

*

Múltkor egy öreg juhász halálos ágyánál voltam. Szegény ember egész életét a puszta töltötte, a faluba csak évente egyszer-kétszer jött be, a templomot is csak

hírből ismerte; azt se tudta, hogy mi az áldozás. Megmagyaráztam neki mindent; életében először meg is gyónt.

Istenem, mennyi öröm volt ebben a szegény öregben. Mily ártatlan tiszta lélek volt! Elmondta, hogy ő bizony egész életében a „Jézuska bárányai” között volt. Ott is aludt közöttük, és naponta sokszor ott, a bárányai között térdelt le, s imádkozott a Jóistenhez. Nem volt felesége az öregnek, de soha nem is ismert asszonyt. Most láttam, hogy a lélek, természete szerint, mennyire jó, és ha nem kerül rossz társaság közé, ártatlan tud maradni.

[...]

1938. III. 8.

Elmentem a Közkórházba meglátogatni néhányat azok közül, akik most elsőpénteken¹³² nálam gyóntak. Azokhoz mentem be, akikről úgy gondoltam, hogy nem ártana nekik egy kis újabb kegyelmi injekció. Nagyon jólesett nekik, s én is láthattam, hogy milyen nagy kegyelmi megújulás ment végbe a lelkükben. Hárman már meg is haltak. Micsoda végtelen kegyelem volt számukra az a gyónás. Egyik-másik bizony súlyos évtizedekről számolt el. No, bizonyára nem fognak ezek odaát rólam sem megfélekezni! Deo gratias! Mily nagy volt az örömöm, amikor a kedves nővér újságolta. Nekik, szegényeknek is megváltás volt, hiszen csupa kín az életük.

Ezzel a gyóntatással megint csak az én szegényember-teóriámat látom beigazolva: sokkal fogékonyabbak az egyszerű szegény emberek a kegyelem szavára, mint a kiműveltek s pláne a gazdagok. Még a múltkor, egy elsőpénteken, a klinikán gyóntattam. Összehasonlíthatatlanul előkelőbb kórtermek és disztिंगváltabb betegek. De meglátszott rajtuk a jólét bomlasztó hatása; nem voltak azok gyermekdeden egyszerűek és oly egészen leplezetlenül őszinték és nyíltak a Jóisten-nel szemben. Nem tudnám megmondani, hogy mi volt közelebbről a nagy különbség, de hogy nagy volt, az biztos. Itt, a Közkórházban valahogy nyersebb és barbárabb volt az emberek, a szegény emberek bűnvallomása. Ezek az emberek nem sokrétegűek, nem mázzal bekent, konvencionális hazugságok hordozói: egyszerűek, férfiasak, befejezettek. Közelebb állnak az Istenhez, aki maga az Igazság és Őszinteség.

¹³² *Elsőpénteki* ájtatossági gyakorlat: A Jézus Szíve-tisztelet egyik formája a minden hónap első péntekjén végzett engesztelő gyónás, szentmisén való részvétel és szentáldozás.

1938. III. 12.

Reggel, amikor jöttem a szentmisémről, a folyosón nagy zajt hallottam. Hát az egész közösség izgatottan tárgyalta az éjjeli nagy eseményét: Hitler bevonult motorosított hadseregével Ausztriába. Schuschnigg¹³³ éjfél tájban megrázó beszédet mondott a rádióban, amelyben ország-világ előtt tiltakozott a durva erőszak ellen, s elmenekült Olaszországba. – Szegény Ausztria; most ott is megkezdődik a Konzentrationslager, az erőszak, a vallási üldözés, a szabadság megölése... aztán hamarosan a szudétánémeteken és Csehországon a sor; aztán közvetlenül jövőnk mi, magyarok. Ha addig ki nem tör egy újabb borzalmas világháború. Ennek az aljas német-porosz népnek minden buta erőszakosságán megérzik a lelki abnormalitás bélyege, így józan ember nem cselekszik, így csak az tesz, akinek a lelkét az immár szinte egyetemesen nemzeti bűnné nőtt homoszexualitás velejéig megfertőzte.

Ha sírok, hát szegény Magyarországot sajnálom csak, mert Isten ügye vereséget úgysem szenvedhet, legfeljebb a katakombákba szorulunk megint, de ez csak újabb diadalunk lesz, mert mi ott is századokig kibírjuk. Saját magamat nem féltetem, mert már fel vagyok szentelve, tehát jöhet akármi; legfeljebb felkötnék, de ezért örökre hálás lennék, mert hamarabb jutnék el a Jóistenhez. Ez a kis vakondtúrás-világ minden népével és politikájával együtt úgy is lyukas garast sem ér előttem. Csak ez a drága Magyarország, ez az egyetlen, amit sajnálok. Vele mi lesz?! Jön ez a vadállat német, és a török igánál is keservesebb igát rak a nyakunkba.

*

A németek már régen követelték Ausztriától, hogy szavaztassa le a nemzetet, hogy akarja-e az Anschlusst vagy sem. Holnap lett volna a szavazás, s a jelek szerint Hitler óriási kudarcot vallott volna. Ezt kellett megelőznie, s ezért vonult be oly hirtelen. Az aljas Olaszország megint kimutatta, hogy nemzeti hagyományaihoz híven megint a legválságosabb pillanatokban hűtlen lett. Ez náluk már nemzeti erény. A világháborúban is így tettek.

És ezek a hazaáruló magyar nyilas nemzetiszocialisták tovább készítik elő a nagy német „Lebensraum” ráнкеtelepedését. Majd leszünk német gyarmat, fejőstehén! – Most aztán a franciák és angolok megehetik azt, amit 1920-ban megfőztek a Monarchia felbomlasztásával!

¹³³ Kurt Schuschnigg (1897–1977) osztrák politikus, 1934–38 között Ausztria szövetségi kancellárja.

Holnapután lesz itt, Szegeden P. Kerkai hatalmas munkásgyűlése, amelyen az iparügyi miniszter¹³⁴ és a püspök úr is beszélni fognak. Ma aztán beállított P. Kertaihoz egy szegedi nyilas főmufti, és előadta neki, hogy az egyik nyilas-megbeszélésen szóba jött, hogy meg kellene zavarni ezt a gyűlést, de leszavazták. Látszott, hogy azért mondta el, hogy most P. Kerkai érezze magát lekötelezve, s kezdjen hálálkodni. Ehelyett azt a választ kapta: „Legyen szíves, mondja meg azoknak a nyilas uraknak, hogy jöjjenek, és zavarják meg a gyűlésünket, mert legalább alaposan elverhetjük őket; csak egy szavamba kerül, s legényeink úgy elverik magukat, hogy egy sem megy haza a maga lábán.” Ismerni kell P. Kerkait, hogy ilyenkor mily ijesztő az arckifejezése, s mily villámokat szór.

Hosszabban beszélgettem vele, s megegyeztünk abban, hogy a haza érdekeit védeni épp oly szent kötelességünk, mint az Isten érdekeit, mert ez a kettő összeesik. Nem állhatnánk meg nyugodt lélekkel Isten ítélőszéke előtt, ha nem tennénk meg mindent ezekben a nagyon nehéz időkben a hazáért. Utóvégre az nincs sehol megírva, hogy nekünk ágyban, párnák között kell meghalnunk. Ha a haza igazi érdekei védelmében fognak felhúzni egy közeli fára, az is vértanúság lesz. És azt épp oly örömmel vállaljuk, mint a kifejezetten az Isten ügyéért való halált.

Jellemző esetet mesélt el a magyar püspöki kar szociális érzékéről, de azt le sem merem írni, mert szitkozódásra ingerli az embert. És még csodálkoznak, hogy a szegény nép utálja őket. Viszont számomra egy erős érv az egyház isteni eredete mellett, mert íme, ilyen emberek ellenére is még áll, és ez emberek millióinak bizalma van vele szemben.

Néha szinte már az az érzésem, hogy jobb lenne valahol egy csendes hegység mélyén karthauzi szerzetesnek lenni és várni a halált, de aztán feltámad bennem a felelősség érzése a küzdő egyház védelmére. Fiat!¹³⁵

1938. III. 13.

Hitler megjátszotta az aesopusi bárány és farkas meséjét. Angol újságírók előtt kijelentette, hogy Schuschnigg „hitzegése” miatt vonult be; mert előre látta, hogy a vasárnapra kiírt szavazás véres fordulatot idézett volna elő Ausztriában.

Rendházunkon megérzik a nagy események hatása: valahogy nyomott a hangulat. A rekreációkban is összeültünk, és nagyon komolyan beszélgettünk az eseményekről és a várható fejleményekről.

¹³⁴ *Bornemissza Géza* (1895–1983) iparügyi miniszter volt a Gömbös-, Darányi-, Imrédy- és Kállay-kormányban 1935–39 között.

¹³⁵ Fiat: legyen!

1938. III. 15.

Tegnap este 9 órai kezdettel lezajlott a „Döfi” szegedi hivatásszervezeti¹³⁶ csoportjának nagygyűlése az ipartestületben. Minden teljesen zsúfolva tele volt, a kisebb termek is, ahol hangszórók közvetítették a beszédeket. Ezen felül rengetegen kiszorultak. P. Kerkai áttörő sikere volt a gyűlés. Tekintélye az illetékesek előtt végleg és teljesen meg van alapozva. De az iparosság előtt is. Hiszen sokan még 9 óra előtt pár perccel is kételkedtek, hogy Dr. Bornemissza¹³⁷ iparügyi miniszter le fog jönni és beszélni fog. Pedig lejött, beszélt is; a püspök úr is elmondotta életének talán egyik legmelegebb hangú beszédét. Az egész gyűlés végig emelkedett hangú és nemes volt. Pompás volt látni, hogy miként nyitja meg a gyűlést a kegyelmes és méltóságos urak „magas színe” előtt az épp jelenlévő polgármesternek egyik legkisebb alkalmazottja: Fábián Ferenc, városi pénzbeszedő a piacról. Kemény beszédben mondta el, hogy mit kívánunk és várunk a vezetőktől... és hogy melyek a követeléseink.

A 200 tagú, iparoslegényekből álló szavalókórus is nagyszerű volt.

Ma aztán beszéltem P. Kerkaival. Teljes mértékben meg van elégedve. Volt magánkihallgatáson a miniszter úrnál, aki igen sokat remél a mozgalomtól. Megígérte erkölcsi és anyagi támogatását. A vasútnál, a búcsúzásnál odament Buócz¹³⁸ rendőrfőkapitány a Páterhez, s azt mondotta neki, hogy még két év, és a szociáldemokraták elköltözhetnek Szegedről.

A terv most a következő: eddig a kisiparosság jórésze már velünk van, de még teljesen hiányzik a gyári munkásság. Most ezekre vetjük magunkat. A front már át van törve!!

[Nagy Töhötöm későbbi beszúrása:] 1939 elejére már az egész szegedi gyári munkásság nálunk volt! Firenze, 1940. II. 15.

1938. III. 16.

Elővett egy rendkívül érdekes lélektani jelenség. Már máskor is tapasztaltam magamon, csak talán nem ilyen óriási erővel. Megindul a fantáziám, és bolondul

¹³⁶ Kerkai Jenő és Nagy Töhötöm 1937-ben hozták létre a *Szegedi Munkásság Hivatásszervezetét*, kifejezetten érdekvédelmi céllal, keresztény szociális alapon, a *Rerum novarum* és a *Quadragesimo anno* pápai enciklikák szellemében. 1939-ben vált országos mozgalommá, amikor megalakult a *Magyar Dolgozók Országos Hivatásszervezete*.

¹³⁷ Bornemissza Géza (1895–1983) mérnök, országgyűlési képviselő, kereskedelmi, iparügyi, illetve kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter.

¹³⁸ Buócz Béla, dr. (1887–1946) Szegeden rendőrfőtanácsos, 1938-tól rendőrfőkapitány-helyettes, 1944 elejétől rendőrfőkapitány.

elkezd termelni. Fantasztikus történeteket bonyolít le, amelyeknek én vagyok a csodálatos főhőse. Itt aztán a leghetetlenebb dolgok és események jönnek elő: majd világhírű feltaláló vagyok, majd győzhetetlen hadvezér... és így tovább. Igyekeznék szabadulni, de ilyenkor még vadabbul törnek reám a változatos „események”. Valóságos kényszer hatása alatt állok. Ha mással akarok foglalkozni, az csak olyan, mintha egy üveglapot tennék csak a szemem elé: átvilágít rajta minden... és én tovább látom azokat a fantasztikus történeteket. Szinte sódor magával. Nevettem magamon, mire változatlan dühvel burjánzottak elő a regénybe illő események. Az eredmény aztán az lett, hogy alig tudok mással foglalkozni, azt is csak nagy erőlködve, aztán az összes imáim azokkal vannak teleszőve, ha ugyan nem nyomják el teljesen. És végül még a fejem is nagyon alaposan megfájdult.

*

Egyébként Olaszország végleg leszerepelt a becsületben. Hitvány, perfid nép, Mussolinivel az élén. Mindig is azok voltak. Kutyából nem lesz szalonna! Mussolini nagy beszédet tartott, amelyben kijelentette, hogy ő soha nem ígért semmi biztosítást Ausztriának. De ilyen arcátlanul hazudni!!! Mert ha még titkos ígéretekről lenne szó, de nyílt szerződések és nyílt ígéreteket tagad le. Nem baj, legalább Magyarországon sokan kijózanodnak, és majd látják, hogy nem lehet ezekben az aljasokban bízni. Csak a jóságos Isten a mi egyetlen védőnk. Őneki pedig, sajnos, igen sok oka van, hogy haragudjon ránk.

1938. III. 17.

Rendkívül érdekes ebben a mai időben, korban élni, különösen annak, akinek van kis érzéke az események iránt. Szinte fizikailag érezni lehet az idő súlyát. Óriási események robbannak ki. Szinte a szemünk láttára alakulnak ki az új, nagy európai világbirodalmak. A levegőben is van valami fojtott, valami bizonytalan, valami állandó szenzáció. Az ember sohasem tudja, hogy reggelre mire ébred; egyik állam sem tudja, hogy másnapra legszerelmesebb hűségese is nem hagyja-e cserben. Minden bizonytalan. Talán Mussolininek, ennek a jellemtelen machiavellistának volt igaza, amikor tegnap egy nagy beszédében azt mondotta, hogy az az ország nem érdemli meg, hogy éljen, amelyik nem tudja magát megvédeni. Tehát amelyik országnak a sors csak 9 millió lakost adott, az pusztuljon el.

Szinte köznevetség ma beszélni nemzetközi viszonylatban igazságról, hűségről és becsületességről! Ásatag emlékek ezek, olyanok, mint az Elephantine-sziget papirusztekercsei.

[*Utólagos beszúrás:*] Azóta: Németország bevonult Csehszországba, mi a Felvidék egy részébe; majd Németország és Oroszország összefogott, s felosztották a szegény Lengyelországot; majd kitört a háború Németország és Anglia-Franciaország között. Közben Olaszország elfoglalta Albániát; leverték a véres spanyol forradalmat, és jelenleg Finnország még állja a 170 milliós Oroszország támadását és eddig még győz. 1940. II. 15.

1938. III. 18.

Reggel félig felébredve, félig még álomban, igen nagy félelem fogott el amiatt, hogy nem imádom a Jóistent kellőleg. Világosan láttam, hogy mily elképesztően visszás helyzet és mily nagy eltérés az objektív, szükségszerű rendtől az, hogy fél napokat leélek komoly ima nélkül. Éreztem az imanélküliség, helyesebben: az Istennel való kapcsolat elvesztésének szörnyű felelősségét. Ettől rémültem úgy el. Olyan volt ez, mint mikor egy tanító bejár az osztályba, de ott benn csak bá-méskodik jobbra-balra és nem tesz semmit, míg aztán egyszer – félév után – rádöbben, hogy mily szörnyű mulasztást művelt. Szörnyű mulasztás az, ha mi nem szeretjük lángolóan a Jóistent, ha mi nem gondolunk rá. És ezt a mulasztást láttatta be velem a Jóisten kegyelme. Azóta állandóan vissza-visszatér ez a meg-érzés. Mert nem pusztá gondolat ez, annál sokkal több: van benne valami világos élmény: A Jóisten kifejezett imádására érzek igen erős indítást. És miközben szégyenkezve láttam, hogy bizony én mennyire elmulasztottam ezt, az a mentő gondolatom támadt – ami önmagában nagyon igaz is –, hogy ti. ne gondolattal imádjam a Jóistent, hanem tettekkel, s ebben pillanatnyilag meg is nyugodtam, s kezdtem magam vigasztalni azzal, hogy azért életemmel, mint ténnyel, imádkoztam! De rögtön jött a csattanó válasz és vele a szomorú tény egész belátása: Hát merem én az életemet imának nevezni? Így fest az imádságos élet?! Bizony, egészen jogos az én félelmem! Igyekszem is magamat összeszededegetni; persze, csak nagyon nehezen megy!

1938. III. 19.

Volt nálam dr. Takács¹³⁹ főtitkzelendő úr, aki most érkezett meg Bécsből, s ott élte át az egész Hitler-bevonulást. Úgy látszik, a mi magyar újságjaink is németzsoldban állnak, elhallgatják a teljes igazságot. Nagyon sok zsidó üzletet egyszerűen és szabályszerűen kiraboltak; nem lefoglalták vagy elrekvirálták, hanem kirabolták. Ez még szombaton volt, a bevonulás első napján. Másnap az egyik

¹³⁹ Talán: dr. Takács József (1911–1982) plébános, hittudományi akadémiai professzor, egyházi író.

bécsi pap arról prédikált, hogy hát volna a VII. parancs is, mire rögtön letartóztatták, mert „politizálni” merészelt a szószékről.

1938. III. 20.

Tovább folytatódtak az Isten imadására vonatkozó belátásaim. Nekem az a benyomásom, hogy mi az imadás fogalmát egészen meghamisítottuk: leszorítottuk a legsilányabb és legértéktelenebb módozatára: az ajkak mozgatásával és valamicske észmunkával, figyelemmel kifejezett hódolatra és kapcsolatra a Legfőnségesebbel. Pedig ez az imának a leggyatrább megjelenési formája. Az ima: maga az egész élet, legbelsőbb energiánknak szinte ontológiai Istenre-irányulása.

[...]

1938. III. 25.

P. Kerkaival sokat beszélgettem mozgalmunkról. Elhatároztuk, hogy szélesebb alapra fektetjük: társadalmi mozgalmat indítunk. Valami ilyesfélét: „Szociális Nép Mozgalom” [sic!]. Szóba került, hogy Bornemissza miniszterrel lehetne esetleg összeköttetésbe lépni, s őt felkérni titkos vagy nyílt fejevé a mozgalomnak. – Érzem, hogy mi itt most az ország történelmi fejlődését feszegetjük, s részt kérünk belőle, sőt tulajdonképpen irányító, vezető szerepre törünk. A katolikus, szociális, rendi Magyarorszáért!

Fr. Wachter öccse, aki III. gimnazista Ausztriában, hosszú levelet írt a helyzetről. Hát bizony, sokan behódoltak az új szellemnek. A kis öcskös azzal fejezte be levelét, hogy ha majd a vallást bántani fogják, megmutatja, hogy ő férfi! Pompás gyerek!

[...]

1938. III. 28.

P. Kardas¹⁴⁰ egy igen érdekes és abszolút hiteles esetet mondott el. Őneki magának beszélte el az illető, akivel megtörtént, s aki egy egészséges, józan, vasidegzetű magyar parasztgazda. Pár hónapja történt csak.

Ez a gazda Istentől elrugaskodott, hitetlen ember volt. Állandóan förtelmesen káromkodott, s nem hitt se Istenben, se ördögben. Természetesen templomba se járt sohasem, családjával is nagyon rosszul bánt. Egyszer éjjel jött haza, és iszonyú káromkodások között tért aludni. De alig fekszik le, sóhajtozást és mocorgást hall. Először azt hitte, hogy a felesége jött át hozzá a szomszéd szobából, ahol

¹⁴⁰ Kardas (1931-ig Pezenhoffer) József (1895–1983) jezsuita szerzetes, orvos, lelkipásztor.

betegesen feküdt az édesanyjával együtt. Rá is szól, de nem kap választ. Felkel, és átmegy a szobába, de a feleségét csendben az ágyban találja. Visszajött, és még igen távol volt attól, hogy nagyon féljen. De a sóhajtozás újra kezdődött. Ekkor már kezdett megijedni, és ismét átment felesége szobájába, mire egészen világosan és érthetően ezt hallotta: Azt hiszed, hogy ide nem tudok utánad jönni? – És ettől kezdve egy hang állandóan beszélt hozzá. De csak ő hallotta. Akkor rémült aztán félholtra, amikor ez a hang azt mondta, hogy ő az ördög, és most hiába már minden, vinni fogja elevenen a pokolba. Olyan rosszullét fogta el erre az ijedtségtől, hogy az édesanyja elszaladt az esperes úrért, hogy jöjjön, mert a halálán van. Az ördög akkor azt mondotta neki, hogy a gyónás és az utolsó kenet sem fog neki használni, mert csak azt fogja mondani a gyónásban, amit ő majd diktál neki. Úgy is lett! Nem tudott semmi mást meggyónni és kinyögni, csak azt, amit az ördög mondott neki. Világosan látta az ember, hogy az esperes úr int, hogy megbolondult vagy pedig egyáltalán nincsen az eszénél. Pedig teljesen eszénél volt, csak képtelen volt bármit is magától mondani.

Mikor az esperes elment, az ördög hirtelen taktikát változtatott, s azt mondotta, hogy most nem viszi el, hanem életben hagyja, de esküdjön fel neki, s akkor úgy fogja őt védeni, hogy még a golyó sem fogja.

Erre a kegyelem utolsó szikrájaként az a gondolata támadt, hogy úgy látszik, még sincs az ördögnek teljes hatalma felette, mert akkor már elvitte volna. Ezért most felkel, s elmegy az esperes úrhoz, és igazán meggyónik. Nagy zajt csapott erre az ördög: hogy ez már úgysem használ semmit. Azt is mondotta, hogy sokan vannak, akik neki így felesküdték.

De az ember erőt vett magán, és azt mondotta a feleségének és anyjának, hogy elmegy gyónni. Azok csak néztek, és erősítették, hogy épp most gyónt meg. Az nem számít semmit, válaszolta.

Útközben folyton beszélt hozzá az ördög, akit azonban egyáltalán nem látott. Azt hiszed, mondotta, hogy nekem nincs bejárásom a templomba; akik odajárnak, azoknak háromnegyed része az én hívem. Te úgyis elkárhozol, nem menekülhetsz! De az ember mégis jól meggyónt, s mindjárt meg is áldozott. Az ördög egészen az áldozás pillanataig állandóan beszélt hozzá, s utolsó szava az volt: Most kiszabadultál a kezem közül, de csak még egyszer vétkezz!

Azóta az ember teljesen megtért, többet nem káromkodik, s a Manrézába¹⁴¹ is eljött lelkigyakorlatra; ott mondotta el mindezt P. Kardasnak, s felhatalmazta, hogy nevével együtt bárhol elmondhatja.

Íme, a *corpus mysticum satanicum*¹⁴². Az ördög országa ilyen a földön. Ki tudja, Lenin, Goebbels nem ilyen megszállottak-e? A tény, hogy a szentírásban találunk ilyen eseteket, tehát lehetséges a való világban.

1938. III. 29.

Állandóan növekedni érzem felelősségemet a Jóistennel szemben. Most nincsenek világos, elsodró élményeim, de a hit szemével annál jobban látom, hogy mit kell tennem, hogyan kell kitartanom az Isten-szolgálatban. Olyan vagyok, mint aki sötétben jár, de az irányt jól tudja, s ezért vakon siet előre. Én is vakon sietek most előre. Minden legkisebb szabályt is betartani! Megőrizni a szerzetesi szellemet, a testvéri szeretetet gyakorolni, és keresni a kapcsolatot a Jóistennek! Hogy aztán a Jóisten akar-e belőlem többet is kihozni, az az Ő dolga; én csak tegyem meg rám eső köteles részt. Azért írom ezt le, és azért hangsúlyozom ezt többször magamnak, mert újabban előjött valami szomorkás gondolat arról, hogy a Jóisten elejtett már engem a magasabb kegyelmek, a misztikus imaélet számá-
ra, pedig ezen az úton elindítani látszott. Legyen érte hála, hogy ennyit is adott! Ha van velem valami szándéka, úgyis ismét foglalkozni kezd majd velem a Jóisten. Én erre csak azzal készülök, hogy igyekszem szentül élni, hogy a Jóisten kegyelme készen találjon.

Légy, Uram, ezerszer áldott! Te oly jó vagy! Te oly igazán minden szeretetre egyedül méltó jóságos Atyánk vagy! Te Deum laudamus¹⁴³ ...! Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi!¹⁴⁴ Kell ennél nagyszerűbb hivatás!?!

1938. III. 31.

Óriási fegyver az egyház kezében a gyónás! Tulajdonképpen ezzel nyúl be leg hatásosabban az emberek alakításába. A legbizalmasabb hangon tudom rábeszél-

¹⁴¹ Manréza: jezsuita lelkigyakorlatos ház Budapesten, Zugligetben 1927–50 között.

¹⁴² *Corpus mysticum satanicum*: 1. *Corpus mysticum* jelentése: titokzatos test. A katolikus teológiában a *Corpus Christi Mysticum* egyrészt az egyházat, másrészt az Eucharisziát jelenti. A *Corpus mysticum satanicum* kifejezéssel Nagy Töhötöm a sátán titokzatos evilági megnyilvánulására utalt.

¹⁴³ Téged, Isten, dicsérünk! (Ókeresztény himnusz kezdete.)

¹⁴⁴ Dicsérjétek az Urat minden népek, dicsérjétek őt minden nemzetek! (117. zsoltár)

ni őket, hogy elhagyják vétkeiket. Gyónáson kívül ezt sehol és soha így meg nem mondhatnám. Nem is tudnám, hogy mi a hibája, bűne.

Pl. a rókusi elemiben is több gyereknél egészen feltűnő megváltozást látok. Kezdődő súlyos hibák, bűnök elmaradnak. A gyónás nélkül azóta csak még jobban beleragadtak volna a piszokba, de így kiláboltak.

Oh, Uram, mily kimondhatatlanul hálás vagyok, hogy engem is pappá tettél, hogy én is menthetem így az embereket. Budapesten – gondolom, a ferencesek templomának az oldalfalán van a híres „árvízi hajós” reliefje. Hát én is ilyen „árvízi hajós” vagyok, aki ezerszer több embert mentek meg, és pedig a sokkal fontosabb élet számára!!

1938. IV. 1.

Sokat gyóntattam elsőpénteken, és ismét találkoztam a „szegény emberekkel”, akiknek a problémája már annyiszor izgatott. Jöttek szegény, elázott, rongyos asszonyok, akik lelkéből áradt a kegyelem illata. Tele vannak nyomorúsággal, bajjal, és mégis megnyugszanak az Isten akaratában. Minden második szavuk az Isten: Isten adta, Isten elvette, Isten segített, Isten segíteni fog, Isten majd megjutalmaz... és ismét csak az Isten, csak az Isten! Megdöbbentően eleven hittel bíznak a Jóisten mindent kiegyenlítő igazságosságában, s odaát várnak mindent. Semmi bűnük nincs, csak néha egy kicsit zúgolódnak, de az inkább csak az éhség és az agyondolgozott test szava. Egyszerűek, áttetszőek, nincs bennünk semmi tettetés, és a lelkük legbelsejéig jók. Ez így van! Az utolsó betűig. Mikor egymásnak kitipegett a gyóntatószékből, utána néztem, és azt mondtam magamban, hogy ilyenek az Isten élő szentjei, akiket a jóságos Isten csak úgy titokban avat szentté! Kértem is többtől, hogy imádkozzék értem. Még ők hálálkodtak, hogy ezt kértem. Ezek a Szodoma és Gomora igazai, akik miatt az Isten még mindig kegyelmez és irgalmaz nekünk, többieknek.¹⁴⁵

Ezek a szegények tudatlanok és együgyűek, talán írni és olvasni sem tudnak, nincs bennük semmi előkelőség, semmi jómodor, semmi sliff, semmi elegancia; esetlenek és szálnalmasak... igen! minden oly mértékegység, amely végtelen távolságban van Isten mértékétől. Ez a világ, a látszatvalóságok mérővesszője: a jómodor, a megjelenés, hogy a pénzt ne is említsem, mert az meg egyenesen kívül van a személyiségen. Az Isten mértékegysége, a világ alkotójának súly-, űr, és hosszmértéke más, mint a mienké. És az a baj, hogy még mi, lelki emberek is a világ mérővesszőjével a kezünkben járjuk a világot, s akikre nem illik rá: a bü-

¹⁴⁵ Szodoma és Gomora története: Lásd: Mózes első könyve, 18. és 19. fejezet.

dös és fokhagymás-szagú szegények mellett finnyás orral elmegyünk! Pedig ugyanakkor van egy isteni mértékrendszer, amely szerint ezek a rongyos szegények a „jómodorúak” és a „sikkesek” és az „előkelők”, és azok a földi úri nagyságok a ganéjból-jöttek, az utálatkeltésig modortalanok és bűdösek.

Ez a két-világ teóriája! Az angyalok így látják a nyüzsgő városokat. Azoknak belső részei a nyomortanyák, a lelki bankhiénák és a külvárosok a fényes negyedek.

És itt valóban magában az állapotban van valami, ami miatt a szegény emberek Isten kedveltjei, eltekintve egyes gazdagok személyi érdemeitől. Az „állapotok” közül a szegénység az Isten által kitüntetett állapot! Miért? Mert az Isten mértékegységei szerint ezek a nagyok és súlyosak, ezek az egyszerűek és őszinték, ezek az örök értékek hordozói. A gazdagok ellenben – ismét eltekintve az egyéni érdemeiktől – a látszat-mértékegységek felmértjei, ők egy oly mértékrendszer – a sliff¹⁴⁶, a jó modor, az ügyes fellépés, intellektuális csiszoltság – bemutatói, amely mértékrendszer az Isten szemében semmit sem ér.

Azt hiszem, most találtam meg az egész probléma megoldását. Talán nem fejeztem ki magamat elég jól, de most mint élmény él bennem, hogy itt a két értéksík és értékrendszer találkozásáról van szó, és hogy itt a látszat-, a mulandó világ találkozik a való örök-világgal s ezek objektív megjelenési formájával.

1938. IV. 2.

Megindult az országos nagy népmozgalom! Most csütörtökön (III. 31.) P. Kerkai hirtelen elhatározással felutazott Budapestre. Vida Pista¹⁴⁷ már várt rá a vasútnál, mert írt neki előre a Páter. Délelőtt 11 órára már összehívták a nevesebb katolikus szociális vezetőket az A. C. helyiségei közül az egyikbe. Ott volt P. Varga¹⁴⁸, Nyisztor dr.¹⁴⁹, Közi-Horváth¹⁵⁰ és mások. P. Kerkai tíz pontban előadta a tervét,

¹⁴⁶ Sliff: úri viselkedés (szó szerint: csiszoltság).

¹⁴⁷ *Vida István* (1915–1996): jogász, szociálpolitikus, társadalmi szervező, antikvárius, könyvtáros. 1936-tól aktívan részt vett különböző keresztény-szociális mozgalmakban, fontos szerepet játszott a KALOT, az EMSZO, és a Hivatásszervezet kibontakoztatásában. 1944-ben a nyilasok, később pedig a kommunisták üldözését kellett elszenvednie. 1971-től 1995-ig a Német Szövetségi Köztársaságban élt és dolgozott.

¹⁴⁸ *Varga László* (1901–1974): jezsuita szociológus. 1952-ben nyugatra emigrált. 1953–56 között a vallon jezsuiták eegenhoveni főiskoláján szociológiát tanított, majd belgiumi magyar főlelkész volt.

¹⁴⁹ *Nyisztor Zoltán* (1893–1979) újságíró, katolikus pap és szónok, a két világháború közötti magyar közélet ismert és meghatározó személyisége. 1945/46-ban mind a magyar, mind az orosz hatóságok egy időre letartóztatták. 1946 nyarán Nagy Töhötöm szöktette nyugatra.

amelyet utolsó részletéig elfogadtak valamennyien. Kb. ezeket adta elő a Páter: az országban most olyan nagy a bizonytalanság és félelem, hogy bármely erőszakos kisebbség épp úgy a kezébe tudná kaparintani a hatalmat, mint 1918-ban. A nyilasok erre készülnek, s ha sikerül nekik, mi elvesztünk. Tehát indítani kell egy olyan hatalmas népi mozgalmat, amellyel a nyilasok kénytelenek lesznek majd koalícióba lépni vagy legalább nagyon súlyosan számolni. De elsősorban törekedjünk ezt megelőzni azzal, hogy mi törünk politikailag is hatalomra a rendi állam megvalósítás útján.

Eszközök a következők: egy egyetemes, hangos, óriási népi megmozdulást fel-támasztani a már meglévő *Döfi*-szervezet útján. 25-30 falu jöjjön össze egy-egy városba demonstrációs nagygyűlésre, amelyet Szt. Istvánról lehet majd elkeresz-telni, s így a hatóság is nem szólhat semmit! Ezek a gyűlések legyenek tökélete-sen megszervezve. A mi szegedi híres plakátjainkat ládákban elküldjük az egyes helyekre. Adjunk ki programot és röpiratot milliós példányban. A hang legyen erőszakos, követelő, beszéljünk, mint akik már hatalmon vagyunk. Frappírozzuk az országot! Az egyes gyűlések után titkáraink járják be – hívatlanul is! – a részt vett falvakat, s ott szervezzék meg a mozgalmat. – Megjegyzem: 10 ilyen nagy-gyűlés a mai napig már le is van kötve, s a szervezése már meg is indult. – Prog-ramunk: mindenekfölött magyar és nemzeti! Nálunk senki sem lehet nagyobb hazafi! Szt. István újjáépített birodalma a Kárpátok medencéjében! Rendi alapon! A szociális bajok orvoslását kíméletlen hangon követeljük, s nem vállalkozunk arra, hogy a papi birtokok éjjeliőrei legyünk. Földbirtokreform és telepítés. To-vábbá a zsidókérdés megoldása, ha kell, radikális eszközökkel.¹⁵¹ Jövedelmeiket elapasztani, őket arányosan megvámolni és megadóztatni... stb. És végül krisztu-si alapon, mert keresztények vagyunk! S ez a *distingtívumunk*¹⁵² a nyilasoktól. Minderre szükséges legalább 20.000 pengő, amely pénzt P. Kerkai és Közi-Horváth fogják összekoldulni a püspöki kartól. – A röpirat megszerkesztését P. Varga mindjárt elvállalta. Dr. Nyisztor pedig a sajtópropagandát. Ultimátumot intéz az Új Nemzedékhez¹⁵³, hogy fogadja el radikális hangú cikkeinket, amelyet

¹⁵⁰ Közi-Horváth József (1903–1988), pap, keresztény-szocialista szervező, országgyűlési képviselő. 1948-ban emigrációra kényszerült.

¹⁵¹ E kijelentés helyes értelmezéséhez és megítéléséhez lásd az 1938. IV. 20-i naplóbejegyzést is.

¹⁵² Distingtívum: megkülönböztető jegy/tulajdonság.

¹⁵³ Új Nemzedék: katolikus szellemű politikai, szépirodalmi és közgazdasági folyóirat (napilap 1919-től 1944-ig).

eddig kivétel nélkül a papírkosárba juttatott. (A GYOSZ¹⁵⁴ pénzeli és így az is zsidóbérenc lett.) Továbbá az összes lapokat el kell árasztani hangos cikkeinkkel.

A névben nem tudtak Pesten megegyezni. Mi itthon P. Kerkaival és Farkas Gyurival¹⁵⁵ ebben állapodtunk meg: „Magyar Rendi Népmozgalom”. A rövid neve úgyis csak „Népmozgalom” lesz. S ebben helyet talál majd minden társadalmi osztály.

Így pl. a szegedi egyetemi hallgatók szervezése már megindult. Az egyik Döfítitkár, Dr. Miklósi Laci¹⁵⁶ végzi. – Mindenkit bevonni a mozgalomba. És oly gyorsan, hogy az ország magához se térhessen. Egy év múlva vagy a mienk a hatalom, vagy elsöpörnek bennünket. A végső kétségbeesésünkben szántuk el magunkat erre az utolsó lépésre, amelyben tulajdonképpen mindent feltettünk a kockára.

Ma este P. Kerkai itt Szegeden a Felsővárosi Legényegylet nagygyűlésén már ki is hirdette a mozgalmat!

1938. IV. 3.

Szentmisémet a mozgalomért ajánlottam fel. Egyáltalán ez az egész nagy erőfeszítés kizárólag a Jóistenért történik. A hazaszeretetet is ő parancsolja. Ha nem hinnék Istenben, akkor nem hinnék a hazában sem. Épp a szentmise alatt világított be igazi átütő természetfölötti fénnel, hogy még a politikában is csak az Istent lehet és kell keresnünk, ha nem akarunk a látszatvilág ürességeiben elsüllyedni. Amikor a kezemben tartottam a Szentostyát és a kehely fölött keresztet rajzoltam le vele, s kimondottam az egész világmindenség végső programját: „per Ipsum, et cum Ipso et in Ipso ... omnis honor et gloria”, akkor láttam, hogy a mi mozgalmunk is ezt akarja elérni. De azt is épp ily világosan láttam, hogy mi mily kis csepp vagyunk az Isten végtelen dicsőségóceánjában. Tehát végeredményben nem vagyunk fontosak, s ezért ne is értékeljünk túl semmit, még egy ilyen nagyszerű országos mozgalmat sem! Az teszi naggyá és oly fontossá, hogy az életünket is bármely pillanatban odadobjuk érte, mert az Isten ügye.

Az egész mozgalom eszméjét és minden gondolatát és minden lelkesedését az oltártól hozzuk el. Ott is merítünk erőt, s ott leszünk nyugodtak is az eredményt

¹⁵⁴ Gyáripárosok Országos Szövetsége (GYOSZ) országos gazdasági, munkaadói érdekképviselői szövetség (1902–1948; 1990-).

¹⁵⁵ Farkas György (1908–1991) jogász, politikus, a KALOT egyik fő szervezője és ügyvezető igazgatója, a Demokrata Néppárt országgyűlési képviselője.

¹⁵⁶ Miklósi László (1912–2011) jogász, szerkesztő, a KALOT vezető munkatársa, 1989-ben részt vett a KDNP újra indulásában.

illetőleg. Nem magunkért tesszük. Az Istenért; az Ő kezében vagyunk. – Valóságos élmény bennem ez a mindenben túlemelkedő, magas szempont. Világosan látom az értékek és célok helyes rendjét. Ez adja meg a szent fanatizmusomat is.

Ma elbeszéltem mozgalmunk velejét az orsolyák¹⁵⁷ tisztelendő főnöknőjének, és nagyon kértem buzgó imáit, mert ez a legfontosabb. Isten segítségével, ha megfeszülünk, sem érünk el semmit.

Csak az Isten, csak az Isten! Minden más csak alárendelt dolog!

1938. IV. 4.

Szentmisém alatt Krisztus jelenlétének valóságos élményszerű megélése egészen lenyűgözött. Jaj, micsoda világosan láttam, tudtam, éreztem, hogy magát az Istenembert tartom a kezemben: húst és vért, történelmi valóságot, akiről előzőleg az evangéliumban olyan nagyszerű dolgokat olvastam. Ez igazi nagy kegyelem kellett hogy legyen, mert ilyet magamban előidézni sohasem tudtam és sohasem tudok.

Különben egész lelki életemben ismét valami mozgolódást érzek. Már maga az, hogy oly világosan látom pl. a mozgalom Istenre-irányulását, már ez is nagy kegyelem. Mert ezt élményszerűen látom. Tudom, hogy minden munkánk ezen a téren imádság és Isten-tisztelet.

[...]

1938. IV. 8.

Beszélgettünk egy ferences páterrel, aki több évig Németországban volt, s az ottani magyarokat pasztorálta. Most hazajött látogatóba, Magyarországra. A várnál a németek teljesen levetkőztették, s neki anyaszült meztelenül két óráig kellett a szobában várnia. Minden ruháját elvitték, és egyenként annyira átvizsgálták, hogy pl. még a cipője talpát is felbontották és a kordáját is éles késsel végig fölmetszették.

A németországi állapotokról azt mondotta, hogy ott oly döbbenetes gazdasági nyomor van, hogy Hitler, ha nem akart elbukni, kénytelen volt Ausztriát, ezt az új éléskamrát elfoglalni és kifosztani. Evvel újabb szenzáció foglalkoztatja az embereket, s egy kis ideig ismét megszilárdult a párt tekintélye.

¹⁵⁷ Orsolyiták (lat. Ordo S. Ursulae, OSU): Szt. Orsolya oltalma és neve alatt tevékenykedő leánynevelő női szerzetesrend.

1938. IV. 10.

Lelkemben nagy hullámvázások vannak: hol elvesztek minden kapcsolatot a Jóistennel és teljesen szétszóródom, hol pedig megint feltápáskodni érzem magamat. Istenem, segíts!!

1938. IV. 11.

Szentmisém alatt a szentáldozáskor kezembe vettem a hófehér ostyát, s nagy keresztet írtam le vele magam előtt: „Corpus Domini Nostri Jesu Christi custodiat...”¹⁵⁸. S miközben néztem azt a törékeny kis fehérséget, a hitnek különös hulláma öntött el. Nem tudom én leírni, de valami megrökönyödés-féle vett rajtam erőt. Hát e mögött van maga a végtelen, örök Isten?? S ez a szó, hogy „Isten”, hihetetlen nagyra nőtt előttem. Áramütésként ért a gondolat, hogy én egy személyt, egy élő, gondolkodó, érző személyt tartok a kezemben, holott látszólag csak egy kis fehér ostya az egész. Ide hit kell! Villant fel a gondolat, és talán még soha oly világosan nem éltem át azt, hogy tulajdonképpen mi is az a hit. Igen, ez a hit, hogy én így tartom a kezemben magát a történelmi Krisztust! Hiszek, Uram, hiszek! Vak vagyok, Uram, vak vagyok, és csak hiszek, mert Te mondtad, hogy az Oltáriszentségben jelen vagy. Csak ezért hiszem, semmi másért.

Minden – mondom – az alatt az egy keresztség alatt intuitíve, vakító fénnel villant elém. Még arra is gondoltam, hogy ennek a kis Ostyának egyetlen morzsájáért cserébe semmit sem adnék¹⁵⁹. Épp tegnap voltak itt a kongregációs otthonban rókusi gyerekek, mert felolvastam nekik P. Torres gyönyörű levelét Brazíliából, s bizony megmozdult a szívem, hogy nekem ilyen aranyos és bájos kicsikéim sohasem lehetnek, sőt még ezeket sem szabad szeretnem, csak egészen természetfölöttien. Most a keresztség alatt ez is az eszembe jutott, még pedig úgy, mint egy igazi, nagy realitás, valóság, fizikai, megfogható valóság ennek a kis fehér ostyának a valószerűtlensége és látszólagos bizonytalansága mellett... s diadalmas örömmel a kis fehér Ostya mellett döntöttem: azt választottam az élet legédesebb és legszebb valóságaival szemben. Hűséget esküdtem a valóságosan jelen levő Krisztusnak, mert hittem, rettentő erősen hittem!!!

Talán soha ennyi gondolat-, érzés- és meglátás-komplexum egyetlen rövid pillanat alatt!!

Deo gratias!!

¹⁵⁸ Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat animam tuam in vitam aeternam: A mi Urunk Jézus Krisztus Teste őrizzen meg engem az örök életre.

¹⁵⁹ „semmit sem adnék” helyett nyilván: „semmit se fogadnék el”.

[...]

1938. IV. 19.

P. Kerkai volt vagy négy püspöknél, és pénzsegélyt kért a mozgalomra. Pénzt nem kapott, de szép ígéreteket elég bőven. Megérdemli a magyar katolikus egyház, hogy egy feneketlen üldözés szakadjon rá, mert nem úgy használja fel a földi javakat, mint ahogy ezekben a nehéz időkben kellene. Majd jönnek a nyilasok, és mindent el fognak venni. Most még lehetne sokat menteni, de ha a fejük egyszer be van zsindelyezve! Lindenberger¹⁶⁰ apostoli-helytartó úr azt mondta P. Kerkainak, hogy a püspöki kar tavaszi konferenciája olyan volt, mint valami gombozó gyerek-társaság. Délre mindent elintéztek, a párbér beszédének a kérdését és még néhány hasonló piszlicsaré dolgot, aztán siettek ebédelni. A mai óriási problémák még csak szóba sem jöttek. Minden recseg-ropog körülöttünk, és a püspöki kar egy percnyi időt erre nem szentelt. Mindezt Lindenberger méltóságos úr mondotta kb. egészen szórul szóra.

1938. IV. 20.

Ausztriából jött emberek beszélnek, hogy a német csapatok egy nap szabadrablást kaptak a zsidó családoknál. Autószámra hordták, rabolták el az ezüstműt, a drága szőnyegeket és egyéb mozgatható értékeket.

Valóban páratlan az északi faj kultúrfölénye és műveltsége. – Mi lesz még itt Magyarországon!? Csak majd aztán lássák ezek a hazát tudatlanul eladó nyilasok, hogy hogyan állhatnak majd meg a történelem ítélőszéke előtt!

1938. IV. 23.

Ma angyalokat gyóntattam. Az orsolyák elemi iskolájában elsőáldozókat. Ilyeneké a mennyek országa!

1938. IV. 24.

Nagy, ünnepélyes elsőáldozás az orsolyáknál. Én miséztem, és egy kis beszédet is tartottam.

Du. kiköltözködtem a villára, hogy a grádusra jobban tudjak készülni.

[...]

¹⁶⁰ *Lindenberger János* (1869–1951): egyházmegyés pap, spirituális, dogmatikatanár, apostoli kormányzó.

1938. IV. 29.

Lassan betekintést nyerek a villai¹⁶¹ gazdasági dolgokba. Tipikusan barát-gazdálkodás folyik, persze a legigazibb és legjobb jóakarattal mellette.

A villánk története az elmúlt 10 évben a következő: P. Elsasser¹⁶² minisztersége¹⁶³ alatt építettek nagy költséggel 3, sage¹⁶⁴, három üvegházat. Egész télen fűtötték, de még az eltüzelt szén árát sem hozta be. Új miniszter jött, P. Tímár¹⁶⁵. Mindjárt lebontatott két üvegházat (a harmadik tönkremenve még ma is áll), és tyúkfarmot rendezett be. Vett keltetőgépet stb. A tojások fele nem kelt ki, s a tyúkok úgy elpusztultak, hogy az egész farmot a végén, pánikszerűen, három alkalommal az utolsó darabig megettük. Csak három étkezésre volt elég az egész évi fáradozás és költségek. De ismét új miniszter jött, új tervekkel, P. Rayle¹⁶⁶. Eladta a keltetőgépet, és kezdett gyümölcsöst ültetni. Ez szerencsés kezdeményezés volt, de a következő minisztereket mindegyiket Budapestről, a provinciátuságtól [sic] kellett letiltani, hogy a gyümölcsfákat ki ne irtsák. Ez annyira ment, hogy P. Müller Fülöp minisztersége alatt a villa egyenesen a pesti P. Socius kezelése alá tartozott, már ti. a gyümölcsöst illetőleg. Szóval itt volt az új miniszter, P. Müller Fülöp¹⁶⁷. Ő nem kezdeményezett semmit, csak teljesen elgazosította az utakat. Rövid uralmát P. Krajnik¹⁶⁸ váltotta fel, aki disznóhizlálásra rendezkedett be: vett annyi kis malacot, ahányan voltunk a házban, 48-at. Mindezt pedig ősszel, és „hizlalni” kezdte. De csak krumplit adott nekik, amitől persze még csak nem is nőttek. Gírhések maradtak, vakarcsok, úgyhogy illő veszteséggel egyenként kellett őket eladogatni. Valamit ettünk is belőlük. Ezzel aztán megszűnt a disznóhizlálás és P. Krajnik uralma is. Jött P. Keszeg¹⁶⁹. Tehénészetet állított be. Vett is 3 tehenet, amelyek közül kettőt egy hónap múlva 300 P. veszteséggel kellett eladni. Ugyanis becsapták: megvettük mint tejelőket, és elapadtak, s el kellett adni mint vágómarhákat, mert több répát ettek, mint amennyi értékű tejet adtak.

¹⁶¹ A húszas években vettek meg a jezsuiták egy kis gazdaságot az akkor még beépítetlen Új-Somogyi-telepen, ahol egy nyaralót és kápolnát is építettek. Ide jártak ki pihenni a szegedi jezsuiták. Itt működött először, rövid ideig, KALOT főiskola.

¹⁶² *Elsasser Gyula* (1879–1958) jezsuita szerzetes, ifjúsági, szociális szervező.

¹⁶³ Miniszter (itt): a gazdasági ügyek intézője, gondnok.

¹⁶⁴ Sage: mondd

¹⁶⁵ *Tímár Máté* (1895–1971) jezsuita szerzetes.

¹⁶⁶ *Raile Jakab* (1894–1949) jezsuita szerzetes.

¹⁶⁷ *Müller Fülöp* (1881–1970) jezsuita szerzetes.

¹⁶⁸ *Krajnik György* (1883–1966) jezsuita szerzetes.

¹⁶⁹ *Keszeg Imre* (1895–1972) jezsuita szerzetes.

Íme, a villai gazdaság vázlatos története. Minden miniszter előbb lerombolta az előbbi munkáját, ha ugyan az még fennállott, aztán újat kezdett, de kivétel nélkül, helyesebben egy kivétellel, mindig súlyos ráfizetéssel. Barátgazdálkodás.

[*Későbbi beszúrás:*] Egy újabb adat: 1939 tavaszán Fr. Kiss oly alaposan megpermetezte a gyümölcsöst, hogy közel 120 fát ki kellett vágni, mert elégték a nikotintól. – A másik tehén pedig ellésben megdöglött, nem kezelték jól.]

1937. IV. 30.

Többfelé valóságos kis imádkozó hadsereget mozgósítottam a grádusom [a grádusvizsgám] érdekében. Írtam Esztergomba az apácáknak; a Szíjártó család már legalább egy hónapja rengeteget imádkozik erre a szándékra; az itteni orsolyiták is igen buzgón kérik a Jóistent értem, úgyszintén a kis elsőáldozók. Ma aztán a rókusi elemít is mozgósítottam. Dolch¹⁷⁰ tanítónő igazán szent életű egy leány. Csodálatos dolgokat ér el a kis ártatlan tanítványaival, s most ezek az ártatlan apróságok valósággal megrohamozzák az eget az én érdekemben. Kilencedet kezdenek, napi szentmisét hallgatnak, naponta több szentséglátogatást végeznek... és így tovább. És micsoda hittel és buzgósággal végzik mindezt! Igazán megszegyenítenek bennünket!! Az én „kis családomnak” nevezik magukat, mert egész éven át én gyóntattam őket minden elsőpénteken.

Bizony elhatároztam, hogy mindig fogok ilyen „kis családokat” szerezni, hadd legyen állandóan bőséges imafedezetem!

1938. V. 1.

Rettentően ki vagyok merülve. Éjjelente aludni sem tudok. Csak még azt a másfél hetet kibírjam, aztán fűtyülök minden tanulásra. Nagy dolog ez, hogy így a végére értem szinte végtelennek tetsző rendi tanulmányaimnak. Most aztán: hic Rhodus, hic salta!

1938. V. 3.

Beszéltem P. Kerkaival mozgalmunkról. Gyönyörűen halad előre. Engem is már nagyon várnak. Szálasi főtitkára igen szép levelet írt a Páternek a múltkori megbeszélésük után. Viszont P. Kerkai meghívta őket, hogy inkognitóban jöjjenek el a budapesti nagygyűlésünkre és vidéki seregszemléinkre is. Világosan látszik, hogy nagyon respektálnak már bennünket.

¹⁷⁰ *Dombrádi (Dolch) Anna* (1903–1988): tanítónő. Írása: Emlékek a rókusi iskola történetéből. Somogyi-könyvtári Műhely, 1982. 94-106.

Annál szomorúbb, hogy a katolikus táboron belül kezd felborulni az egység. Sok a szájhős, de kevés mer igazán dolgozni. Közi-Horváthnak kellett volna összeállítani egy közös programot az összes katolikus megmozdulások számára. Persze, hogy egy vacak betűt sem írt meg nagyhétig, pedig addigra kész kellett volna hogy legyen, mert ezzel járta volna be a püspökök Dunán inneni részét P. Kerkai, a dunántúliakat pedig Közi-Horváthnak kellett volna végigkoldulnia. Ezt – saját bevallása szerint – Közi-Horváth úr szégyellte. Erre P. Kerkai a ráeső püspököket sorra járta, de mert nem volt meg a közös program, hát az agrármozgalom számára gyűjtött. Eleinte csak ígéreteket kapott, de most utólag, levelezésekkel stb.-vel mégis 10 ezer pengőt össze tudott koldulni. Tipikus jelenség, hogy most ezen a pénzen Közi-Horváth és Varga páterék osztozkodni akarnak. P. Kerkai azt válaszolta, hogy menjenek a dunántúli püspökökhöz, amint azt [korábban] el is vállalták; akkor talán osztozkodunk; különben is a közös programot nem írták meg, s így nem is azzal gyűjtött.

Úgy látszik, emiatt megnehezteltek, mert P. Kerkait meg sem hívták a napokban egyik döntő tanácskozásukra, pedig P. Kerkai éppen Budapesten volt!! Ezen a tanácskozáson elhatározták, hogy nem az általunk ajánlott és már országosan hirdetett „Rendi Népmozgalom” elnevezést fogadják el, hanem ezt az ostoba címet: „Cél-mozgalom”. Meg vagyok győződve, hogy ellentmondási viszketegségből tették, mert nem hiszem, hogy olyan egyszerű legyen az agyberendezésük, hogy ne látnák, hogy ez nem distingtívum, mert végeredményben minden mozgalom, még a kommunistáké is cél-mozgalom.

P. Kerkainak a gyűlés után P. Varga személyesen mondomta el a döntést. Kerkai hazajött, s azonnal írt levelet a tanácskozás minden résztvevőjének, külön-külön, amelyben tiltakozott az ostoba név ellen, s kérte a „Magyar Rendi Népmozgalom” cím elfogadását. Különben is kifejezte a csodálkozását, hogy a megbeszélésre meg sem hívták, meg sem kérdezték, holott mi vagyunk abszolút túlsúlyban, mi hirdetjük ezt már mindenfelé. Dr. Nyisztor azt válaszolta, hogy ő nem ragaszkodik a határozathoz, de Közi-Horváth és P. Varga igen megsértődtek. P. Varga aztán írt is egy tipikusan elkeseredett és igazságtalan Varga-levelet, amelyben P. Kerkainak szemére veti az „örök magyar külön véleményt”; de azt már nem veszi észre, hogy saját magukat ítélte el, és hogy ők voltak velünk szemben igazságtalanok. Azt is tudatták velünk, hogy a Cél-mozgalmat, mint az összes magyar katolikus mozgalmak közös elnevezését meg fogják hirdetni a

budapesti tattersalli¹⁷¹ munkásgyűlésen, amelyet most máj. 15-én fognak megtartani, s kb. 20.000 résztvevőre számítanak.

P. Kerkai annyira világosan látja, hogy ez az ostoba elnevezést, hogy „Cél”, fabatkát sem ér, és hogy ezt csak amolyan aszfalton járó szociológusok találták ki, hogy nem enged. Az egyébként olyan alázatos és simulékony Páter [Kerkai] most megírta, hogy az agrármozgalom nevében ne hirdessenek semmit a gyűlésen, mert mi ahhoz nem csatlakozunk! És igaza van! Van azoknak ott Pesten érzékük a dolgokhoz? Mi rendi államot akarunk! És ez a distingtívum legyen is bent a nevünkben. De, cél?!

Tipikus eset!

[...]

1938. V. 7.

Ismét egy újabb szempont a szegénység világtervi megítéléséhez: a gazdagok, a nagyok, a hatalmasok nagy hangon „intézik” a világ sorsát. Kiabálnak, felforgatnak, de – általában lehet mondani – csak egy-két gyerekük van, talán még annyi sem. Statisztikailag kimutatott tény, hogy a művelt családoknak hamarosan magva szakad.

Ezzel szemben a szegény emberek nem sokat törődnek a világ folyásával: élnek, dolgoznak, megművelik a földet, 8-10 gyereket felnevelnek, s mire a gazdagok családja kihal, ők benépesítik a földet. Vagyis csak a szegény emberek valósítják meg a Jóisten eredeti tervét: „Sokasodjatok, töltsétek be az egész földet, és műveljétek meg azt!” Ezért különösen kedveltjei ők a jó Istennek.

1938. V. 11.

A „Döfi” szegedi hivatásrendi szervezete megrendezte abszolút sikerrel és eredménnyel az első sztrájkot. A kárpitos segédek léptek sztrájkba száz százalékosan négy napig. Miniszteri biztos is jött le, és teljes sikert értek el. Óriásit nőtt a mozgalom tekintélye. A szociáldemokratáknak ezzel befellegzett. Egész csoportok testületileg lépnek át tőlük hozzánk.

Olyanok is vannak köztük, akik állandó detektív-megfigyelés alatt állnak. Nálunk mindjárt azzal a híres esti-reggeli lelkigyakorlatos kurzussal kezdik, amelynek keretén belül meg is gyónnak és megáldoznak.

¹⁷¹ Tattersall: A Nemzeti Lovarda a Kerepesi úton.

1938. V. 13.

Állítólag elfogtak egy moszkvai levelet, amelyben az az utasítás volt az itteni kommunisták számára, hogy lépjenek be a nyilasok közé, s miután így és ezekkel tönkre tették az egyházat, majd az országgal is könnyebben elbánhatnak.

Ez volna az oka a jelenlegi kormányválságnak, mert mind olyanok kerültek uralomra, akik nem német-barátok.

Imrédy¹⁷² a miniszterelnök. Nagyon buzgó, vallásos ember. Gyóntatója egy piarista pap, Zimányi, tegnap vagy tegnapelőtt írt egy levelet P. Kerkainak, amelyben kérte, hogy a mozgalom támogassa Imrédyt.

Ugyancsak a napokban járt lent Kerkainál a nyilasok egyik főembere, és nagyon szeretett volna kapcsolatot kiépíteni. A kisöreg azt mondotta neki, hogy ha a nyilasok egyetértenek velünk az egyház és a haza megvédésben, mi nagyon szívesen fogjuk venni az közeledésüket hozzánk. Itt minden szón hangsúly volt!! Egyébként azt is mondotta neki, hogy az a mozgalom, amelynek nincs világnézeti alapja, mégpedig keresztény világnézeti, a fenét sem ér! Sic! És ebben igen egyetértett a nyilas barátunk is.

1938. V. 14.

Krisztus jelenlétének a tudata ismét még erősödött [bennem]. Jaj, milyen félelmetesen világosan látom, tudom sokszor az Ő valóságos jelenlétét! Pedig mostanában többször olyan rossz voltam. Talán a végső ideg-kimerültség is magyaráz valamit, de annyi bizonyos, hogy a testvéri szeretetet többször erősen megsértettem. Mily szégyenkezve somfordáltam be ilyenek után a kápolnába. Éreztem a kemény szemrehányást. Majdnem elsüllyedtem szégyenemben!

1938. V. 15.

Szegény hazám helyzete kezd mindig kétségbeejtőbb lenni. Ma egészen levert a lábamról, mert láttam egy térképet a németországi Woche¹⁷³-ból, amelyen a fél Dunántúl és Budapest is a birodalomba van bekebelezve. Ezek a nyomorultak ezt akarják egész nyíltan!! És ki fog bennünket megvédeni? Külső hatalom soha! Mi magunk? Hiszen sok agyalágyult magyar várja Hitlert mint valami megváltót. Kevesen is vagyunk a német ellen... és túl sok a gyáva és hazaáruló köztünk, hogy dicsőségesen legalább megverekednénk függetlenségünkért. Jobb volna így

¹⁷² Imrédy Béla (1891–1946): gazdasági szakember, politikus, pénzügyminiszter, miniszterelnök (1938. máj. 14. – 1939. febr. 16), országgyűlési képviselő.

¹⁷³ *Die Woche*: németországi képes hetilap (1899–1944).

elpusztulni, mint szolganéppé süllyedni; pedig ez lesz belőlünk. De hogy engem akkor majd felkötnek, az is bizonyos, mert sohasem tudnék ebbe belenyugodni.

A kormányválság a felsőház nyomására történt, mert ott még akadt néhány jó magyar, akik észrevették, hogy ez a Darányi-féle¹⁷⁴ rongykormány képes még el is adni bennünket, annyira vallják a szerelmet annak a megvadult németnek.

Az is aggaszt, hogy Bobola Szt. András¹⁷⁵, akit csak a napokban avattak szentté, megjövendölte, hogy az ő szentté avatása után Magyarország el fog tűnni a térképről. Pedig az ő jövendöléseiben hiszek, mert azt is megjósolta, hogy jön majd egy nagy háború, amely után Lengyelország feltámad, s őt ezután fogják szentté avatni. S így is lett! Most mirajtunk a sor... és minden jel arra mutat, hogy be is fog következni a nagy válság.

1938. V. 16.

P. Petruch¹⁷⁶ beszélt egy magyar pappal, aki saját fülével hallotta magától Neumann Teréztől¹⁷⁷ egy nagy csoportos zárandoklat alkalmával a következőket: Németországban egészen elkeseredett vallásüldözés fog kitörni, amelyik majd nagy polgárháborút fog előidézni. A katolikusok győznek, s egy Habsburg herceget hívnak meg a német trónra. S mindezt 1940 körül!!!

Videbimus!¹⁷⁸ Adja a Jóisten, hogy így legyen! – Állítólag emiatt a németek megszüntették a Neumann Terézhez a zárandoklatokat, s őt magát is egy időre elzárták. Ez a jövendölés egyezne Raffolts Mária hasonló jövendölésével.

1938. V. 17.

Ez az utolsó estém, amikor még teológus és scholasticus vagyok. Holnap grádusozom. A többiek nem is akarják elhinni, hogy egészen nyugodt vagyok. Pedig így van! Most úgy visszagondolok a vég nélkülinek látszó hosszú-hosszú tanulmányi évekre. 1926-ban érettségiztem, s akkor léptem be. Most már 1938 van. Szinte hihetetlen! Elröpült ez a 12 esztendő. De gyönyörű volt az egyház fenséges és bazalt-kemény tanrendszerén átdolgozni magamat! Micsoda egységes, nagyszerű rendszer! Ezt egészen különösen most, a végén látom, amikor a grádus

¹⁷⁴ *Darányi Kálmán* (1886–1939): politikus, földművelésügyi miniszter, 1936 és 1938 között Magyarország miniszterelnöke.

¹⁷⁵ *Bobola Szent András* (1591–1657): lengyel jezsuita szerzetes, vértanú, Litvánia apostola, Lengyelország pártfogója.

¹⁷⁶ *Petruch Antal* (1901–1978): jezsuita szerzetes, főiskolai tanár.

¹⁷⁷ *Therese Neumann* (1898–1962): a katolikus egyház által eddig hivatalosan el nem ismert német misztikus, látnok, stigmatizált.

¹⁷⁸ Videbimus: majd meglátjuk.

vizsga anyagaként ismét átvettem az egész filozófiát és teológiát. Ismét láttam az apró részletkérdéseket, de átlebegte az egészet a nagy összefogó áttekintés. Az összefüggések kibontakoztak előttem; több dolgot s főleg több dolog jelentőségét csak most értettem meg.

Istenem, köszönöm Neked, hogy ezt az óriás földi kincset, a tudást megadtad nekem. Másutt ezt így soha nem kaptam volna meg. Deo gratias!!

1938. V. 18.

Mielőtt bementem volna a grádus-vizsgára, azt hittem, hogy sohsem lesz vége, amikor pedig kijöttem két óra után, el sem akartam hinni, hogy már vége van. R.P. Müller, P. Csávossy, P. Petz¹⁷⁹ és P. Fábry vizsgáztattak. Úgy érzem, sikerült, bár volt több melléfogásom és bizonytalankodásom, s ezért el is vághatnak. Nekem mindegy!

Óriási kő esett le a szívemről! 12 éve vártam erre az órára! Nem vagyok már „diák”, hát bizony ideje is, 30 éves vagyok. Amikor a grádus után a szobámba mentem, hát az ajtómon, egy nagy ívpapíron rajzot találok: „Egy lélek misztikus útja” címmel. A Tóni eszelte ki. Keresztes Szt. János Kármelhegy rajza után készítette.¹⁸⁰

Délután átmentem a Döfibe, s ott valóságosan szélütést kaptam, úgy megcsapott az élet szele. P. Kerkai előadta új terveit.

Felmerült az eszme, hogy a Döfi felmegy Budapestre, s én itt maradok az alföldi központ vezetésére, a hivatásszervezet kiépítésére és az egyetemi ifjúság megszervezésére. Az én feladatomban volna a háromnak egy szintézisbe való hozása.

[...]

1938. IV. 22.

Jászberényben nagy seregszemle. P. Varga, P. Kerkai beszélnek. Kb. nyolcezen jöttek össze, és ezekből mintegy 1500 legény.

¹⁷⁹ Petz Ádám (1904–1947): jezsuita szerzetes, főiskolai tanár (teológia, filozófia, pszichológia).

¹⁸⁰ „Keresztes Szent János (1542–1591) főművéhez, a Kármelhegy útjához készített egy rajzot. A rajz egy hegyet ábrázol: a tökéletesség és a végső beteljesedés hegyét. A hegy lábától három út indul el. A jobbfelé induló széles út ... az erényeknek az a széles útja, amely ... mindenki előtt nyitva áll. A balfelé elinduló ugyancsak széles út »a földi javakra« törekvő »tévelygő lélek útja«. ... ez az út kifejezetten tévút... Van azonban még egy harmadik út is: »a tökéletesség szűk útja«. Ez az ösvény nyílegyenesen vezet fölfelé a hegy csúcsára. Egyedül ezen az úton lehet eljutni az élet tökéletes beteljesedéséhez, Istenhez.” (Buji Ferenc: Előszó Coomaraswamy „Akimcanna: Önmegsemmisítés” c. könyvéhez)

A Mozgalom döbbenetes erővel tör előre! Miénk a jövő.

1938. V. 23.

Valósággal elsodort az élet. Készülni is alig tudok a beszédeimre és előadásaimra.

Délután megérkeztek a határra a jugoszláviai magyar biciklista zarándokok, akik a Világkongresszusra jöttek. 280-an voltak. Kimentünk vagy tízen a határra eléjük. Üdvözlöttük őket az Agrár Mozgalom nevében, s ünnepélyesen bevonultunk a városba.

Bizony, voltak, akik elsírták magukat, amikor hazai földre léptek.

Este pompás ünnepélyt rendezett a tiszteletükre a rókusi legényegylet. Ott is beszéltem. Különböző lelkigyakorlatokat adok a próbációs házban 17 iparoslegénynek. Amolyan esti-reggeli tanfolyam ez. P. Kerkai találománya. Egész nap dolgoznak a műhelyekben, s este bevonulnak: 8 órakor vacsora, $\frac{1}{2}$ 9 – $\frac{1}{4}$ 10-ig első előadás szociális kérdéssről, $\frac{1}{4}$ 10 után kis szünet, majd közel 10-ig lelkigyakorlatos előadás; reggel $\frac{3}{4}$ 5-kor felkelés, $\frac{1}{4}$ 6-kor lelkigyakorlatos előadás; 6-kor világnézeti-szociális, utána reggeli, aztán mennek munkára. Utolsó reggel közös áldozás, és a beszéd az oltártól evangélium után. – Igen szép eredményt mutat a fiúk lelkében.

1938. V. 24.

P. Kerkai megérkezett Budapestről, a P. Provinciálistól. Egy beadványt adott be a Prov. Atyának, amelyben kérte, hogy a központot felvihessük Budapestre, s hogy még egy évig együtt vezethessük ketten a mozgalmat. P. Prov. egyiket sem engedte meg. P. Kerkai megy próbációba a Manrézába, s én leszek egyedül a főtitkár.

Amikor ezt meghallottam, egészen lesújtott, mert annyira érzem gyengeségemet. A felelősség valósággal összelapított! Hát az én vállamra fog roskadni minden? El fogom én azt bírni? Hát ennyire túlértékeli a Prov. Atya az én képességeimet?

Csak abban nyugodtunk meg a kisöreggel, de ebben aztán tökéletesen megnyugodtunk, hogy ezt a gondviselés akarata, mert az engedelmesség útján jött. Tehát bátran előre! Úgyis az Isten ügyéért dolgozunk és nem magunkért, majd jön segítség onnan felülről. Uram, légy velem!

Felajánlottam magamat egészen a Jóistennek, csak Őérette akarok dolgozni!!

P. Kerkai külön jó híreket is hozott. Jászberényben hosszan tárgyalt Antal Istvánnal¹⁸¹, aki megmondotta neki, hogy Imrédy miniszterelnök a mi két mozgalmunkkal akarja végrehajtani nagy szociális programját. Antal lesz a propaganda-miniszter, és valósággal felesküdt a mozgalmunkra.

[*Későbbi beszúrás:*] Becsapott a gazember; meg is buktattuk, csak úgy repült a miniszterelnökségről. 1939. X. 4.]

Egyébként Imrédy másfél órát tárgyalt P. Vargával. P. Varga azzal jött ki, hogy valósággal megszégyenítve érezte magát, mert Imrédy jobban éli a hitet és a kereszténységet, mint ő. A gazdasági programunk tökéletesen megegyezik.

Óriási dolgok fognak itt kibontakozni! A Nagygyűlésünkön Imrédyt vezérnek akarjuk kikiáltani.

*

Este az egyetemi hallgatóknak tartottam előadást a modern kor két nagy eretnecségéről: a bolsevizmusról és a nemzeti szocializmusról. Utána ½ 11-ig vitatkoztunk.

1938. V. 31.

Lezajlott az Eucharisztikus Világkongresszus. Mi is felvonultunk, kb. 1500 faluból 15 000 parasztlegény. Óriási volt a siker!

Magáról a Kongresszusról nem merek írni, mert az gyatra kis hebegés volna ahhoz a lélegzetelállító fenséghez, szépséghez és bensőséghez, ami a valóságban volt. Gyóntatni a Hősök terén a nagymisék alatt!! S feloldozni 50 éve hitetleneket és nem-gyónókat!! Látni, hogy idős úriemberek mint sírnak gyónás alatt és után, minden szégyenkezés nélkül! Az embereket a lelkük legmélyéig rendítette meg a Kongresszus kegyelmi áradata.

Nyilvánvalóvá lett, hogy a hitnek ereje van!!! Csak a hit és kegyelem tud így és ennyire megmozgatni.

Életem legnagyobb élménye lesz ez a Kongresszus. Büszke vagyok vallásunkra.

*

Bennünket, agrárfjakat, kis mellőzés ért. Valójában nem volt oly tragikus, de mi kissé talán fel is fűjtuk, s így most sokan igyekeznek bennünket engesztelni, aminek nagyszerű haszna van. Pl. maga Imrédy, a miniszterelnök, telefonált a

¹⁸¹ Antal István (1896–1975): politikus, országgyűlési képviselő, miniszter.

főkapitánynak, hogy jelentést kér a felelősség kivizsgálásáról, amikor P. Kerkai elpanaszolt neki mindent.

*

Amikor hazafelé utaztunk, a vonatban összeültünk hárman: Dr. Sándor¹⁸² professzor, Dr. Rosta¹⁸³ és én, s csaknem egész úton az intelligencia megszervezéséről tárgyaltunk. Már régen forrt ez bennünk, de csak most nyert végleges kialakulást. Én egészen nagy jelentőségűnek tartom ezt a vonati megbeszélésünket, mert ezzel tulajdonképpen elindítottuk a nagy rendi mozgalmunknak utolsó, de talán legfontosabb részét. Ugyanis áll már az agrármozgalom, gyönyörűen fejlődik az iparosság és a gyári munkások hivatásszervezete, megindult az egyetemi hallgatók egység-mozgalma, s most jön az intelligencia!

Szeptemberig összeállítunk, valóságos sejt-módszerrel, egy megbízható névsort fiatal, tehetséges, bátor és modern intellektuelekből. Ezekkel aztán baráti gyűléseket tartunk, ahol mozgalmunk eszméi kerülnek szőnyegre. A tehetségesebbje majd beledolgozza magát egy-egy részletkérdésbe. Stb. stb., szóval, olyan szellemi Hinterland lesz ez a munkásmozgalmaink mögött, tréfásan „agytröszt”-nek neveztük el.

Ma már meg is kezdtük a toborzást. Voltam egy fiatal, tehetséges tanárnál, Bánkútinál¹⁸⁴, aki örömmel csatlakozott, s ígérte, hogy két megbízható barátját is elhozza.

Amikor Bánkútitól jövök haza, hát szalad valaki utánam. Megállít, s előadja, hogy összeálltak négyen intelligens, végzett fiatalemberek, szervezkedni szeretnének, s engem kérnek meg, hogy álljak az élükre. Ennyire a levegőben vannak a dolgok!!

1938. VI. 8.

Teljes iramban folyik a szervezkedés a Hivatásszervezet frontján. Csaknem minden nap este van egy-egy gyűlés: hol a vasasoknak, hol a kárposítosoknak, vagy a kefégyári munkásoknak. Már van kb. 12 szakosztályunk. Legnagyobb része [szociál]demokrata volt. Van néhány oly tipikus szoci-alak, hogy a városban utá-

¹⁸² Valószínűleg: *Sándor (1933-ig Skala) István* (1907–1946): főiskolai tanár, könyvtárvezető.

¹⁸³ *Dr. Rosta Lajos* (?-?): postatisztviselő, a Hivatásszervezet munkatársa, az 1940-es évek első felében országgyűlési képviselő (MÉP).

¹⁸⁴ Talán *Bánkúti Ferenc*, aki 1934-ben szerzett történelem-földrajz szakos középiskolai tanári oklevelet, s után a szegedi egyetem földrajzi intézetében volt gyakornok.

nam forognak, mikor velük végigdefillirozok¹⁸⁵, pedig ez igen gyakran megesik, mert sokan megyünk együtt, hogy tárgyalásra az ipartestületbe, hol meg hazakísérgetnek.

1938. VI. 10.

A városházán nagy tanácskozáson voltam. A Szent Jobb ünnepségének rendezőbizottsági gyűlésén loptam el kb. 3 órát. Bejelentettem, hogy 8-10 ezernyi munkással díszgyűlést és felvonulást szeretnénk rendezni. Többen aggodalmukat fejezték ki, hogy nem lesz[-e] ez fegyelmezetlen, s nem fogja-e megzavarni a Szt. Jobb emelkedett ünnepségeit. Buócz¹⁸⁶ főkapitány vett védelmébe (no de azért én sem hagytam magamat!), s azt mondotta, hogy feltétlenül bízik bennünk, mert már többször megmutattuk, hogy tökéletesen fegyelmezettek vagyunk; most is ezt a bizalmat kifejezendő csak egyetlen rendőrkapitányt, Dr. Könyökit fogja kiküldeni.

Amikor ezt este elmondottam egyik vas[sas]gyűlésen, nagy lelkesedés fogta el a legényeket, s esküdöztek égre-földre, hogy oly fegyelmet fognak tartani, hogy azt megnézheti majd Buócz főkapitány!!

1938. VI. 12.

Viharos napom volt. Beszéltem Bornemissza iparügyi miniszter személyi kiküldötte, a főispán, vitéz Pintér és sok más előkelőségek előtt munkásoknak. Felolvastam a *Quadragesimo* annóból¹⁸⁷ néhány kemény mondatot, s kommentálni kezdtem. Amikor aztán példákkal illusztráltam mondanivalómat, látom ám, hogy az urak csóválják a fejüket. Később tudtam meg, hogy fél ebéd alatt én voltam a szóbeszéd tárgya, és megállapították, hogy elfogult vagyok a munkások javára.

Sok begyepesedett fejű méltóságos és kegyelmes!! Ebből is látszik, hogy mennyire nem ismerik a munkások baját, mert a közvetlen tapasztalatból elmondott eseteimet elhinni sem akarják.

Azt már látom, hogy a szegény munkáson mindenki rúg egyet, s ha jajgat, még neki fogják be a száját. Néha valóságos dezoláció vesz erőt rajtam, mert nem tudok munkásgyűlésre menni, s nem tudok munkással beszélni, hogy a kitolásoknak és kiuzsorázásoknak újabb ravasz változataira rá ne jöjjenek!!

¹⁸⁵ Defilírozni: díszmenetben felvonulni.

¹⁸⁶ Buócz Béla, dr. (1887–1946): Szegeden rendőrfőtanácsos, 1938-tól rendőrfőkapitányhelyettes, 1944 elejétől rendőrfőkapitány.

¹⁸⁷ *Quadragesimo anno* XI. Piusz pápa 1931-ben kiadott szociális enciklikája.

1938. VI. 14.

Jó néhány napja már járom Szeged gyárait és nagyüzemeit. Eddig kb. 24-ben voltam. Az igazgatókkal tárgyalok a Szent István seregszemléről, amelyet a Szt. Jobb itt tartózkodása ideje alatt akarunk rendezni.

Most aztán már nyakig vagyok az igazgatókkal és műhelyvezetőkkel; ezek a legförtelmesebb népréteg, amelyiket csak el tudok képzelni. Némelyik még hozzá kövér és potrohos is, hogy tökéletes legyen a vérszívó pókokkal való hasonlóság. Persze, mind leadja az elveit. A gyufagyári igazgató hidegvérrel adja be nekünk, hogy nála sztrájkkal nem lehet elérni semmit, mert a keresztényszocialisták egyszer ezt megpróbálták, de ő még azon a napon mind a 150 munkását elbocsájtotta, és másik 150-et fogadott fel. Gazember! Egyébként méltóságos!!

1938. VI. 19.

Gyulán „lázítottam” a népet. Mennyi előítéletet kellett eloszlatnom mozgalmunkkal szemben. Br. Apor¹⁸⁸ plébános úr is azt hitte rólunk, hogy már félig nyilasok és félig kommunisták vagyunk. Hát, nem mondom, mind a kettőből van bennünk valami, de csak annyi, amennyit ők az egyháztól elloptak.

1938. VI. 21.

Egy hivatalos ügy miatt bementem a városházára, a rendőrségre. Buócz főkapitány előszobájában tárgyalok dr. Deák F.¹⁸⁹ rendőrfogalmazóval, személyi referensével. Egyszer csak váratlan fordulattal azt mondja, hogy a főkapitány úr vár engem, mert óhajtana velem tárgyalni. Mindjárt be is vezetett, s én öt perc híján két óra hosszáig voltam benn a főkapitánynál. Tökéletesen megegyeztünk mindenben, s nagyon összebarátkoztunk. Én vázoltam neki mozgalmunkat és célkitűzéseinket. Teljesen mellettünk áll. Megállapítottuk, hogy ez a mozgalom a korszellemből magától nőtt ki, mi csak dadáskodtunk. – Egyébként olyan dicséretet mondott a mozgalomról, hogy én majdnem elsüllyedtem restelkedésemben.

1938. VI. 24.

Mindig nyilvánvalóbbá lesz előttem, hogy mozgalmunknak már komoly súlya van. Már tömeg vagyunk! Sokat beszélgettünk erről P. Kerkaival, s megállapod-

¹⁸⁸ Apor Vilmos, báró (1892–1945): 1915-től Gyulán káplán, majd 1918-tól ugyanott plébános. 1941-től győri püspök, 1945 nagypéntekén egy orosz katona halálosan megsebesítette.

¹⁸⁹ dr. Deák Ferenc

tunk abban, hogy „in principio fiat multitudo”¹⁹⁰! Ez aztán mindent, tekintélyt, sikert hoz magával. A városházán is valósággal már udvarolnak nekem a „torony-alatti” urak, mert érzik mögöttem a tömeget.

1938. VI. 25.

Minden előkészítve a holnapi nagy seregszemlére és díszfelvonulásra. Az összes gyárak beígérték megjelenésüket. Számítunk kb. 8-10 ezer emberre! A rendezés tökéletesen előkészítve. A 100 karszalagos rendező (jórészt vasmunkás) mindenre elszántan várja a holnapi napot. Minden olyan simán ment eddig, hogy szinte aggaszt már.

Egyszerre csak, déli 12 óra tájban, amikor a weekend miatt (szombat van!) már semmit sem tudok tenni, egymásután hívnak fel telefonon a nagyobb gyárak, s bejelentik, hogy nem vesznek részt seregszemlénken, és a Szent Jobb előtti díszfelvonuláson sem a mi kötelékeinkben fognak részt venni, hanem a társadalmi egyesületek között, épp ezért a Bécsi körútra gyülekeznek majd. Nagyon fel voltam háborodva, s úgy éreztem, hogy kiszalad a föld a lábam alól. Az utolsó igazgatónak már nagyon nyersen és őszintén meg is mondtam, hogy ez nyilván a demokraták és a zsidók megfúrása. Nevetve válaszolta a telefonba, hogy van benne valami.

Most aztán hamar valami ellenintézkedést! A Bécsi körút közel van a MÁV fiú-internátushoz, amelynek udvarán tartjuk majd nagygyűlésünket. Azonnal kiszaladtam a rádiószunkhoz, hogy ne csak az udvarra szereljen fel hangszórókat, hanem a Bécsi körút bejáratához is, így egész gyűlésünket majd hallhatja az igazgatók által be nem engedett munkásság, amelyről közben megtudtuk, hogy káromkodik az új intézkedés miatt, mert nagyon szerette volna P. Kerkait és Olejnyik Józsefet¹⁹¹, ezt a régi, nagy demokrata vezért meghallgatni. A rádiós megígérte, hogy minden rendben lesz!!

1938. VI. 26. [A Szent Jobb ünnepe]

Nagy nap!! Seregszemlénk sikerétől függ szinte az egész Hivatásszervezet jövője. Ha itt most botrány lesz, végünk van!!

A 100 tagú rendezőgárda már ½ négy órára gyülekezett a Döfi palotában. Mindenre el vagyunk szánva! A gyűlésen, ha közbekiabáló lesz, azonnal kivezetjük.

¹⁹⁰ In principio fiat multitudo: Kezdetben legyen sokaság.

¹⁹¹ Olejnyik József (1879–1951): szociáldemokrata vasutas szakszervezeti szervező.

A tömegnek 4 órára kellett volna a Dóm térre gyülekeznie, hogy $\frac{1}{4}$ 5-kor már elindulhassunk. Azt tudtam, hogy alaposan megfűrtak, s így csak kb. 4-5000 emberre számítottam, de az valósággal elrémitett, hogy $\frac{1}{4}$ 5-kor is még tökéletesen üres volt a Dóm tér. Két vagy három legényegylet jelent csak meg, gyér létszámmal. A gyárak sehol sem mutatkoztak; csak a karszalagos rendezők sűrögtek-forogtak a kb. 40 jámbor legényegyleti tag körül.

Mikor már csaknem végleg felhagytam minden reménnyel, egyszerre, szinte varázsütésre, innen is, onnan is csak úgy özönlöttek be az üzemek, szép fegyelmezett sorokban. Közeleli helyeken gyülekeztek, s egyszerre jöttek. Hirtelen összefutottunk mintegy 4-5 ezren.

Felujjongtunk P. Kerkaival, amikor $\frac{1}{2}$ 5-kor elindult a menet. Gyönyörű volt a kilométer hosszú, fegyelmezett tömeg. Nyolcas sorokban mentünk. 26 zászlót osztottunk ki a tömeg között, 15-öt ők hoztak.

A gyűlés fényesen sikerült. Áttörtük a frontot. Ott helyben hívtak az egyes üzemek munkásai, és testületileg jelentették be csatlakozásukat.

A felvonulás alatt, amelyen az egész város és a vidék is részt vett, a legelőkelőbb helyet kaptuk: közvetlenül a Szent Jobb előtt.

1938. VI. 28.

Együtt vacsoráztam Buócz főkapitánnyal, dr. Göllner Lajos¹⁹² egyetemi magántanárral, a szegedi nyilas hungaristák vezetőjével dr. Deákéknál. Amolyan „politikai” vacsora volt. A nyilas eszméhez akartak közelebb hozni engem is, és a mozgalmunkat is. Éjfél utánig beszélgettünk. A végén megegyeztünk, hogy mi is jobboldali eszméket vallunk, de párt sohasem leszünk. Ezt a függetlenséget hangsúlyozta igen erősen a főkapitány úr, s ennek én igen örültem. Alkalmam volt a Hungarista mozgalomról őszinte kritikát mondanom. Megígérte dr. Göllner, hogy a párt programját, kiadványait el fogja küldeni hozzám „egyházi láttamozásra”.

Mondtam neki, hogy ha egyetértenek velünk a haza és az egyház megvédésében, akkor szívesen látjuk az ő közeledésüket mihozzánk.

A főkapitány elmondta, hogy a [szociál]demokraták meg akarták zavarni a gyűlésünket. Ez esetben erős rendőrkészültséget adott volna. De közben mást határoztak a szocdemek, s amikor ő már egészen biztos volt afelől, hogy nem lesz

¹⁹² dr. Göllner Lajos orvos, a Nemzetiszocialista Párt prominens tagja, 1942-től a Magyar Orvosok Nemzeti Egyesülete (MONE) szegedi elnöke.

semmi rendzavarás, csak egyetlen rendőrt küldött ki; így lehetővé tette számunkra azt, hogy dicsekedhetünk, hogy munkásgyűlést tartottunk egy rendőrrel. Dicsekedtünk is!

Buócz komolyan vesz bennünket és nagyra becsül!

1938. VII. 1.

Gyilkos harc folyik a bérminimum körül. Kollektív szerződést akarunk kötni az épületlakatos szakcsoportban. Már volt több tárgyalásunk. Mi a legelsőn engedtünk pár fillért, de azóta egy felet sem. A mesterek lassan közelednek hozzánk. Azon a munkás-uzsorás Barna zsidón múlik minden. Ezt maguk a mesterek megszúgták nekünk. Úgy látszik, ezek a ravasz emberek azért nem engednek nekünk, hogy mi így mindig jobban nekidühödjünk, és sajtótámadásba menjünk át, szeretnék ugyanis a mesterek, hogy mi végezzük ki Barnát. Hát a mai újságban ki is végeztük! A gyűlésre valóságos letargiával állított be, s azzal kezdte, hogy mindent megad, mert az urak (mármint mi) azt teszünk, amit akarunk. Nem hittem volna, hogy a sajtó ily hatásos fegyver! Még egy utolsó kísérletet tettek a mesterek, hogy engedjünk, s oly béránlatot tettek, amelyik pl. a legalsó kategóriában csak egyetlen fillérrel volt kevesebb, mint a mi követelésünk. De nem engedtünk, még azt az egy fillért sem. Erre a meseterek elvben elfogadták ajánlatunkat, csak még a szakosztály elő fogják terjeszteni.

Mi azzal mentünk haza, hogy a szakosztály egész biztosan nem fogja elfogadni.

1938. VII. 5.

Ma kaptuk meg az értesítést, hogy a mesterek elfogadták béránlatunkat, s megkötik velünk a kollektív szerződést. Óriási lett nálunk az öröm. Ugyanis a mi ajánlatunkról maguknak a segédeknek az volt a véleményük, hogy az olyan, mint a betlehemi csillag, csak látni lehet, de megfogni nem.

Este nagy vasas-gyűlést tartottunk, amelyiken megtudtam, hogy a műhelyekben már arról tárgyaltak a segédek, hogy a hátam mögött megkötik a szerződést a mesterekkel, mert úgysem tudom elérni azt, amit annyira szorítok.

No, most aztán kihasználtam ezt retorikailag, hogy rámutassak az ő bizalmatlanságukra és a mi erőnkre. Az egyik munkás azt mondotta, hogy a mesterek azért hajtották meg fejüket előttünk, mert mögöttünk látták a Dóm két tornyát... s valóban, a „Döfi-palota” a Dóm árnyékában van.

A mai gyűlés még jobban meggyőzött, hogy a modern apologetika leghatásosabb argumentuma az, ha teszünk valamit az emberekért, a megélhetésükért. Gyűlés előtt szól nekem Parragi¹⁹³ elnök, egyszerű vasmunkás, hogy majd elimádkozzuk a hiszekegyet, a magyart. Gyűlés után pedig feláll, s azt az indítványt teszi, hogy nagy bérsikerünk hálaadásául vasárnap hallgassunk közös szentmisét a Dómban, s mindjárt fel is kér engem, hogy a misét én mutassam be.

Később tudtam meg, hogy Parraginak a gyűlés előtt azt ajánlották, hogy a Miatyánkot imádkozzák el, de bevallotta, hogy ő azt már teljesen elfelejtette; ezért imádkozták el csak a magyar hiszekegyet. És most ezek az emberek, akik már elfelejtették a Miatyánkot, saját indíttatásukból, a legkisebb külső hatás nélkül felajánlják a hálaadó szentmisét.

Ez a modern hitvédelem!!

1938. VII. 6.

Tele vagyunk öreg [szociál]demokratákkal, s most mind itt lelkesednek nálunk – és úgy látszik, őszintén. Óriási a hatása a bérsikerünknek. Az egyik volt-demokrata mondotta nekem, hogy ilyen fényes karriert még egy „párt” sem futott meg, mint a Hivatásszervezet. Ezt a tegnapi gyűlésükön fejtegette, és közben állandóan „tisztelendő elvtársnak” titulált. Volt nagy nevetés! Valamikor nagy sztrájkvezér volt az öreg, Hornok Pista bácsi is elbeszélte, hogy a Bakay gyárban¹⁹⁴ néhány év előtt 850 ember sztrájkját vezette 5 hétig. A végén szédelegtek az éhségtől, de egy fillér javítást sem tudtak elérni. A demokrata vezetőséget a gyár sikerrel lepénzelte, s így az egész sztrájk megbukott. Pista bácsit 28-ad magával kirúgták a gyárból. Ekkor megátkozta az egész szocdem társaságot, s megfogadta, hogy soha többé a lábát oda be nem teszi. A demokrata vezetőség árulása egészen nyilvánvaló volt, úgy hogy abban az időben még nagy viharok voltak a Hétvezér utcában¹⁹⁵.

Sokat beszélnek a munkásaim – szinte kivétel nélkül volt demokraták – a Hétvezér utcai vezetők munkásárulásairól és lepénzelhetőségéről.

1938. VII. 7.

Csendélet a Hivatásszervezetből: a favágókat már régen megszerveztük. Vannak úgy 208-an. Meg is szereztük nekik a dandárparancsnokság 100 vagon fáját, a főiskola, apácák, püspök úr stb. sok-sok vagon fáját. Azóta zászlót szenteltünk

¹⁹³ Parragi Ferenc vasmunkás

¹⁹⁴ Szegedi Kenderfonógyár

¹⁹⁵ A Hétvezér utcában volt a szegedi szociáldemokraták Munkásotthona.

nekik; van külön pecsétjük, levélpapírjuk. Most aztán a hivatalos vágásdíj megállapítása miatt a minisztérium a szocdemeket is felszólította, hogy jelöljenek 2 bizottsági tagot. A demokraták kis haladékokat kértek, mert egyetlen favágójuk sem volt. Hamar meghívót küldtek szét néhány favágónak, akiknek a címét valahogyan megszerezték. A mieink a kapott meghívókat lepecsételték a Szent József-es saját szakosztályi pecsétjükkel, s visszaküldötték. De kíváncsiságból egy embert mégis elküldtek a demokratákhoz a jelzett időben, hadd kémlelje ki, hogy mit is határoztak. Mikor aztán „kémünk” másnap előkerült, egy betűt sem tudott beszámolni, mert útközben, amíg ment a gyűlésre, úgy berúgott a magas megbízatás örömeire, hogy semmire sem emlékezett vissza.

*

Megfeszített munkával elértük, hogy kb. 25 szakosztályban és szakcsoportban mintegy 2000–2300 munkás van már beszervezve. Számuk naponta gyarapszik...

1938. VII. 8.

Már több hete van annak, hogy Imrédy miniszterelnök biztatására beadtunk egy hatalmas propagandatervet költségvetéssel együtt. Ebben a memorandumunkban vázoltuk eddigi tevékenységünket, s bemutattuk ezt, mint elsőrangú propaganda-lehetőséget a kormány új és nagyszabású reformterveihez, hiszen mi is tökéletesen ezekért a célokért harcolunk. A tervben benn volt egy hetilap alapítása is. Az összköltség cc. 120 ezer pengő volt, továbbá 15 szabadjegy, egy autó stb.

Egészen bizonyosak voltunk abban, hogy a miniszterelnök elfogadja a tervünket, mert ily olcsó és mégis ily átütő erejű propagandát ő soha sehol kapni [nem] fog. Azért is számítottunk a pozitív válaszra, mert a miniszterelnök első heteiben olyan volt az országban a helyzet, hogy ő kénytelen lesz szinte kizárólag a mi mozgalmunkra támaszkodni. Ha így marad a helyzet, meg is kaptuk volna a 120 ezer pengőt, de közben megfűrták Imrédy „szűz-programját”, amelyikben a mezőgazdasági proletárok felsegítése is első helyen szerepelt. Ezt lassan levették a programról, nyilván Károlyi Gyula¹⁹⁶ gróf, Bethlen István¹⁹⁷, Somssich László¹⁹⁸

¹⁹⁶(Valószínűleg:) Ifjabb gróf *Károlyi Gyula* (1907–1942) gépészmérnök, a Károlyi család tagja, banki igazgatótanácsi tag, gyárigazgató, Horthy Miklós kormányzó veje.

¹⁹⁷ *Bethlen István* (1874–1946): politikus, miniszterelnök 1921–31-ig.

¹⁹⁸ *Somssich László* (1874–1956): mezőgazdász, az Országos Magyar Gazdasági Egyesület elnöke, az Osztrák–magyar Bank, majd a Magyar Nemzeti Bank főtanácsosa, főrendházi tag.

és budai Goldberger¹⁹⁹ együttes nyomása alatt. Antal István, a miniszterelnökségi államtitkár mondotta a napokban P. Kerkainak, hogy négy Nemzeti Casino-beli tag bármely percben megbuktathatja a kormányt, mint ahogy az előbbi is megbuktatta. Ezeknek az uraknak egyáltalán nem érdekük a földreform és a telepítés, nem is engedik Imrédyt ezen a területen dolgozni. Ellenben a zsidókat alaposan meg fogják nyírni; ezzel eleget tesznek az ország bizonyos közhangulatának, de elmarad a legégetőbb reform, a nincstelen parasztok földhöz juttatása.

Nekünk pedig ez van első helyen a programban. Ezért kezdünk lassan teherterhelni az Imrédy kormány nyakán. Nem is adták meg a kért pénzt, hanem pár ezer pengővel kiszúrták a szemünket, mire P. Kerkai őszintén megmondta Antalnak, hogy a világért se tartson bennünket politikai kéregetőknek.

1938. VII. 10.

Borúra derű. A grófi rúgások után jólesett látni a mi szegény és egyszerű embereinknek lassú Istenhez-fordulását. Ma volt az a bizonyos hálaadó vasas-mise. Össze is gyűltek szépen; legtöbbször talán évtizede sem volt templomban. Dr. Radnai Mikes²⁰⁰, a központi titkár ministrált, ebben külön szépség volt. Evangéliumkor egy ötperces kis beszédet is mondtam.

[...]

1938. VII. 12.

Úgy látszik, Somssich gróf a hercegprímásnak is írt egy olyan gyalázkodó levelet, mint a mi Glattfelderünknek, mert a primási hivatalból jött egy tapintatos hangú figyelmeztető levél, amelynek sorai közül azonban kiérzik, hogy igen goromba lehetett a levél, amelynek ez a levél csak továbbítója.

A magyar sors megint megfeneklett. Nyilvánvaló, hogy forradalom nélkül nem tudjuk áttörni urainknak rothadt önzését.

1938. VII. 13.

Elkezdtém lelkigyakorlataimat. Veni Sancte Spiritus!

¹⁹⁹ Goldberger Leó (teljes nevén: dr. Buday-Goldberger Leó; 1878–1945) a Goldberger-gyár elnök-vezérigazgatója, a Gyáriparosok Országos Szövetségének (GYOSZ) igazgatója, a Magyar Textilgyárosok Országos Egyesületének elnöke, a Magyar Külkereskedelmi Intézet igazgatósági tagja, a Magyar Nemzeti Bank főtanácsosa, 1935-től felsőházi tag.

²⁰⁰ Radnai Mikes, dr. (1910–1973), eredeti neve: Reisz Miksa: Szegeden a Hivatásszervezet munkatársa.

1938. VII. 18.

Egy rettentő dologra döbbsentem rá, hogy mi a tulajdonképpeni értelme az Apocalypsisben²⁰¹ a laodiceai angyalnak küldött üzenetnek: „Utinam frigidus esses...” Bárcsak hideg lennél! Oly nehéz a langymeleg lelket közönyéből kimozdítani, hogy Isten az ilyen lelket inkább a jéghidegség súlyos bűneibe engedni zuhanni, mert ezek megrázó ereje hamarabb hozza a lelket Isten közelébe. Életemben már többször tapasztaltam, hogy amint langymeleg lett lelki életem, a legnagyobb és legőszintébb jóakarat mellett mindig súlyosabb és súlyosabb bűnököt követtem el, amely szinte már a halálos bűnök határát súrolták, sőt talán már azok is voltak. Ilyen mélypontra volt mindig az igazi felemelkedésem is. „Utinam frigidus esses...” Még ez is, Uram, a Te nagy szeretetedet mutatja.

Nem kell csodálkozni, ha kiválasztott és magasságokig eljutott lelkek itt-ott nagyot és súlyosan zuhannak.

[...]

1939. XI. 12.

Ma van 13 éve annak, hogy bevonultam a noviciátusba. Pénteki nap volt. A babonás világiak azt mondanák: szerencsétlen nap és szerencsétlen szám, én pedig a legszerencsésebb napnak tartom. Mivel szüleimet csak táviratilag értesítettem, hogy „utazom örökre”, ezért sietve és természetesen kétségbeesve ők jöttek fel Budapestre, hozzám elbúcsúzni. De. 10 órakor érkeztek fel. Bejöttek a siketnémák intézetébe, ahol én az egyetemi tanulmányaim mellett nevelősködtem. Volt nagy sírás és könnyörgés. Én azonban csak nevettem. Ruháimat elosztottam. Összes fehérneműmet, gallérjaimat, nyakkendőimet édesapámnak adtam, s mindenből csak egy-egy darabot hagytam meg magamnak, s ezeket egy tungsramos dobozba csomagoltam. Mariska néni, édesapám nővére is megjött: persze ő is sírt. Mindenki sírt, csak én nevettem valami bántó és gyalázatos következetességgel. Egy órakor indult a vonatom. Kikísértek a pályaudvarra, folyton könnyörögve, hogy ne menjen el az eszem, ne csináljak bolondot, ne legyek jezsuita.

És a vonat elindult. Valami hatalmas felszabadulásérzés vett rajtam erőt. Hamarosan meg is érkeztem Érdre. Mivel nem várt senki, és tudtam, hogy az állomástól messzire van a rendház, felkérdeztem egy parasztkocsira. De alig mentünk

²⁰¹ *A Jelenések könyve az Újszövetség Szentírásában.*

pár métert, amikor feltűntek C. Német Béla és C. Mócsy Imre! Béci lett az angelusom²⁰², s a P. Mócsy csak úgy sociusnak jött vele.

Micsoda barátságos bemutatkozás volt! Aztán begyalogoltunk a kastélyba. Mert a rendház egy régi-régi kastélyban volt. Valamikor Szapáry Péter a törökök alatt itt raboskodott 20 éven keresztül.²⁰³

Mikor beléptünk a rendházba, P. Magister, P. Müller Lajos épp breviáriumozott az üvegfolyóson. Minderre oly élénken emlékszem, mintha ma történt volna. Nagy szeretettel fogadott. Mindjárt bevezettek a szobámba. Ez egy irtó nagy hodály volt, az úgynevezett bőrös szoba. A II. évesek egy része mindig itt volt az I. évesek nagylelkigyakorlata alatt. Az angelusom pár percre magamra hagyott, mert elszaladt a konyhába utánanézni az ebédnek.

Közben én letérdeltem, és igen buzgón kértem a Jóisten áldását vakmerő lépésemre, a nagy bizonytalanra. Emlékszem, kinéztem az ablakon: előttem a kis kert, s mivel a kastély domboldalon volt, mélyen alul laposan elterülve a szegényes, rongyos Érd-ófalú; háttérben egy rét, s a falu végén egy török minaret; az egész képet átölelte a hatalmas, ezüstös Duna. Olyan csendes, olyan nyugodt volt minden.

²⁰² Angelus: angyal; itt: segítő a beilleszkedésben.

²⁰³ Szapáry Péter (1630–1707) fiatalon többször is harcolt a törökökkel, majd 1657-ben fogságba esett, 4 évig raboskodott. Később Moson vármegye alispánja, majd követe lett. 1681-ben alországbíróvá választották, majd 1690-ben bárói rangot, emellett Mura-Szombat örökös ura címet kapta meg.

Aztán ebédelni mentünk, persze előbb meglátogatva az Úr Jézust is. Ebéd után P. Magiszter bejegyzett egy nagy könyvbe. Ha jól emlékszem, én voltam a 92. ebben a könyvben. Rövid „curriculum vitae”-t is írt rólam: hogy kongreganista és prefektus voltam... stb. Délután hosszan beszélgettünk a C. angelusszal, olvastam a bullákat. Kissé sietnem kellett, mert három nap múlva kezdődött a nagylelkigyakorlat, s azon már én is részt vettem. Sőt egészen bevonultam a közösségbe, természetesen még civil ruhában. Később mondták a többiek, hogy minden nap lesték, mikor szököm meg. Nem való ugyanis 30 napos lelki-gyakorlat olyannak, aki azelőtt csak a Miatyánkot és az Üdvözlégyet tudta imádkozni.

Így volt, szép volt, emlékezetes marad. Deo gratias!

[...]

[Nagy Tőhötöm esetében a tertia probáció ideje, amelyet Firenzében töltött, 1939 kora ősztől 1940 késő nyaráig tartott. Ez alatt P. Nagy jóformán csak a lelki életével kapcsolatos dolgokat rögzített a naplójában. Külső eseményekkel csak az alább olvasható feljegyzések foglalkoznak.]

1940. III. 13.

Amikor jöttem haza reggel a miséről, óriási örömmel olvastam a plakát-újságokon, hogy Finnország és a Szovjet megkötötték a békét! Hála legyen, Jóistenem, hogy megmentetted azt a hős kis népet! Három hónapig tartották magukat hihetetlen erővel! Az elején mindenki azt mondotta, hogy a 170 milliós Szovjet egy hét alatt el fogja intézni ezt a kis 4 milliós népet. És nem tudta elintézni. A minőségi ember győzelme a mennyiségi ember fölött! A holnapi szentmisét hálaadásul fogom bemutatni.

[...]

1940. III. 28.

A napokban levelet kaptam P. Banghától. A levél egészen megdöbbenett. Egy magányos, utód nélküli nagy ember lelke tárul fel benne. Látja, hogy már nincs ereje dolgozni, s megdöbbenten látja azt is, hogy nincs, aki folytatná a munkáját. „Nekem sosem adatott meg, hogy utódot neveljek magam mellé.” S most kér engem, hogy inkább hozzá, a [Magyar] Kultúrához, s ehhez a szellemi irányító központhoz menjek, s ne a KALOT-hoz. Ha pedig mégis a KALOT-hoz húzna a szívem: „akkor választ sem várok”. Mennyi keserűség, mennyi dezoláció van ezekben a szavakban! Szegény jó P. Bangha!

Nekem sok kapcsolatom volt vele. Ő volt az első jezsuita, akit megismertem. Még ötödikes gimnazista voltam, amikor egyszer lejött Kisújszállásra, s ott két beszédet tartott. Egyet délután a templomban a katolikus öntudatról, s egy másikat másnap a városháza hatalmas nagytermében a keresztény sajtóról. Másnap együtt utaztunk fel Budapestre, mert én éppen Majláth²⁰⁴ püspök úrhoz mentem fel. A vonaton annyira összebarátkoztunk – később tudtam meg, hogy Mikes²⁰⁵ főtitisztelendő hittanárom mondotta neki, hogy jó jezsuita lehetne belőlem –, hogy a Nyugati pályaudvarról gyalog együtt elmentünk a K.S.V.²⁰⁶ nyomdájába, s ott végigsiettünk a termeken. Azzal vezetett be P. Bangha, hogy egy tudni vágyó „fiatalember” szeretne egy igazi nyomdát látni. Neki magának bizonyára valami dolga volt a nyomdában.

Itt láttam életemben először szedőgépet. Majd együtt fiákerbe ültünk, s elvitt a Bazilikáig, ahonnan én gyalog tovább mehettem a Lánchídon át az Úri utcáig, ahol a püspök úr mindig megszállt; ő pedig bizonyára a rendházba ment tovább.

Ez volt az első találkozásom P. Banghával. Nagy nyomot hagyott a lelkemben. Meg is gyóntam nála, sőt több évi nehéz számadást tettem, s ezzel kezdődik megtérésem. Ő hozta rendbe először a lelkemet hosszú-hosszú lesüllyedés után. Még a penitenciára is jól emlékszem: egy hétig minden nap mondjam el a Jézus szíve litániát.

A belépésemnél is döntő szerepe volt P. Banghának. Az én hivatásom különös és csaknem csodálatos volt. Hirtelen, egy este határoztam el, hogy pap leszek. Ekkor még csak arról volt szó, hogy pap leszek, semmi több. Világi vagy szerzetes, és milyen szerzetes a sok közül, ezeket akkor még nem tudtam: csak misézni és gyóntatni akartam, ez volt az egyetlen égető vágyam. Másnap, amikor az előző esti döntő nagy elhatározás megvalósításához fogtam, kora reggel pillanatnyilag megdöbbenve álltam meg, hogy most hová menjek? Legelső gondolatom az volt, hogy az egri egyházmegyébe lépek be; de ez csak felvillant, mint eshetőség. Hamarosan és világosan a szerzetesi életforma mellett döntöttem, s komolyan gondolkodni kezdtem a dominikánusokon. Ti. minden vasárnap a siketnémákkal hozzájuk jártunk szentmisére; helyesebben nem minden vasárnap, hanem csak néhányszor. Innen ismertem őket, s tetszetek nekem, különösen az egyik páter vagy fráter, akit a sekrestyében találtam, s akinek az egész arcberendezése olyan

²⁰⁴ Majláth Gusztáv Károly, gróf (1864–1940): gyulafehérvári római katolikus püspök.

²⁰⁵ Mikes Lajos (1888–1952) katolikus pap, prépost, 1918–27 között helyettes plébános Kisújszálláson.

²⁰⁶ KSV: Központi Sajtóvállalat Rt, Bangha Béla kezdeményezésére közadakozásból alakult, katolikus lapok kiadására létrejött vállalkozás (1918–1944).

volt, hogy mindig mosolyogni látszott, még akkor is, ha valójában nem mosolygott. Amikor pár pillanatig azon gondolkoztam, hogy dominikánus leszek, hirtelen eszembe villant, hogy íme, itt van P. Bangha! Én is ilyen akarok lenni! Második P. Bangha akarok lenni! Annyira ez volt a döntő motívum, hogy az examinátoroknak²⁰⁷ is még azon a szent délelőttön azt mondtam, hogy pap azért leszek, mert a Jóisten érhetően, csodálatosan hív, épp jezsuita pedig azért leszek, mert olyan akarok lenni, mint P. Bangha. Nem a legtisztább és legtermészetfölöttibb szándék, de elfogadták mind a négyen (mind a négy suffragium²⁰⁸ pozitív volt, ezt P. Vukov²⁰⁹ később megmondotta), mert ott volt az általános papi hivatás kiáltó természetfölöttisége! Amikor P. Vukov, az akkori P. Socius, examinátorokat keresett, s én is vele tartottam, P. Bangha szobájába is benyitott, de nem találtuk ott. Amikor ezt később elmondtam a tanárjelölt kollégáimnak, azok szinte babonás tisztelettel kérdezték, hogy valóban láthattam a nagy P. Bangha szobáját. Nekem szörnyen imponált, hogy valósággal tisztelettel néztek rám, mert P. Bangha rendtársa lehetek. A noviciátusba való elutazásom előtt egy egész délelőtt sétálgattam összevissza Straub Ilonkával, Lujza²¹⁰ nővérével, aki azóta két szép, egészséges gyermek édesanyja, akkor azonban még tanárjelölt volt; s az alaptéma az volt, amit akkor lelkesen magyarázgattam nekik, hogy én óriási energiákat érzek magamban feszülni, s most visszavonulok a jezsuita nevelés és kiképzés hosszú éveire, de ne felejtse el: 15-20 év múlva újra fel fogok tűnni, s akkor majd meglátja, hogy ki vagyok. Csudára öntelt fickó voltam, és szinte beteges ambícióim voltak. Az egész jezsuitaságot – a papi hivatás emelkedett felfogása mellett! – abban láttam, hogy én nagy ember lehetek... olyan, mint P. Bangha.

Később, a filozófia első évében, mindjárt az elején, írtam egy cikket arról, hogy miért oly szép és költői a katolikus vallás. Ez a cikk azonban elakadt P. Lányinál²¹¹, az akkori szegedi rektornál, aki hivatott, és azt mondtotta, hogy szívesen elküldi P. Banghának, akinek címeztem a Mária Kongregáció²¹² számára, de egészen bizonyos, hogy nem üti meg a mértéket, tehát inkább azt ajánlja, hogy ne is küldjem el, mert így megmenekülök egy felesleges felsüléstől. Nem is küldtem el, hanem nem hagytam magamat, s írtam egy elbeszélést, amelyet

²⁰⁷ Egzaminátor: (felvételi) vizsgáztató.

²⁰⁸ Suffragium: szavazat.

²⁰⁹ Vukov János (1887–1933): jezsuita szerzetes, prefektus, spirituális, magiszter.

²¹⁰ Straub Lujza /később Sávai Jánosné/ (Kisújszállás, 1909 – Budapest, 1984).

²¹¹ Lányi Ede (1881–1950): jezsuita szerzetes, főiskolai tanár.

²¹² Mária Kongregáció (itt): hitbuzgalmi folyóirat, a Magyarországi Mária Kongregációk közlönye. – Megjelent havonta (július-augusztus kivételével) 1907-től 1944-ig.

P. Bangha szabályszerűen le is hozott a Mária Kongregáció lapban. Ettől kezdve ráadtam magamat a cikkírásra, s hosszú éveken keresztül alig egy-két cikkem került a papírkosárba. Mindjárt kezdő filozófus koromban P. Bangha lehozott egy tanulmányomat a Magyar Kultúrában, s annyira támogatott, hogy azt sosem fogom tudni neki elfelejteni s meghálálhatni. Rövid kritikákat és biztatásokat írt. Egyszer pl. egy hosszabb tanulmányt írtam az „Evangéliumok etikája és a keresztény szolidaritás” címmel; nem közölte le, de egyszer, amikor épp Szegeden járt lent, hivatott és visszaadta a kéziratot azzal a megjegyzéssel, hogy jó a cikk, de valahogy nem egészen beérett: nincs benne hiba, de valami hiányzik belőle.

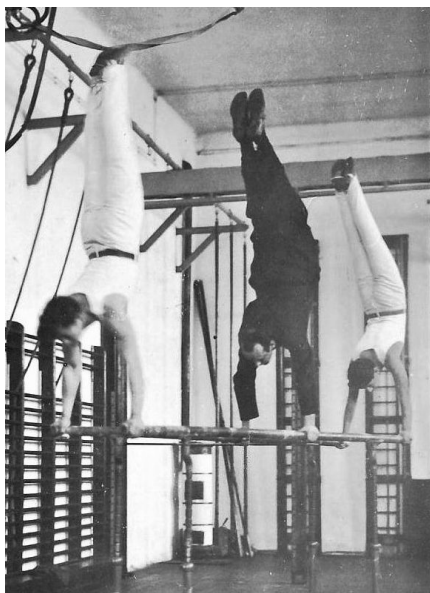
A magisztérium alatt egészen megnyílt számomra a Magyar Kultúra. Szívesen látta P. Bangha, hogy állandó munkatárs lettem, s Dr. Nyisztor is nagyon támogatott. Könyveket küldött recenzióra; forrásanyagot is küldött: egy-egy *Schönere Zukunft*²¹³-cikket vagy hasonlót. Később, a Jamboree²¹⁴ alkalmával, hogy szabadon csatangolhassak a táborban, adott egy újságírói igazolványt is arról, hogy én a Magyar Kultúra belső munkatársa vagyok. Szörnyen büszke voltam erre, s évekig hengegtem vele; még ma is megvan.

Magiszterként diákok között Kalocsán

²¹³ *Schönere Zukunft*: Bécsben megjelenő katolikus vallási, kulturális, társadalmi és gazdasági hetilap (1925–1940)

²¹⁴ Gödöllői Cserkész Világtalálkozó, Jamboree, 1933. aug. 2-15.

Tornát is tanított Kalocsán

velem, olvassa cikkeimet.

Amikor a negyedik év végén a ráció alkalmával tudtomra adta, hogy P. Kerkai helyett, amíg ő a probációban lesz, vezetni fogom a KALOT-ot és a Hivatásszervezetet, szinte mentegetőzött a P. Provinciális. Azt hangsúlyozta, hogy bár tudja, hogy én írónak és szerkesztőnek készültem, s ő is odaszánt engemet, de előbb most egy évig kipróbálja, hogy tudok-e szervezni is, mert később nekem erre is nagyon-nagy szükségem lesz.

Kipróbált, s én beváltam. Mondhatni, „vesztemre” váltam be, mert a P. Provinciális elfelejtette előbbi céljaimat, s odaíért P. Kerkainak. Jellemző, hogy ő bár előzőleg legfőbb erőmnek az írást mondotta, a P. Instructornak²¹⁶ küldött információban ez már nem is szerepelt, s csak kettő volt: contionator²¹⁷, organisator; pedig mindkettő felett inkább vagyok scriptor.

Pár hónappal ezelőtt P. Kerkai írta, hogy veszélyben voltam, mert P. Bangha volt a P. Provinciálisnál, s „Töhit akart kihalászni”, de a P. Prov. azt válaszolta, hogy Töhi már parton van. – P. Kerkai annyira tudja, hogy én eredetileg nem a mozgalomhoz voltam szánva s hogy én szívesebben mennék P. Bangha mellé, hogy több levelében emiatt aggodalmát is kifejezte, és bátorítgatott, motiválgatott, hogy csak tartsak ki a mozgalom mellett.

²¹⁵ Vid (Vidlicska) József (1998–1952) jezsuita szerzetes, hittanár, házfőnök, a Magyar Kultúra szerkesztője.

²¹⁶ Instructor: a tertia probatio, a „harmadik próbaév” vezetője.

²¹⁷ Contionator: népszónok, hitszónok.

Ilyen előzmények után kaptam meg a napokban P. Bangha levelét. Érthetően izgalomba hozott. Azonnal választ is írtam, amelyben kifejtettem, hogy ily életbevágóan fontos és döntő dispoziciónál lelkiismeretem nem engedi, hogy csak egy szóval is kifejezzem a P. Provinciális előtt egyéni vágyaimat: döntsön ő egyedül! Életem végéig furdalna a lelkiismeretem, ha lépéseket tennék ilyen vagy olyan dispozició érdekében, mert akkor sohasem tudnám biztosan, hogy nem az én akaratom érvényesült-e. A P. Provinciális tudja, hogy én hová készültem egész jezsuita életem alatt, döntsön egyedül! Annyit azonban megemlíthetek P. Banghának – valóságos gyónási titok terhe alatt s úgy hogy ezt a P. Provinciálisnál nem használhatja fel –, hogy számomra életem nagy áldozata lesz, ha a mozgalomhoz kerülök.

Most aztán várom P. Bangha választát, s várom a további fejleményeket.

*

Még a magisztérium alatt egyszer lent volt Kalocsán P. Bangha, s találkozott a jó öreg (96 éves) P. Tóth Mikével²¹⁸, aki valamikor nagy szerkesztő és író volt, s ő fedezte fel P. Banghát, s közölte első cikkeit. P. Bangha kért engem, hogy támogassam az öreg P. Tóth Mikét, olvassak fel néha neki, mert akkor már egészen vak volt. Meg is tettem. Ekkor mondotta P. Bangha tréfásan az öreg Mike atyának: Tóth genuit Bangha, Bangha autem genuit Töhötöm²¹⁹. Ettől kezdve szívlelni kezdett az öreg Tóth Mike, aki különben rendkívül zárkózott ember volt, s a magisztereket is csak per „taknyos invigilátoroknak”²²⁰ nevezte.

[...]

1940. IV. 30.

A mai *L'Osservatore Romano*²²¹-ban olvastuk, hogy P. Bangha tegnap meghalt. R. I. P.²²² Talán még nem is tudjuk, hogy kit és mily nagy értéket veszítettünk!

Pár nap előtt kaptam a titkárától egy levelet, amelyben írta, hogy nagyon beteg; a Herczog²²³ klinikán fekszik 40°-os lázzal; senki sem látogathatja, még a tábornok-öccse²²⁴ sem.

²¹⁸ Tóth Mike (1938–1932) jezsuita szerzetes, tanár, hitbuzgalmi, tudományos és ismeretterjesztő szakíró, számos könyv szerzője.

²¹⁹ Tóth nemzette Banghát, Bangha pedig nemzette Töhötömöt.

²²⁰ Invigilator (lat.): felügyelő, felvigyázó, őrző.

²²¹ *L'Osservatore Romano*: az Apostoli Szentszék hivatalos napilapja.

²²² R.I.P. (RIP): Requiescat in Pace: Nyugodjék békében!

Azóta tudja, hogy apologetikus előadásaiiban mennyire igaza volt; jutalmát is megkapta.

Sokat imádkozom érte, mert nagyon közel állt a szívemhez. Ő is szeretett engem.

Szédületes nagy munkát végzett, óriási koponya volt! És micsoda tekintély!! Szegényebbek lettünk. Ki fogja pótolni? Nehéz lesz!

Sokat azt hitték róla, hogy beképzelt ember volt. Ez nem igaz. Én sokszor beleláttam a lelkébe: szinte gyermekdeden szerette a Jóistent... csupán megmaradt benne, talán a régi éveiből, valami külső fölényeskedés látszata. És sokat is belemagyaráztak, miután feltételezték róla a beképzeltséget. Az biztos, hogy nem volt az a szent-típus, a szó kanonizációs értelmében; nem volt olyan, mint egy Canisius Szt. Péter, – még őhozzá hasonlítható talán a leginkább, nem volt extra nagy belső kapcsolata a Jóistennel, legalább is nem úgy élt, hogy erre következtetni lehetett volna.

De igen jó szerzetes volt! – Egyhamar nem lesz még egy Páter Banghánk. Istenem, segíts bennünket! Ki tudja, mily nehéz idők elől menekült el a jó Páter. R. I. P.!

[...]

1940. V. 10.

Miután Németország szinte csodával határos bravúrral egyetlen éjszaka megszállta Dániát²²³, és ugyanazon éjjel úgy megvetette a lábát Norvégiában, hogy három hét alatt teljesen elfoglalta, s kiverte onnan a segítségre siető angolokat és franciákat is –, ma újabb történelmi nevezetességű esemény elé állította a világot: ma reggel ½ 5-kor bevonult Hollandiába és Belgiumba. Egyetlen nap – a rádió-jelentések szerint – hihetetlen erővel tört elő. Én azt hiszem, hetek vagy talán csak napok kérdése, hogy elfoglalja egészen mind a két országot, s akkor azonnal sorra kerül Franciaország és Anglia.

1940. V. 15.

Hollandia a reménytelen ellenállás miatt megadta magát. Belgium nagy része elfoglalva; sőt ma a németek a híres Maginot-vonalat is áttörték Sedánnál.

²²³ *Herczog Ferenc* (1879–1952): harminc éven át a budapesti orvosi egyetem belgyógyászati klinikájának professzora.

²²⁴ *Bangha Imre* (1883–1956): okl. gépészmérnök; honvéd tábornok

²²⁵ 1940. április 9-én

Szédület, hogy micsoda erő van ezekben a németekben! A franciák derekasan harcolnak, az angolok gyáva, degenerált nép! Szegény belgák! Szinte a sírás fojtogat, ha rájuk gondolok: a világháborúban is ütközőpont voltak, most is elpusztítják az országukat.

Itt, Itáliában érdekes megfigyelni, hogyan készítik elő propagandával a háborúba való belépést. Pár nap óta minden délelőtt tüntetés van. Számomra csak az nevetséges, hogy gimnazisták – nem is liceisták, tehát csak a mi alsó négy osztályunknak megfelelő gyerekek – voltak a tüntetők. Hosszú rúdra akasztott esernyőt cipeltek az élen; ez akart Chamberlain²²⁶ lenni ... és fütyültek és ordítottak Anglia ellen – ezek a hátulgombolósak. A felnőttek meglehetősen komolyan, sőt látható idegenkedéssel nézték a járdáról ezt a gyerek-keresztshadat. Sőt láttam tisztet, akik dühös megvetéssel mérlegelték ezeket a kis éretleneket.

És ez így megy napok óta.

1940. V. 16.

Ma egyetemisták tüntettek Anglia és különösen Chamberlain ellen. Mődfellett visszatetszik nekem, hogy elfelejtették ennek az embernek minden komoly érdemét, elfelejtették, hogy ezelőtt egy évvel soha nem látott lelkesedéssel ünnepelték Rómában, amikor ott volt. Ma ugyanígy ünnepelek Hitlert, holott, amikor itt járt, még a kirendelt és fizetett tömegek sem lelkesedtek érte. Ez a hangulat és politika!

Délelőtt az egyetemisták koporsót vittek ki a Maria Nouvelle²²⁷ előtti térre, és itt ünnepélyesen eltemették Chamberlaint és Angliát. Délután pedig láttam egy óriási tüntető felvonulást: csupa férfiak és egyetemisták voltak, láthatólag kirendelve. A felnőtt férfiak szinte halálos komolyan meneteltek, s csak az egyetemisták ordítottak. Mindenféle gúnyos karikatúrákat cipeltek Chamberlainról.

Miért bukott meg Chamberlain? Mert az ő ideje alatt vált nyilvánvalóvá, hogy Anglia elvesztette régi erejét!

[...]

²²⁶ *Arthur Neville Chamberlain* (1869–1940): brit konzervatív politikus, 1937–1940-ig az Egyesült Királyság miniszterelnöke.

²²⁷ Santa Maria Novella bazilika: Firenze egyik legjelentősebb temploma.

1940. V. 23.

Hazulról megküldötték a P. Bangha temetéséről szóló riportokat; a Magyar Kultúra két száma is azóta megjelent, mindkettő telve a nagy halott emlékével és lelkével.

Tudom, hogy van odahaza a provinciában egy valaki, aki második P. Bangha akar lenni, és mint szónok képzi ki magát, s mindenben egészen utánozva a nagy halottat. Pedig nincs igaza; téved, nagyot téved, mert arra a speciális nagy apologetikus munkára ma már nincs úgy és olyan módon szükség. P. Bangha is megérezte az idők fordulását, és a „Világhódító kereszténység”-ben más utakat jelölt meg, amelyek ma elsődlegesen fontosak. Ma, aki oly nagyra akar lenni, mint P. Bangha volt, annak nem szónokká kell kiképeznie magát, hanem szervezővé. Most – ha valami háborús katasztrófa közbe nem jön – a megszervezés, a formába, egységbe öntés feladatai nyomulnak előre. Az életre ébresztett katolicizmust – ezt tette P. Bangha – össze kell fogni organizmussá és szervezetté: Actio Catholica, KALOT, Hivatásszervezet, ezeknek van ma jövőjük!! S mindezt szentségi alapon, isteni küldetésből tenni, mint a modern apostolkodás elsődlegese feladatait.

1940. VI. 1.

Tegnap este hirtelen megkezdettük a terciát befejező nyolcnapos lelkigyakorlatot. P. Generális²²⁸ ugyanis írt, hogy a várható nehéz időre és fordulatokra való tekintettel fejezzük be hamar a próbaévet, és menjünk haza.

Hetek óta mindig jobban és jobban fáradtnak érzem magam. Már alig vonszolom magamat. Azt hiszem, beteg is vagyok. Ismét több alkalommal vért köptem. Rettentő nehezen indul a lelkigyakorlat!

1940. VI. 2.

Olyan kemény a szívem és a lelkem, mint a kő: nem fogja semmi. A meditációk leperegnek róla. Tulajdonképpen még meg sem fogtam a lelkigyakorlat témáját. Meghallgatom a pontokat, aztán szétszórakozom. Erőtlen és bágyadt vagyok. Mérhetetlenül nyomorultnak és elesettnek érzem magam. Ez azonban nem a lelkigyakorlat eredménye, hanem a közvetlen megélés. – Jöjj, Uram, Istenem!

Ma éjjel rettentő álmom volt, s az egész szinte kézzel fogható szimbolikája volt annak, hogy önmagamban fel kell áldoznom a rendetlen vonzalmakat. Mikor fel-

²²⁸ 1915-től 1942-ig a lengyel származású *Włodzimierz Ledóchowski* (1866-1942) volt a Jézus Társaságának legfőbb előjárója.

ébredtem, kimondhatatlanul féltem: az volt az érzésem, hogy mellettem áll a gonosz lélek és vinni akar, a joga is meglett volna hozzá, de az Úr Jézus nem enged, érdemtelenül megvéd. Jaj, de gonosz vagyok én! Miserere!

1940. VI. 2.

Egész lelkigyakorlatom egy állandó vergődés volt. Unottság, elszórakozottság, fantázia-képek uralkodtak a lelkemen. Nem tudtam magamat komolyan és igazán összeszedni, de még addig sem jutottam el, hogy valóban komolyan akarjam is. Levert és megalázott vagyok! Ezt lelkem legmélyéig átélem és átérzem. Ez az egyetlen gyümölcs a nyolc napból. És ki tudja, nem nagyobb és értékesebb-e, mintha végig elragadtatásban lettem volna? Érzem, hogy saját erőmből semmi, de semmi nem vagyok. Vermis sum et non homo²²⁹!

Különösen egy irányban nagyon sokat elszórakoztam. Ugyanis pár hónappal előbb felmerült bennem a gondolat, hogy írok egy könyvet a „Tömegek megszervezése” címmel, s ott a szervezkedésművészet nagy alapelveit leadom: tömegek megközelítése, beszerzése, megtartása, foglalkoztatása stb. A lelkigyakorlat előtt olvastam P. Bangha könyvét, a Világhódító kereszténységet, s most mindjárt a lelkigyakorlat első napjaiban fölillant a gondolat, hogy a Tömegek megszervezését nem általános vonatkozásban írom meg, hanem mindjárt alkalmazva a magyar katolicizmusra és az Actio Catholicára. P. Bangha leírta a feladatokat, a nagy lehetőségeket, a felelősséget, de könyve nem konkrét a szó igazi értelmében; nem mondja meg, hogy most tehát hol kezdjük, azután második lépésként mit tegyünk ... és így tovább. Ezt írnám meg én. A könyv alcíme is ez lenne: P. Bangha: Világhódító ... munkájának II. kötete.

Ezen aztán rengeteget elszórakoztam. Rendkívül jó gondolataim jöttek, de volt bennem annyi önuralom, hogy ezeket nem írtam le. Küzdöttem is az elszórakoztató gondolatok ellen, de csaknem hiába. Istenem, segíts!

1940. VI. 11.

Tegnap du. váratlanul elterjedt a híre, hogy 6 órakor Mussolini beszél a rádióban, helyesebben a Piazza di Venezián, amelyet majd a rádió is közvetít, s mindenki köteles hallgatni. A tereken jóval előbb megszólaltak a megafonok, s kb. 5-6-ig indulókat játszottak. Hatkor mi is meghallgathattuk a beszédet a könyvtáráblakból. Mussolini, szokásához híven, nagyon röviden beszélt, minden szót egyen-

²²⁹ Féreg vagyok, nem ember. (Idézet a 21. zsoltárból)

ként, lassan ejtve ki. Hangja ma nagyon fáradt volt. Bejelentette az ultimátumot, s mi valamennyien tudomásul vettük, hogy éjfélkor meg fog kezdődni a háború itt is.

Nagyon jól emlékszem 1914-re, amikor kitört a világháború! Micsoda határtalan lelkesedés tombolt az utcákon, még azon a kis vacak Piskin is, ahol abban az időben laktunk.

Most azonban egészen más volt a hangulat. Fél hétkor kimentem a városba: mindenütt nyomott, fojtott hangulat... semmi lelkesedés, sőt az arcokon inkább a bizonytalanság és aggodalom látszott kiülni. Csak a zászlók lengtek vígan az ablakokban.

Most aztán mindannyian találgattunk a felüdülés ideje alatt. Állítólag az oroszok mozgósítottak a német határ felé. A német P. Kempf²³⁰ szerint Magyarországot akarják megtámadni, mert lehetetlennek tartja, hogy a finn kudarc után, amikor nem bírtak el azzal a kis 4 milliós néppel, most a németek ellen merjenek háborút kezdeni. Pedig nincs igaza, mert mit akarnának Magyarországgal? Viszont az egyesült hatalmak mindent elkövettek, hogy bevonják a háborúba.

Ki tudhatja itt, hogy mi lesz a nagy játék vége. Hollandiát–Belgiumot nagyon hamar elintézték a németek és igazán zseniálisan, ezt meg kell engedni; már Párizshoz is csak kb. 50 km-re vannak. S mégis, ki tudja. Az én érzésem az, hogy Itália elszámította magát most, amikor a németek oldalán belépett a háborúba; mert majd most is össze fog fogni a fél világ a németek ellen, akiket eléggé meggyűlölt már mindenki, s elintézik őket.

S vajon a mi kis szép Magyarországunk megmenekül-e a háborútól? Ezért imádkozom most sokat.

[*Fotokópia a következő oldalon.*]

²³⁰ *Friedrich Kempf* (1908–2002): német jezsuita szerzetes, történész, egyháztörténész, egyetemi tanár.

is több a nyugat-európai és aggodalom látszik. Emlékeztet a zsidók és lengyel népe az abszurditáson.

Most artém mindent a zsidókra és a pol-
idősre vészt. Alkalmilag a zsidók megpróbáltatás
a német határ felé. A német P. Kempf szerint
Magyarországot átveszi megpróbáltatás, most lehetetlen
társa, hogy a finn-vidékre utad, amikor nem lehet
el and a zsidó y millis néppel, most a németek
ellen nagyon sokat látnak. Pedig nincs igaz,
most mit akarunk Magyarországon? Kísérlet az
egyszerűsítésre mindent elhárítva, hogy bevonja
a lakókat.

Hi tudhatsz róla, hogy mi lesz a nagy példák
reje. Hollandia - Belgiumot nagyon hamar elhárít-
ták a németek és nagyon zseniálisan, ezt nagy
sok engedni; már Párizsba is csak kb. 50 km-re
vannak. I. népi és zsidó. A zsidóknak a,
hogy Hálal eladhatatlan nagyot most, amikor a
németek eladhatatlan belépnek a lakókat; most nagy
most is őre fog fogni a félreleg a németek
ellen, ezért elcsúszott nagyon sok minden.
= elhárítást ölt.

I. vajon a mi zsidó nép Magyarországot megmen-
teheti a lakókat? Ezt mindenképpen most lát.

